

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ
FIL. DR. JAN-U. SANDAL INSTITUTE
ALEXANDRU IOAN CUZA UNIVERSITY OF IAȘI
THE COLLEGE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN OSTROWIEC
ŚWIĘTOKRZYSKI
FACULTY OF SOCIAL AND TECHNICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMICS
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ЕКОНОМІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

ALEXANDRU IOAN CUZA
UNIVERSITY of IAȘI

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

17 квітня 2019 року

м. Чернівці

Чернівці

2019

УДК 336.02:330.34(082)
Ф59

Друкується за ухвалою редакційно-видавничої ради Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича

Ф59 **Фінансові** інструменти сталого розвитку економіки : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2019 р.). – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. – 188 с.

До збірника включено тези виступів науковців, представників органів місцевого самоврядування, студентів, присвячені розв'язанню проблем досягнення стабільного розвитку економіки завдяки використанню фінансових інструментів.

УДК 336.02:330.34(082)

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність та точність поданих матеріалів несуть автори.

© Чернівецький національний
університет, 2019

ЗМІСТ

СУСПІЛЬНІ ФІНАНСИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

<i>Sandal, J-U.</i> A lost opportunity in the process of carrying out the new combinations in entrepreneurship	7
<i>Нікіфоров П. О.</i> Роль і значення інститутів фінансової системи в економічному зростанні: теоретичний дискурс	10
<i>Швець Н. Р., Романчукевич В. В.</i> Взаємозв'язок основних елементів державної фінансової політики	14
<i>Бак Н. А.</i> Фіскальна ефективність податкових інструментів забезпечення сталого розвитку національної економіки	17
<i>Брязкало А. Є.</i> Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні сталого розвитку територіальних громад	21
<i>Семенюк В. О.</i> Концептуальні аспекти сталого розвитку у фінансовій політиці держави	25
<i>Собкова Н. Д., Собкова Д. Р.</i> Роль та значення фінансового контролю у маркетинговій діяльності	28
<i>Ткач Є. В., Ткач С. В.</i> Історія Руси-України та розвиток національної економіки в сучасних умовах	32
<i>Ткачук І. Я.</i> Доходи інститутів громадянського суспільства в Україні	35
<i>Третьякова О. В.</i> Фінансова інтеграція фондового ринку України як фактор підвищення ефективності та економічного розвитку країни	40
<i>Тихонька У. Т.</i> Медичне страхування в Україні: проблеми і перспективи	45
<i>Дехтярєва С. О.</i> Банківська система України на сучасному етапі функціонування	48
<i>Дмитрієва О. М.</i> Пенсійна реформа в Україні: переваги та недоліки	50
<i>Курячей А. А.</i> Інноваційні механізми контролю за обігом підакцизних товарів: європейські тенденції та відмінності України	54
<i>Масюра Г. Я.</i> Доходи банків України у період 2014-2018 рр.	58

Порушник А. В. Розвиток бюджетної децентралізації на місцевому рівні, проблеми та можливі шляхи розвитку	61
Сюркало О. І. Історичні аспекти становлення та формування соціального захисту населення в Україні	65
Хрусцель А. О. Проблеми оподаткування підприємств в Україні	69
Шкоропادا О. А. Бюджетний механізм соціального захисту населення в сучасних умовах	72

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Васильчишин О. Б. Економічна безпека фінансових посередників у забезпеченні економічного зростання	75
Луців Б. Л. Банки в умовах фінансової інклюзивності	78
Вишивана Б. М. Недержавні пенсійні фонди у механізмі пенсійного забезпечення громадян України	81
Гладчук О. М. Проблеми та перспективи перетворення українських кредитних спілок в кооперативні банки	85
Кучерівська С. С. Особливості страхування кібер-ризиків	89
Легкоступ І. І., Ваганова О. В. Роль фінансових посередників на сучасному ринку фінансових послуг	92
Марина А. С. Оцінка рівня банківської безпеки України	95
Поченчук Г. М., Бабух І. Б. Інституціональні трансформації фінансового ринку та нові можливості фінансового маркетингу.	99
Сайнчук Н. В., Сайнчук В. В. Напрями ефективного розвитку іпотечного кредитування в Україні	103
Харабара В. М., Грешко Р. І. Сучасний стан іпотечного кредитування в Україні	108
Андрюк А. М. Сучасний стан та проблеми розвитку страхового ринку	112
Анфілофієва Д. В. Державне регулювання страхової діяльності.	115
Баннікова Є. О. Роль депозитів у забезпеченні банків фінансовими ресурсами	119

Борейко А. О., Горінін М. М. Проблеми та перспективи розвитку фінансового ринку України	123
Загаровська Т. В. Проблеми кредитування суб'єктів господарювання на сучасному етапі	125
Ищенко І. С. Стратегічні орієнтири розвитку страхових компаній	129
Карпенко Ю. О. Особливості та перспективи розвитку страхових компаній в Україні	132
Лях І. Й. Проблеми системи гарантування вкладів фізичних осіб в сучасних умовах	135
Мазурак Р. Р. Проблемні кредити та їх вплив на платоспроможність банків в Україні	138
Озорович С. В. Місце та роль небанківських фінансово-кредитних інститутів у забезпеченні економічного зростання України	142
Опир В. О. Фінансове посередництво на ринку експрес-доставки в Україні	145
Польова О. О. Місце та роль венчурних інвестиційних фондів в економічному зростанні	150
Санду М. П. Фактори, що стримують розвиток кредитування в Україні	153

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Антохов А. А., Антохова О. Ю. Фінансові можливості розвитку технолого-сингулярної економічної системи	157
Білик Р. С. Особливості фінансування інноваційного розвитку економіки в сучасних умовах	160
Марусяк Н. Л. Фінансові ризики підприємств та управління ними	164
Кузьмук С. Г. Застосування біхевіористичних фінансів для регулювання пенсійних заощаджень	167
Поляк В. В. Роль прибутку у фінансово-господарській діяльності підприємства	171

<i>Тихенька Я. Ю.</i> Класифікація джерел формування фінансових ресурсів малих підприємств	174
<i>Томашевська А. Л.</i> Шляхи оптимізації грошових потоків підприємства	177
<i>Шупер А. С., Мартинюк А. Ю.</i> Особливості фінансування стартапів у сучасних умовах	181
<i>Явдошик К. В.</i> Ефективність управління капіталом підприємства	184

Тематичний напрям 1
СУСПІЛЬНІ ФІНАНСИ ЯК ОСНОВА
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Sandal, J-U.

Prof. h. c. mult, Doctor of Philosophy,
Rector and Owner of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute,
Norway

**A LOST OPPORTUNITY IN THE PROCESS OF CARRYING OUT
THE NEW COMBINATIONS IN ENTREPRENEURSHIP**

In modern literature on entrepreneurship and innovation, we have been confronted with all kinds of presentations pointing to individuals or structures behind the role as entrepreneur. However, is it truth that everyone can be or should be filling the role as an entrepreneur, be it in the business sector or the social sector? Scientific approaches to the phenomena of the entrepreneur have caught our interests all the way back to the French Physiocrats and we have an extended amount of scientific definitions based on approved criteria behind the deeper understanding of the person and the activities that we usually denotes as entrepreneur. The entrepreneur is an individual person, a male, not a female, he makes certain combinations of the first and second input factors of the production function, the result is entrepreneurial profit, belonging to himself, dividends are not paid and the entrepreneur is not a salaried worker, just to mention some of the basic criteria.

Community finance is a basis for a sustainable economy. Sustainability in the economy indicates that there will be no changes in the patterns of production and distribution of commodities, services or wealth. Sustainability directs the manufacturers to interchange with themselves, producing the same commodities and services, selling on the same markets to the same costumers for almost equal price and quality. Sustainability is like a turning wheel, it operates constantly in the same speed and direction. The clue is how to get on the wheel, in other words how can communities and individuals, especially unemployed and underprivileged persons get a job or a position in the sustainable economy. Once onboard, the cummunity political management as well as the employers anticipate to have solved their great problem once and for all. Sustainable economy is presented as the ultimate political economic solution, it is actually the

great love of the political system. United Nations (UN) operates with 17 sustainable development goals, whereas Goal 13 is focusing on climate action, to educate young people on climate change to put them on a sustainable path early on [1]. The 16 years old Swedish school girl, Greta Ernman Thunberg has become a prominent figure after starting the first school strike for climate to stop global warming and climate change [2]. She has addressed the United Nations Climate Change Conference (December 2018), she talked to the World Economic Forum in Davos (January 2019), and 15 March 2019 she inspired thousands of school students from 123 countries and over 2,000 cities all over the world to go on strike against government inaction on climate change [3]. Greta Thunberg has even been nominated for the Nobel peace prize [4]. However, she is driven by fear and anxiety, she organizes demonstrations and protests but she has no solutions to the problems. Her activities motivate other individuals, young and old, to express their frustrations and anxieties, but so far we have seen no answers to the big questions. Greta Thunberg was diagnosed with Asperger syndrome, attention deficit hyperactivity disorder (ADHD), obsessive-compulsive disorder (OCD), and selective mutism [2].

The role as entrepreneur does not include individuals with psychiatric or mental disorder, with or without diagnosis or individuals driven by fear and anxiety or individuals who call people to organized struggle against the established society [5]. Greta Ernman Thunberg is not an entrepreneur and her activities do not characterize as entrepreneurship, but fit perfectly into the UN sustainable development goals.

Community finance in Norway is a big apparatus. It is all controlled by political ideology. Equality, as a basis for a sustainable economy is the main driving force behind the governmental directed and funded community finance, like in most other socialist Marxist based states. The needs of individuals are defined by the group they are affiliated to, while the need for satisfaction based on individual personal freedom is non-existent. State monopoly is the social, political and economic basis for community finance where the central political committee takes definitions and decisions behind both personal needs and their funding.

Husbanken, the Norwegian state bank for housing allowance is a government-financed bank offering partial coverage of housing expenses for households with low income. The start-up loan is a favorable loan offered by most municipalities. It is primarily intended for people struggling on the housing market, whether it concerns buying a home or

keeping it. The allowance is primarily targeting people in economically disadvantaged households, households with children, single mother households with children, households with a disabled person and refugees. The budget for this community finance activity 2019 is NOK 16 billion [6]. Individuals with unsatisfactory needs not defined affiliated with the group, are not eligible for the program and will not receive any funding, even though they might have contributed or will contribute to the fundraising as previous or future taxpayers.

At the same time, there is a large group of individuals waiting for their painful and much too early death in Norway. Norwegian patients die while discussing which medications are to be introduced and who will pay for them. These are cancer patients, and the governmental central committee said no to offer the drug for use in the treatment of bone marrow cancer [7]. It is too expensive and the number of affected patients is too small. They are all left behind in a situation with no hope, as taxpayers they do not, as a group of individuals have the necessary economic means to finance the treatment themselves. They are sold out to the principles of community finance as a monopolistic governmental system.

Community finance and sustainable economy cannot do the same as individuals operating under personal freedom and economic personal freedom. Community finance is a system that leaves behind individual fates in large numbers on all sides of society. There are no other arguments for community finance and sustainable economy than pure political ones. From a scientific point of view, development of the economic, political and social infrastructure cannot take place based on community finance or the philosophy of sustainable economy; it represents a lost opportunity in the process of carrying out the new combinations in entrepreneurship.

The new wealth and private fortunes are created only based on entrepreneurial profit and the results of successful innovation alters the patterns of production and distribution in the whole industry and eventually the whole world. It is not only talk about changing oneself, but rather the change of the society, a change that abolish the old establishment and leads the whole society into a democratic one, giving every creature a better life characterized by individual freedom and personal economic freedom. This scientific tradition is referred to as the French-Austrian-Norwegian (FAN) scientific approach to innovation and entrepreneurship or the Say-Schumpeter-Sandal (SSS) approach to the economic growth model and democratic development. Politics and

propaganda are two very strong hindrances for the entrepreneur and the success of innovations. It seems that in our time the political boss stands against the entrepreneur. However, the international independent science presents the scientific truth; governments cannot achieve the same as private individuals: The entrepreneur is the creator of civilization [8].

References:

1. 2019-03-20, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
2. 2019-03-20, https://en.wikipedia.org/wiki/Greta_Thunberg
3. 2019-03-20, <https://www.euronews.com/2019/03/15/climate-strike-school-students-from-over-120-countries-march-to-change-history>
4. 2019-03-20, <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/14/greta-thunberg-nominated-nobel-peace-prize>
5. 2019-03-20, <https://www.regjeringen.no/contentassets/00f79a2380254d5f9d170496df618bad/jus.pdf>
6. 2019-03-20, <https://www.husbanken.no/english/start-up-loan/>
7. 2019-03-20, <https://www.dagensmedisin.no/artikler/2019/03/20/kreftforeningen-reagerer-pa-nei-til-ny-medisin-mot-benmargskreft/>
8. Sandal, J-U. (2004): *The Social Entrepreneur School IBS*. Finstadjordet, Norway: Sandal Institute.

Нікіфоров П.О.

д.е.н., професор кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТІВ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС

Сучасна економічна наука на основі узагальнення та систематизації різноманітних підходів, теорій визначає в парадигмальному дискурсі, що економічна еволюція відбувається через періодичні зміни в техніко-технологічній базі, відповідні їм інституціональні та соціальні зміни, більш складні форми соціальних комунікацій, поведінкових моделей індивідуальної та колективної діяльності людей з акцентуванням на ірраціональних характеристиках в поведінці економічних суб'єктів.

Складність і швидкість економічних трансформацій у світі, ключовим сучасним чинником яких виступають цифрові технології, приводять до якісних змін у функціонуванні самого ринкового

механізму економіки, до більшої відкритості комунікації, до всеохоплюючої децентралізації, більш гнучких структур, форм функціонування економіки. Трансформація фінансової системи може в цьому плані бути, мабуть, найбільш вірцевою ілюстрацією цього процесу, а в самій фінансовій системі саме інституціональні трансформації є визначальними, адже і фінансове (економічне) знання і практична фінансова діяльність в реальній площині реалізуються тільки інституціонально, тобто тільки в рамках формальних фінансових інститутів, хоча ці інститути функціонують під впливом і неформальних інститутів, і більше того, дієвість саме формальних інститутів (вони базуються на кодифікованих нормах законодавства) суттєво залежить від рівня асиметрії формальних і неформальних (громадської моралі) інститутів.

Невизначеність і ризики постійно супроводжують сучасний економічний розвиток і саме інституціональна структура, а точніше, постійні інституціональні зміни, забезпечують зменшення або нівелювання їх негативних наслідків. Теорія складності економічних систем та системний підхід у дослідженні обґрунтовують в економічній науці взаємозалежність і наявність зворотних причинно-наслідкових зв'язків структурних елементів (частин) економіки як полісистеми, у тому числі зв'язків фінансової системи з сектором реальної економіки, з домогосподарствами, які безумовно, інституціоналізовані.

Соціальні та поведінкові науки визначальним, пануючим трендом свого розвитку сьогодні визнають, що глобалізація через розширення світогосподарських зв'язків, транснаціональнізацію бізнесу, виникнення груп за інтересами та наднаціональних органів управління зумовлює об'єднання і водночас виокремлення різноманітних культур та поведінкових стратегій, тобто спричиняє інституціональні зміни як формальних так і неформальних інститутів, які виникають і розвиваються як в рамках свідомої організації, так і самоорганізації суспільної (у тому числі економічної в цілому і фінансової зокрема) діяльності. Економічна наука констатує випереджаючий розвиток у цих процесах саме фінансової системи, тобто значну фінансіалізацію життєдіяльності суспільства. Остання – це зростання ролі та розширення меж функціонування фінансових систем, діяльності фінансових інститутів.

Проте фінанси – це сфера розподілу, але в значно більшій мірі і перерозподілу новоствореної в реальній економіці доданої вартості, а

фінансовий розвиток – це не просто багатовимірний процес якісних і кількісних змін фінансової системи, що характеризуються зростанням її складності, динамікою функцій, стану, структури, організаційних форм та інструментарію, але і інституціонально оформлений та відповідно забезпечений, внаслідок похідного характеру фінансів, канал прямого впливу на реальний сектор економіки, на процес економічного зростання.

В процесі загальносуспільного розвитку чинники інституціонального розвитку підкреслюють стійкий характер інститутів і в структурах економічних систем в цілому і фінансових зокрема, найбільш важливими, системоутворюючими, такими, які в абстрактній (позаісторичній) економічній системі є всезагальними, виступають, з одного боку, інститут суспільного оформлення поєднання безпосереднього виробника із засобами виробництва (інститут власності, який є визначальним фактором фінансових операцій), а з іншого – інститут суспільної організації обміну результатами діяльності (більш широко – інститут ринку, в нашому дискурсі – інститут забезпечення належного виконання контрактів). Суттєво важливими для інституціональних трансформацій фінансової системи є також стабільне макроекономічне середовище та формальні інститути, як то-соціальні норми, соціальна пам'ять, громадська мораль, тобто те, що визначає довіру і ставлення людей до ризиків, мотиви фінансових рішень.

Саме фінансовий розвиток через сферу як публічних так і приватних фінансів (через державний і місцеві бюджети, а також через фінансові ринки) може як прямо так і опосередковано впливати на економічне зростання через нагромадження і розподіл відтворювальних факторів виробництва, а економічний розвиток в свою чергу визначає базу фінансових ресурсів, попит на фінансові послуги.

Сучасна фінансова система в структурі національної економіки виступає своєрідним драйвером, передатним (транзакційним) механізмом багатьох цифрових трансформацій економічної діяльності саме тому, що зміни у грошовому обігу та в цілому у фінансовій сфері значно випереджають зміни в інших сферах економіки. А ці процеси та породжені ними суперечності зумовлюють необхідність постійних інституціональних змін, пошук адекватних інституціональних механізмів.

Ретроспективний аналіз сумарних інституціональних трансформацій в економіці незалежної України дозволяє визначити та сформулювати наступні їх особливості. По-перше, в часовому вимірі перехідний період формування інститутів та механізмів ринкової економіки був занадто стислий у порівнянні із сучасними розвинутими економіками, де вони формувались століттями. По-друге, кардинальні перетворення у занадто концентрованому вигляді стосувались одночасно фундаментальних основ всіх сфер життєдіяльності суспільства – політичної, економічної, соціальної, духовно-культурної, внаслідок чого ефекти змін накладались одна на одну і виникали «пастки» розвитку, особливо деформацій інституціональних механізмів управління економікою. По-третє, визначальним чинником стали неформальна інституціоналізація як своєрідний процес гармонізації формальних правил з неформальними практиками вітчизняних представників політичних та бізнес-еліт.

Закономірними наслідками таких інституціональних змін в Україні стали фрагментарність ринкових реформ, відсутність компромісних позицій спільного бачення перспектив розвитку національної економіки у всіх політико-економічних угруповань, надмірна владна та фінансова централізація, інформалізація владних відносин, слабка дієвість законодавства, яке регламентує економічні відносини, низька якість політичних інститутів, традиції державного патерналізму, економічний популізм. Звідси – низька ефективність інституціональних реформ в Україні.

Інституціональна специфіка становлення фінансової системи України полягає в першу чергу не стільки в розбудові саме банкоцентричної моделі, скільки в закріпленні чисто українського «дива» - інсайдерської бізнес-моделі банківської справи, чому сприяла інформалізація владних відносин. Не сприяв формуванню національного фінансового ринку і слабкий розвиток небанківських фінансових інститутів, інститутів приватного фінансування та вкладання коштів у цінні папери внаслідок невисокої фінансової грамотності і недостатнього розуміння принципів роботи такого механізму для громадян України. Низька спроможність домогосподарств заощаджувати, зумовлена загальною ситуацією в Україні відображається на ресурсах інститутів фінансової системи на рівні довіри до них, зумовлює консервативну поведінку населення у прийнятті рішень щодо напрямів інвестування заощаджень.

Отже в Україні сьогодні наявна значна потреба у фінансових ресурсах як підприємств реальної економіки, так і сектора домогосподарств, проте ці потреби недостатньо підкріплені реальною платоспроможністю. Функціональна ефективність фінансової системи України визначається через структури найбільш істотних каналів та інститутів, які забезпечують передачу інвестиційних ресурсів від фінансового сектору реальному та забезпечення споживчого попиту домогосподарств. Банківське кредитування внаслідок відомих причин залишається незначним, а небанківські інститути та фондовий ринок в Україні сьогодні не відіграють вагомій ролі внаслідок недостатньої капіталізації, недостатньої захищеності прав споживачів і все ще низької їх довіри, хоча і мають значний потенціал розвитку.

Швець Н.Р.

д.е.н., професор, директор Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ «Університет банківської справи»

Романчукевич В.В.

к.е.н., докторант ДВНЗ «Університет банківської справи»

м. Київ, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Основними завданнями функціонування сучасної держави у соціально-економічній сфері, що дозволяють забезпечити стабільність соціального середовища, є забезпечення належного рівня добробуту населення та підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання (в конкурентному середовищі). Як зазначають Теліженко О. М. та Боронос В. Г., ці показники суттєво впливають на розвиток територіальної громади і забезпечуються шляхом реалізації державної політики, у тому числі економічної, основною складовою якої є фінансова [1, с. 35].

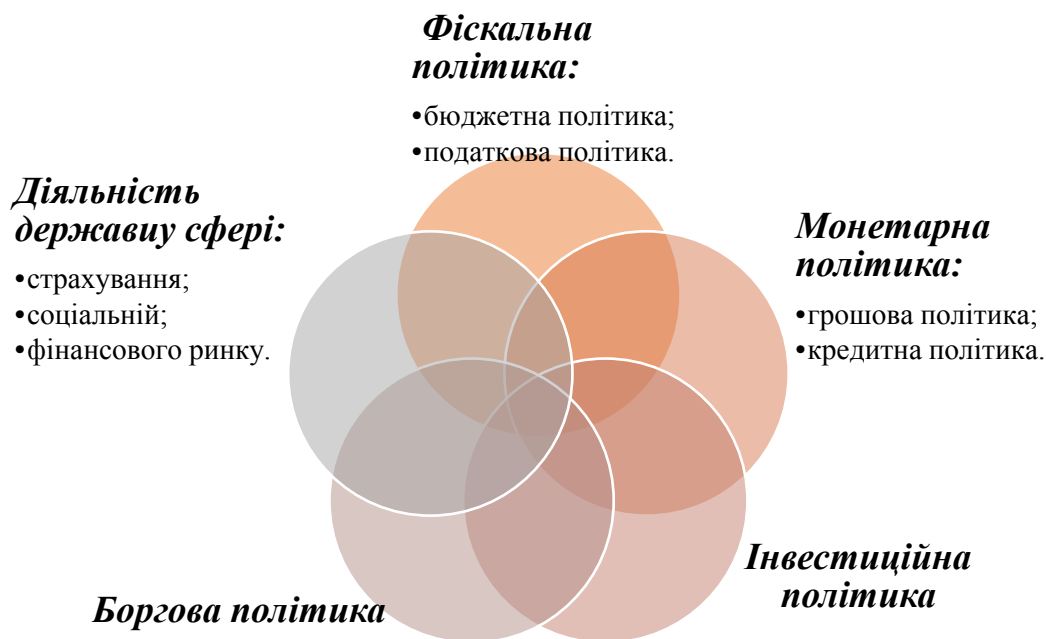
Фінансова політика відіграє надважливу роль у формуванні та розвитку економічної структури будь-якого сучасного суспільства. Кожна складова фінансової політики суттєво впливає на економічний та, відтак, соціальний розвиток держави, а їх поєднання та

взаємозв'язок визначають їх ступінь. Зважаючи на сказане, надзвичайно важливо здійснити науковий аналіз основних елементів фінансової політики держави та їх взаємодію.

Свій внесок у дослідження елементів фінансової політики здійснили такі відомі науковці як Федосов В. М., Юрій С. І., Даниленко А. І., Василик О. Д., Теліженко О. М., Боронос В. Г., Ткач Є. В., Вінник Т. А. та інші. Проте складність умов функціонування фінансової системи, а також динамізація всіх фінансових процесів на сучасному етапі вимагають подальшого наукового аналізу складових фінансової політики у їх взаємозв'язку та взаємозалежності.

Зважаючи на складність та неоднозначність трактування поняття «фінансова політика», на що було вказано раніше, на сьогодні не існує єдиного підходу до структурування фінансової політики відповідно до її елементів. Короткий аналіз наукових підходів до розуміння суті державної політики в окремих сферах свідчить про те, що роль держави у згаданих сферах обмежується регуляторними заходами, водночас у дослідників немає єдиного спрямованого бачення шляхів їх взаємодії. Таким чином існує гостра необхідність їх комплексного дослідження у взаємозв'язку та з метою вироблення єдиного загального бачення розвитку держави у цьому напрямі. Це є необхідним для формування плацдарму для практичного втілення державної фінансової політики.

Вважаємо, що на практиці всі складові фінансової політики держави чинять суттєвий взаємний вплив одна на одну. Тому підтримуємо думку Петрушевської В. В. [2, с. 137] про те, що одним з основних принципів державної фінансової політики є узгодження цілей і завдань різних її елементів та їх взаємозв'язок. При цьому, як зазначає науковиця, вони повинні бути орієнтовані на досягнення загальної мети економічного розвитку, бути погоджені й взаємозалежні. Рис. 1 умовно демонструє глибину взаємозв'язків між різними елементами фінансової політики держави. Так бачимо, що кожен з них знаходиться у тісному зв'язку з іншими.

Рис. 1. Взаємозв'язок окремих елементів фінансової політики держави*

*авторська розробка

Отож, фінансова політика держави є складним, багатограним явищем, що об'єднує значну кількість елементів. У вітчизняному науковому середовищі більшість науковців виділяють такі елементи державної фінансової політики як фіскальна політика (бюджетна політика, податкова політика), монетарна політика (грошова політика, кредитна політика), інвестиційна політика, боргова політика, а також діяльність держави у соціальній сфері, у сферах страхування та фінансового ринку. Важливо, що не зважаючи на акценти, які виставляють у своїх дослідженнях окремі науковці на ті чи інші елементи фінансової політики, всі вони (елементи фінансової політики держави) перебувають у тісному взаємозв'язку і чинять значний вплив один на одного. Саме тому, досліджуючи фінансову політику, важливо враховувати цей зв'язок, адже він має значний вплив на наслідки практичної реалізації державної фінансової політики.

Список використаних джерел

1. Теліженко О. М., Боронос В. Г. Узгодження основних складових реалізації фінансової політики в Україні / О. М. Теліженко, В. Г. Боронос // Вісник СумДУ. Серія "Економіка", №1'2013. – С. 35-44

2. Петрушевська В. В. Адаптація фінансової політики України до умов глобалізаційних і євроінтеграційних процесів / В. В. Петрушевська // Проблеми економіки. – №2. – 2014. – С. 131-137.

Бак Н.А.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Передбачена Указом Президента України № 5/2015 від 12.01.15 року Стратегія сталого розвитку ухвалена в рамках національної адаптації «Декларації тисячоліття» ООН, прийнятої в 2000 р. її країнами-членами. Вона містить завдання реалізації 62 реформ і програм розвитку нашої держави, серед яких однією з першочергових є податкова реформа [1]. Зміни, внесені до податкового законодавства протягом 2015-2018 рр., та їх практичне втілення дають підстави вважати, що окремі цілі задекларованої реформи, частково досягнуті, зокрема: зменшення кількості податків, їх розміру; впровадження електронних сервісів для платників податків; зменшення податкового навантаження на заробітну плату з метою її детінізації; удосконалення адміністрування податку на додану вартість, формування системи податкового контролю залежно від ступеня ризику в діяльності платників, удосконалення законодавства з питань трансфертного ціноутворення. Проте відповідь на питання, наскільки одержані результати адекватні потребам саме сталого розвитку національної економіки, залишається відкритою. Це актуалізує наукові дослідження в указаному напрямку.

Проблематиці оцінки результативності податкової політики держави присвячені праці багатьох вітчизняних економістів, до кола яких входять, зокрема, В.Л. Андрущенко, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.М. Соколовська, В.М. Федосов, К.І. Швабій тощо. Втім з огляду на складність проблеми і динамічність змін, які

відбуваються в Україні, очевидно є необхідність продовження та поглиблення таких досліджень.

Розкриття змісту фіскальної ефективності податкових інструментів забезпечення сталого розвитку національної економіки та обґрунтування можливих показників її оцінки обумовили мету проведення авторського дослідження.

Суть поняття ефективності розкрито науковцями з різних позицій. Зарубіжний погляд на ефективність характеризується мірою досягнення поставлених цілей, вітчизняний – ґрунтується на дослідженні кінцевих результатів у контексті понесених витрат. З огляду на це, нами ефективність розглядається як міра отриманих результатів функціонування певної системи щодо ступеня досягнення мети в конкретний момент часу. Такий підхід дає можливість обґрунтувати застосування показників ефективності до відповідної області дослідження.

Загалом ефективність розглядається в межах окремого процесу, явища, що зумовлює уточнення сфери її дослідження. Однією з вагомих складових соціально-економічної політики держави залишається податкова політика, що забезпечує баланс інтересів суспільства, бізнесу та влади. Різновекторність мети й діяльності кожної зі сторін зумовлює податковий конфлікт, управління яким залежить від формальних і неформальних чинників конкретної ситуації, наявного інструментарію та податкової політики держави, функції якої націлені на узгодженість податкових дій і встановлення балансу інтересів усіх учасників процесу [2, с. 153].

Підтримуючи позицію вітчизняних науковців, зазначимо, що ефективність податкової політики – це дієвість обраних інструментів податкової політики при визначенні часу, упродовж якого відбувається реалізація такої політики [3, с. 860]. Дієвість податкових інструментів повинна задовольняти інтереси держави на необхідному й достатньому рівнях.

Розкриття змісту ефективності податкових інструментів щодо сталого розвитку потребує чіткого розуміння суті останнього. Сталий розвиток передбачає якісне вдосконалення матеріальних і фінансових потоків [4, с. 17] з урахуванням, у тому числі, відповідності потребам існуючого суспільства та майбутніх поколінь, а також екологічним можливостям оточуючого середовища. Отже, в аспекті сталого розвитку слід вести мову про достатній рівень ефективності застосовуваних податкових інструментів.

Залежно від ступеня виконання властивих їм функцій, ефективність податкових інструментів також доцільно розглядати з позиції виконання державного бюджету або ж впливу на соціально-економічну динаміку в країні.

Отже, фіскальну ефективність податкових інструментів забезпечення сталого розвитку розглядаємо як результативність податкової політики держави щодо забезпечення потреби в бюджетних ресурсах для якісного поліпшення умов функціонування й розвитку національної економіки.

Сьогодні національні цілі сталого розвитку повинні слугувати основою для інтеграції зусиль, спрямованих на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування [5]. Такі орієнтири лежать в основі визначення показників, за допомогою яких можливо оцінити фіскальну ефективність податкових інструментів. З їхнього переліку [6], на наш погляд, увагу доцільно сконцентрувати на таких:

1) коефіцієнт покриття видатків бюджету на економічну діяльність його податковими надходженнями;

2) коефіцієнт покриття капітальних видатків бюджету його податковими надходженнями;

3) коефіцієнт покриття видатків бюджету на охорону довкілля його податковими надходженнями;

4) коефіцієнт покриття певної групи видатків бюджету податковими платежами цільового характеру (наприклад, співвідношення розмірів екологічного податку та обсягу видатків на охорону довкілля);

5) коефіцієнт еластичності податкових надходжень за ВВП;

6) коефіцієнт еластичності податкових надходжень за видатками бюджету, які мають економічне спрямування;

7) коефіцієнт еластичності податкових надходжень за видатками бюджету, які мають екологічне спрямування.

Зауважимо, що наведені показники стосуються завдань економічного зростання та раціонального природокористування. Оцінка фіскальної ефективності податкових інструментів забезпечення соціальної справедливості потребує, насамперед, конкретизації змісту останньої. Одне з можливих її визначень лежить у площині міри рівності (нерівності) життєвого становища людей, класів і соціальних груп, що об'єктивно зумовлюються рівнем матеріального й духовного розвитку суспільства. Міра рівності

виражається в матеріальних і духовних благах, які надходять у повне розпорядження людей [7]. Оскільки йдеться про централізоване (державне) забезпечення потреби в суспільних благах соціального спрямування, їх можна розглядати в розрізі видатків бюджету на медичне забезпечення та освіту, духовний і фізичний розвиток громадян, соціальний захист і соціальне забезпечення, або ж у сукупності – на соціальну сферу. З цієї позиції показники оцінки фіскальної ефективності податкових інструментів забезпечення сталого розвитку містять:

1) коефіцієнт покриття податковими надходженнями видатків бюджету на соціальну сферу в цілому та в розрізі окремих суспільних благ;

2) коефіцієнт еластичності податкових надходжень за видатками бюджету соціального спрямування в цілому та в розрізі окремих їх груп за функціональним спрямуванням.

Більш детальний аналіз фіскальної ефективності доцільно проводити відносно окремо взятого виду податку або збору. Можливість і необхідність такої деталізації безпосередньо зумовлена особливостями механізму нарахування й сплати конкретного податку.

Існує суттєва відмінність у розмірах показників ефективності застосування податкових інструментів з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки загалом і територіальних утворень у складі держави, зокрема. Об'єктивна потреба оцінити останні та врахувати їх у ході реалізації реформи децентралізації (яка теж належить до першочергових, визначених Стратегією сталого розвитку «Україні-2020») визначає напрямок подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.15 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Давидков С.О. До питань оцінювання ефективності податкової політики / С.О. Давидков // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2015. – № 1. – С. 153-158.
3. Іванов Ю.Б. Податкова система: підручник / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк. – К.: Атіка, 2006. – 920 с.
4. Бурлуцький С.В. Економічна та фінансова безпека регіонів в умовах децентралізації / С.В. Бурлуцький, С.В. Бурлуцька // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2015. - № 6. – С. 16-21.
5. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

6. Коротун В.І. Перспективні напрями підвищення фіскальної ефективності податкової системи України / В.І. Коротун [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndi-fp.nusta.edu.ua/report/publication/20190126130019.pdf>; Піскова Ж.В. Формування системи показників фіскальної ефективності податків: теорія і практика / Ж.В. Піскова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2016. – Серія: Економіка. – Вип. 2. - С. 174-180.

7. Соціальна справедливість. Економічний словник-довідник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://subject.com.ua/economic/dict/721.html>

Брязкало А.Є.

асистент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В умовах децентралізації в Україні органам місцевого самоврядування надається велика роль у всіх сферах життя, а саме створення комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних, доступних публічних послуг та забезпечення сталого розвитку територій. Досягнення зазначених цілей неможливе без належного рівня економічного розвитку відповідних територій, їх фінансового забезпечення і достатніх джерел для наповнення місцевих бюджетів.

Ідею сталого розвитку було покладено в основу світової програми дій «Порядок денний на XXI століття», прийнятої 179 країнами світу [1]. Серед них була й Україна, яка також задекларувала своє бажання перейти до сталого розвитку.

Більшість науковців серед основних чинників, що забезпечують сталий розвиток, виділяють такі:

– екологічний – визначає умови й межі відновлення екологічних систем унаслідок їх експлуатації;

– економічний – передбачає формування економічної системи, гармонізованої з екологічним чинником розвитку;

– соціальний – утверджує право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя.

Зауважимо, що ці три складники сталого розвитку суспільства мають бути узгоджені між собою. Звідси випливає, що таке складне явище, як сталий розвиток, потрібно розглядати не як суму окремих перерахованих вище елементів сфер діяльності людини, а як систему, що є множиною елементів, які знаходяться у взаємодії, взаємовідносинах, взаємозв'язках і завдяки цьому являють собою цілісність [1].

З врахуванням основних чинників у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» визначені вектори подальшого руху держави, а саме:

- розвитку – забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ і підвищення стандартів життя з сильною економікою та передовими інноваціями;
- безпеки – забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності;
- відповідальності – забезпечення гарантій, відповідно до яких кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг у державному та приватному секторах;
- гордості – забезпечення взаємної поваги й толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт тощо [2].

У вирішенні питань, пов'язаних з упровадженням основних засад сталого розвитку, значно зростає роль місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування – це той рівень влади, який найбільше наближений до населення, ним формується і йому підконтрольний. Саме на цьому рівні вирішуються питання задоволення основних життєвих потреб населення, саме тут помилки і неефективність дорого обходяться людям.

Територіальна громада має можливість здійснює місцеве самоврядування з двох боків: зверху – формуючи владні органи місцевого самоврядування, і знизу – виходячи з ініціативами та беручи на себе певні функції, які не виконують або не здатні виконувати владні органи. Взяти участь у місцевому самоврядуванні знизу українська громада може через різні правові форми: форми участі громадян (громадські слухання, місцеві ініціативи, місцевий референдум, спільні збори), обслуговуючі кооперативи, органи самоорганізації населення, громадські організації тощо [1, с. 191].

Піцик М. зазначає, що реалізувати соціальні, економічні та екологічні аспекти сталого розвитку, і тим самим, покращити якість життя населення можливо за умови концентрації влади на базовому рівні. Тобто, коли органи місцевого самоврядування мають можливість витратити значні бюджетні кошти конкретного села, селища, міста на розвиток інфраструктури та сфери послуг за принципом субсидіарності; а також фінансувати наукові проекти та розробки науковців і фахівців з конкретних напрямів, у т.ч. спільних з міжнародними організаціями й установами, які в майбутньому компенсують ці втрати позитивним ефектом [3].

Оскільки сталий розвиток територій країни багато в чому залежить від місцевого самоврядування, то й на органи місцевого самоврядування населенням покладено велику відповідальність за наслідки управління та прийняття управлінських рішень на місцях. Це потребує формування дієвої моделі місцевого самоврядування, здатної функціонувати відповідно до реальних потреб розвитку суспільства.

За всі роки становлення вітчизняного місцевого самоврядування науковці та практики називають дві основні проблеми: нечіткість формування повноважень та відсутність достатнього фінансування.

Сьогодні дійсно залишається не врегульовано питання розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади загалом, а також функцій та повноважень між місцевими радами ОТГ та районними державними адміністраціями й районними радами.

Для стабільного розвитку територіальної громади фінансовому аспекту необхідно приділяти особливу увагу, адже він є одним із найсуттєвіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність її функціонування. Наявність економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності, достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, розвинена промислова та соціальна інфраструктура – все це та багато іншого є основою для успішного, сталого розвитку територіальної громади.

В умовах децентралізації саме міста обласного значення демонструють стрімку динаміку розвитку. Ці міста мають ресурс, який можна використати на розвиток не лише міст обласного значення, а й сусідніх майбутніх об'єднаних громад. Саме тому надзвичайно важливим є внесення змін до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо добровільного

приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення, в умовах коли більшість сіл та селищ не мають достатньо ґрунтового економічного потенціалу задля свого розвитку.

Отже, до основних проблемних питань місцевого самоврядування, вирішення яких сприятиме стабільному їх розвитку варто віднести:

- визначення територіальної основи для повноцінної діяльності органів місцевого самоврядування, що здатні забезпечити належну якість та доступність публічних послуг, що за Законом надаються органами самоврядування, і, звичайно, необхідної ресурсної бази для цього;

- забезпечення гідних матеріальних, організаційних та фінансових умов для здійснення місцевим самоврядуванням власних та делегованих повноважень;

- чітке розмежування повноважень органів місцевого самоврядування і органів виконавчої влади за принципом субсидіарності на різних рівнях адміністративно-територіального устрою;

- запровадити механізм державного контролю щодо дотримання у діяльності органів місцевого самоврядування засад Конституції та законів України.

Отже, для досягнення стабільного розвитку територіальних громад, люди, перш за все, повинні зрозуміти, що власний добробут та благоустрій лежить на їх плечах, та попри важку фінансово-економічну ситуацію, стан неоголошеної війни, внутрішні конфлікти, застарілу нормативно-правову базу, вдале проведення реформ, а це в, першу чергу, зміни в системі місцевого самоврядування, може дати нашій державі необхідний поштовх до справді якісних змін і перетворень.

Список використаних джерел:

1. Мельник І.О. Роль органів місцевого самоврядування у сталому розвитку муніципальних утворень / І.О. Мельник, С.С. Чернявська // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017 – №20 – С. 190-193.
2. Васильєва О.І Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад / О.І. Васильєва, Н.В. Васильєва // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – №8. – С. 74-78.
3. Пітцик М. Децентралізації може завадити політичне середовище, яке не хоче змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/2357>

Семенюк В.О.

к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

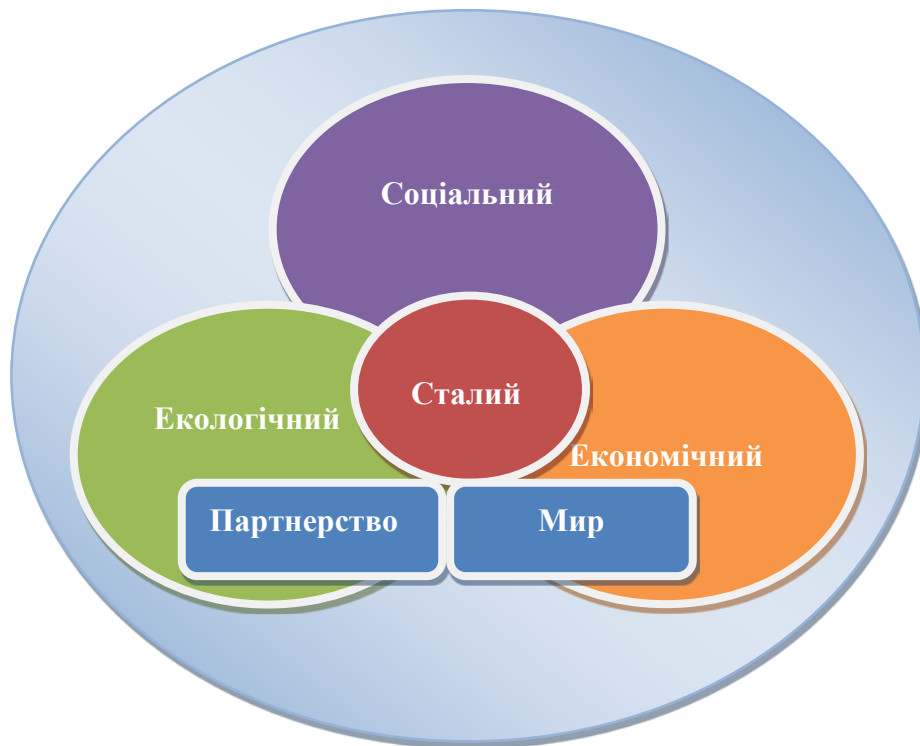
КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ФІНАНСОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

Динамічність трансформаційних процесів у сучасному світі зумовлює необхідність пошуку нових та удосконалення існуючих теоретико-методичних положень впливу на соціально-економічний розвиток країн світу. У сьогоденних умовах концепція сталого економічного розвитку є основним вектором розвитку людської цивілізації, тому актуалізується питання розробки інноваційної парадигми державної фінансової політики.

В умовах загострення глобальних екологічних проблем у другій половині ХХ століття виникла ідея поступального переходу людської цивілізації до стану «глобальної динамічної рівноваги». «Глобальна динамічна рівновага» виражається у сталому балансі між окремими компонентами світової, який зберігається як сьогодні так і в майбутньому не зважаючи на дію різноманітних факторів (в першу чергу через вплив діяльності людини).

Економічне зростання згідно положень «глобальної динамічної рівноваги» досягається через розвиток в межах господарських можливостей навколишнього природного середовища, який гармонізує людське втручання у природу та не створює загрози для тривалого існування людини як біологічного виду. Саме такий підхід до розробки моделі економічного зростання, при якому ефективно задовольняються потреби суспільства та досягається гармонія з навколишнім середовищем, закладено в основу концепції сталого розвитку (sustainable development).

Сучасний етап розвитку концепції сталого розвитку розпочався у вересні 2015 року, коли на засіданні Генеральної асамблеї ООН 193 країни-члени затвердили «Перетворення нашого світу: Порядок денний для сталого розвитку на період до 2030 року». Його основу складають 5 основних компонентів: люди, процвітання, планета, партнерство та мир. Сталість розвитку досягається та концентрується в центрі цих п'яти взаємопов'язаних компонентів (рис.1).

Рис. 1. Візуальна інтерпретація концепції сталого розвитку згідно «Порядку денного в області сталого розвитку до 2030 року»

Стан цих компонентів слугує основою для розробки стратегічних рішень з питань розвитку. Таким чином для забезпечення сталості діяльності в сфері розвитку вона повинна враховувати соціально-економічні та екологічні наслідки, що породжуються нею, а також намагатись забезпечувати усвідомлений вибір, виходячи з наявних варіантів компромісних рішень, синергії, додаткових доходів та ефектів, які ця діяльність створює. Крім цього суб'єкти, які відповідальні за розробку політики, повинні забезпечити партнерські відносини між всіма учасниками та ефективного застосування механізмів і засобів для її реалізації.

«Порядок денний для сталого розвитку на період до 2030 року» визначив 17 глобальних цілей сталого розвитку, які по суті є сферами впливу для досягнення сталого розвитку в світовому масштабі. Вони включають 169 завдань, які необхідно реалізувати для досягнення сталого розвитку. Для ефективного моніторингу якості досягнення завдань сформована система із 240 індикаторів сталого розвитку.

Україна не залишилась осторонь глобальних світових процесів у сфері розбудови підходів до сталого розвитку. Президент України у 2015 році підписав «Порядок денний в області сталого розвитку до 2030 року», чим визначив курс України на реалізацію та досягнення глобальних цілей та завдань сталого розвитку. Соціально-економічна

та екологічна системи України мають власні особливості та умови, які повинні бути враховані при розробці національних цілей та завдань сталого розвитку, а також індикаторів для планування та моніторингу їх досягнення до 2030 року.

Сьогодні розроблений проект Закону України «Про стратегію сталого розвитку України до 2030 року». Його метою є сприяння переходу України на засади сталого розвитку, законодавче та інституційне забезпечення системи публічного управління сталим розвитком, підвищення якості життя населення і досягнення економічної, соціальної та екологічної збалансованості розвитку України.

Концепція сталого розвитку за нинішніх умов стає ключовим орієнтиром державної фінансової політики. Вона повинна базуватись на соціальній інтеграції, економічному розвитку, захисті навколишнього середовища, партнерстві та мирі. В основі інноваційної парадигми фінансової політики держави, на нашу думку, повинні бути закладені цільові установки та принципи, що лежать в основі концепції сталого економічного розвитку.

У зв'язку з цим особлива увага має бути присвячена гармонізації глобальних та національних цілей та завдань сталого розвитку із напрямками державної фінансової політики. Крім цього сучасна парадигма інноваційної фінансової політики України, на нашу думку, повинна враховувати основні положення Стратегії сталого розвитку України до 2030 року.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України» до 2030 року» [Електронний ресурс] http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508
2. Глобальні цілі сталого розвитку [Електронний ресурс] <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
3. Пояснювальна записка до Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України» до 2030 року» [Електронний ресурс] http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508
4. Кононенко О.Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку: навчально-методичний посібник / О.Ю. Кононенко. -К.: ДП «Прінт сервіс», 2016. - 109 с.
5. Інформаційний сайт Швейцарського економічного інституту (KOF Swiss Economic Institute) [Електронний ресурс] <https://www.kof.ethz.ch/en/news-and-events/media/press-releases/2017/04/kof-globalization-index-2017.html>

Собкова Н.Д.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Собкова Д.Р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У ринкових умовах, що характеризуються високою невизначеністю і нестабільністю зовнішнього середовища, ефективне управління організацією припускає набагато більший спектр планів, набагато більший об'єм планової, а, відповідно, і контрольної роботи. Тому в сучасних умовах контроль в організаціях та на підприємствах набуває характеру основи, присутньої на всіх рівнях управління. У ширшому розумінні ефективний фінансовий контроль, за інших рівних умов, є гарантією успішної діяльності організації.

Варто зазначити, що система державного фінансового контролю виступає важелем, який створює міцне підґрунтя для забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. При цьому інструментами її забезпечення є види, методи, елементи, форми та принципи організації системи фінансового контролю, спрямованої на всебічний та всеохоплюючий захист фінансових та майнових інтересів держави.

Відповідний контроль функціонування підприємства дозволяє здійснювати перевірку реалізованих процесів, гарантує їх "прозорість", можливість відповідності плану з отриманими результатами. За цих умов одним з сучасних інструментів, які реалізують вищезгадані вимоги, є аудит, під яким зазвичай розуміють перевірку офіційної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти та відповідності чинному законодавству [1, с.35].

Аудит маркетингової діяльності дозволить підприємствам виявити наявні проблеми в маркетинговій діяльності та прихований маркетинговий потенціал. Визначені причини та оцінені наслідки фінансово-економічної кризи є додатковим аргументом на користь детального дослідження даного сегмента діяльності підприємства.

Теоретико-методологічні засади державного фінансового контролю знайшли своє відображення в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: О. Барановський, Л.В. Дікань, В. Мунтіян, Є.В. Калюга та інших. Проблема дослідження аудиту маркетингової діяльності досліджувалась також достатньо давно. Серед дослідників найбільший внесок у розвиток обраної тематики зробили такі вчені й фахівці: В. В. Бабич, Л. В. Балабанова, Є. В. Мних, К. О. Назарова, В. С. Рудницький та ін.

Вивчення спеціальної літератури показує, що серед фахівців немає однастайності щодо визначення сутності фінансового контролю в маркетингу.

Безперечно, слід визнати, що фінансовий контроль не лише визначає стан маркетингу на підприємстві, а й дозволяє обрати механізм удосконалення останнього. Його проведення сприятиме покращенню умов маркетингової діяльності підприємства, використання найбільш дієвого інструментарію маркетингу та формування якісно нової інформації для прийняття оптимальних і ефективних рішень керівництвом.

Під фінансовим контролем розуміється сукупність заходів, що проводяться суб'єктами контролю по перевірці фінансових і пов'язаних з ними операцій і дій державних органів влади, муніципальних утворень, підприємств, установ, організацій, а також населення із застосуванням специфічних форм і методів організації. Фінансовий контроль, будучи вартісним контролем, на відміну від інших видів контролю (екологічного, санітарного, адміністративного і т.д.) має місце у всіх сферах суспільного відтворення, супроводжує весь процес руху грошових фондів, включаючи і стадію аналізу фінансових результатів.

Треба відзначити, що фінансовий контроль, як і всі інші фінансові категорії, видозмінювався у міру еволюції фінансових відносин. Фінансовий контроль є багаторівневим і всебічним, оскільки фінансова система охоплює всі види грошових фондів (державний, регіональний рівні, а також рівень окремих господарюючих суб'єктів). Даний вид контролю покликаний забезпечувати інтереси і права як держави та її організацій, так і всіх інших суб'єктів економіки.

Ефективний маркетинг вимагає відповідної організації маркетингової діяльності. Організація маркетингової діяльності на підприємстві має не менше значення, ніж рівень стратегічного

маркетингового мислення власників та вищих менеджерів компанії. Якщо діяльність підприємства належним чином не організована – блискучі ідеї та кваліфікований персонал не дадуть бажаних результатів. А отже, діяльність маркетингу неможлива без контролю, який здійснює спостереження, за тим що відбувається в організації в цілому і в її структурних підрозділах для досягнення визначених маркетингових цілей.

Фінансовий контроль маркетингової діяльності підприємства спрямований на вимірюванні і оцінці результатів реалізації стратегій, планів і програм, визначення корегувальних дій, що у сукупності забезпечують досягнення маркетингових цілей. Контроль є завершальною стадією і водночас розпочинає новий цикл планування маркетингової діяльності підприємства.

Фінансовий контроль маркетингової діяльності – важливий елемент процесу маркетингового планування, оскільки за допомогою нього можна провести аналіз ступеня досягнення маркетингових цілей. Сам процес розпочинається з уточнення запланованих цілей маркетингу, далі на основі цілей встановлюють певні критерії або показники діяльності, зазвичай кількісні, за якими оцінюють ступінь досягнення цілей.

Відповідно, можна зазначити, що фінансовий контроль маркетингової діяльності повинен передбачати вирішення таких основних завдань: визначення параметрів (показників) діяльності, які підлягають контролю; визначення фактично досягнутих результатів за контрольними параметрами; співставлення планових і фактичних показників діяльності; визначення причин відхилення фактичних показників від планових; розробка заходів щодо вдосконалення діяльності – коригування наявних планів, прийняття нових.

Зокрема, аудит, як форма фінансового контролю є засобом вивчення кожного елемента поточної маркетингової діяльності, а саме «4P» елементи – (продукт (Product) – це набір «продуктів та послуг», які підприємство пропонує цільовому ринку; ціна (Price) – грошова сума, яку покупець повинен заплатити для отримання товару; збут (Place) – вся можлива діяльність, завдяки якій товар стає доступним для цільових покупців; просування (Promotion) – вся можлива діяльність фірми з розповсюдження інформації про переваги і достоїнства свого товару і переконати цільових покупців купувати його), які в сукупності становлять комплекс маркетингу, щоб визначити, наскільки добре вони поєднуються і «змішуються» на

підприємстві для досягнення основних цілей його діяльності [2, с.125].

Таким чином, можна зазначити, що аудит маркетингу становить собою всеосяжну, систематичну, незалежну й періодичну перевірку зовнішнього середовища маркетингу, цілей, стратегій і окремих видів маркетингової діяльності для організації в цілому або для окремих господарських одиниць. Метою аудиту маркетингу є виявлення ділянок, де існують проблеми й нові можливості, та визначення рекомендацій щодо розроблення плану підвищення ефективності маркетингової діяльності.

Отже, фінансовий контроль маркетингової діяльності – це оцінка результатів виконання маркетингового плану і прийняття необхідних заходів для його коригування, оскільки, якщо втратити час, коли уточнення і зміни можна внести в план безболісно для компанії, наслідки можуть бути непередбачуваними. Основними завданнями фінансового контролю та аудиту в маркетингу повинні бути: чітке визначення кількості та виду показників залежно від рівня їх використання; кількісне вираження показників; отримання максимально простих вербальних та кількісних показників, створення методики, визначення ступеня їх виконання; використання єдиної методологічної бази для розрахунку планових і фактичних показників; використання комплексу показників для оцінки виконання плану маркетингу та його ефективності.

Вивчення та розв'язання проблем, пов'язаних з фінансовим контролем маркетингової діяльності – одна з найбільш важливих завдань в маркетинговій діяльності підприємства. Так як, виявлення сильних і слабких сторін маркетингової діяльності, аналіз рівня виконання планів маркетингу необхідні для правильного вибору цілей і стратегій маркетингової діяльності на наступний плановий період. Складаючи план маркетингу, важко передбачити всі непередбачені обставини, які можуть виникнути в процесі роботи. Тому фінансовий контроль за виконанням наміченого плану маркетингової діяльності повинен стати обов'язковим аспектом роботи підприємства.

Список використаних джерел:

1. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г.Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2005. – 714 с.

2. Капустіна Ю. В. Особливості аудиту маркетингової діяльності підприємств / Ю. В. Капустіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 2 (47). – 2011. – С. 124-128.

Ткач Є.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Ткач С.В.

к.е.н.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ІСТОРІЯ РУСИ-УКРАЇНИ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Підвищення рівня і якості життя населення нашої держави, в значній мірі залежить чи є похідним від ефективно функціонуючої економіки, її сталого розвитку. У свою чергу розвиток національної економіки залежить від дуже багатьох факторів, неврахування хоча б якихось може гальмувати соціально-економічний розвиток.

З точки зору представників нової інституціональної економічної теорії (основний меседж яких: інституції мають значення), вплив формальних та неформальних інституцій на розвиток економіки є одним із визначальних [1]. Яким чином це можна інтерпретувати? Очевидним є факт наскільки вагомий вплив, якщо і не визначальний на розвиток економіки мають такі інституції, як психологія, звичаї, традиції, ментальність, правила поведінки, мораль, релігія, соціальні та історичні умови тощо. Необхідною умовою соціально-економічного розвитку є наявність морально-психологічного ресурсу. З позиції мікросоціально-економічного рівня, для того щоб створювати і розвивати власний бізнес потрібно морально і психологічно до цього бути готовим. Що є джерелом морально-психологічного ресурсу? На макросоціально-економічному рівні, значною мірою він визначається гуманітарною політикою держави, складниками якої є культура, духовність, історична пам'ять. В даному контексті, із врахуванням традицій, ментальності, світоглядних цінностей, культурних особливостей, історичних та соціальних умов, важливо сформулювати таку національну ідею, в основі якої було б визначено формулювання, що ми країна успішних і освічених людей

із великою і славною історією, а не поневолені, пригноблені, убогії, ще не вмерли і т.п. Тобто важливо, щоб формувалась і виховувалась психологія переможців. Формування успішного бренду на рівні компанії, це, насамперед, інтеграція нею соціальних, екологічних, культурних проблем у комерційну діяльність. У свою чергу, бренд успішної країни на макросоціально-економічному рівні, має формуватися за алгоритмом «минуле (історія) – майбутнє»! Дуже важливо яким саме змістом він наповнюється.

Щодо складника «майбутнє» в контексті ціннісних орієнтирів, то ключовими тут є дві позиції:

1. Власний бізнес. Стимулювання підприємницьких ініціатив, поява якомога більше підприємницьких структур, стартапів, інноваційного та соціально відповідального бізнесу. У країнах із розвинутою економікою 90-95% від загальної чисельності всіх підприємств становить малий бізнес, який створює від 50 до 70% ВВП країни та забезпечує від 50 до 70% зайнятості ресурсів. Крім того, малий бізнес це, насамперед: каталізатор і носій інновацій; основа формування ринкового середовища, конкуренції та середнього класу в країні; джерело формування нових робочих місць і доходів громадян; сфера самореалізації людини і, можливість вирішення різноманітних соціальних проблем. Важливе значення також має розвиток великого бізнесу, але на принципах конкуренції, демонополізації та розвитку акціонерних форм господарювання.

2. Культура. Розвиток культури у суспільстві: управлінської, правової, екологічної, фізичної (спорт), мистецтва, науки, духовності, історії і традицій рідного народу й народів світу, патріотичного виховання. Це те, що забезпечить еволюцію цінностей та зміну інституційних основ нашого суспільства.

Важливе значення в контексті ціннісних орієнтирів майбутнього мають також розвиток потужних збройних сил країни, ефективно функціонуюча правова система, безпечне екологічне середовище тощо.

Вагомим інструментом системного характеру, щодо популяризації цих позицій було б масове впровадження (а не на рівні намірів чи декларацій) в системі освіти, як шкільної так і вищої, таких дисциплін (курсів), як «Організація власного бізнесу» та «Основи культури». До прикладу, ВВП України за підсумками 2018 року становить близько 110,0 млрд. євро, тоді як ВВП найбільших європейських країн, насамперед, таких як Німеччина,

Великобританія, Франція, Італія становить близько 2,5-3,5 трлн. Євро [3]. Важливою умовою економічного зростання є поява і розвиток якомога більшої кількості підприємницьких структур. Як свідчить міжнародна статистика, середній вік людини, яка створює новий бізнес (стартапера) становить 25-26 років. Для того щоб у нашій країні з'являлась якомога більша кількість людей готових створювати бізнес, наслідком чого було б зростання ВВП, а відтак покращення добробуту населення, їх потрібно навчати цьому і, що більш важливо, готувати до цього ментально і психологічно.

Щодо складника «минуле (історія)», то так склалось в нашій країні під впливом політичних, історичних і соціальних умов, що найбільше культивувалися трагічні сторінки історії. В нас дуже багато лакеїзму (плаксивості). Потрібно апелювати не тільки до трагічних сторінок історії, а й до успішних, до національних звитяг, духовних святинь, тощо. Питання дискусійне, проте із врахуванням того, що наша країна, починаючи із IX-X століття, практично завжди називалась Русь (Руська земля, Русь Київська, Королівство Русь, Велике князівство Руське), мова була відповідно руською, предстоятелі нашої церкви завжди носили титул всія Русі, українці називались русинами [2] (нічого спільного із Московією і московитами), можливо правильно було б апелювати в більшій мірі до того періоду історії нашої країни, який історики назвали пізніше Київська Русь? Саме в цей період наша країна була однією із найрозвинутіших і наймогутніших на континенті. В цей період було впроваджено і поширено християнство на наших землях, розвивалась писемність, освіта, культура, мистецтво. Дані інституції мали визначальний вплив на процес державотворення та соціально-економічний розвиток. Можливо надалі, при формуванні успішного бренду нашої країни, в контексті апелювання до минулого, одним із наступних кроків у сфері гуманітарної політики (після отримання Томосу) повинен бути запис у Конституції України про те, що історична і культурна спадщина Русі Київської, і власне сама назва Русь (Київська Русь) належить Україні? Це унікальний історичний бренд, який належить саме нашій державі, а для нашого народу – це повернення історичної пам'яті, історичної правди, історичного імені (ідентифікації) та звернення до успішних сторінок історії, а не тільки до трагічних! Москва не повинна постійно на темі історії спекулювати через її фальсифікацію, агресивну гуманітарну політику, і як наслідок військову. Такі заходи із «брендування на макрорівні»

повинні мати відповідну маркетингову, інформаційну, освітню та культурно-мистецьку підтримку з боку держави і суспільства. Наш слоган: «Ми країна успішних людей із великою і славною історією. Ми були (минуле), і ми будемо (майбутнє) однією із наймогутніших і найосвіченіших держав Європи і Світу». Також важливе значення в контексті апелювання до минулого є формування певної матриці цінностей, складниками якої були б відомі історичні події, видатні державні та військові діячі, представники культури, мистецтва, духовенства, відомі науковці, спортсмени та ін.

Успішно сформований бренд, як відомо із економічної науки, є запорукою збільшення інвестицій, прибутків, нарощування торговельного обороту і, як результат, соціально-економічного розвитку країни, покращення добробуту людини.

Список використаних джерел:

1. Мочерний, С. В. Історія економічних вчень (Сучасна економічна думка) : навчальний посібник / С. В. Мочерний, М. В. Довбен-ко. - Львів, 2005. - 488 с.
2. Галушко К. Звідки українці взяли на Русі, або боротьба за київську спадщину. Режим доступу https://dt.ua/HISTORY/zvidki-ukrayinci-vzialisya-na-rusi-289654_.html?fbclid=IwAR3toW3f-YSGNMeE059QxNv6PzkDQAPNT1mXuPjMozdDE3iohMqXyhiiLkY
3. Офіційний сайт Держкомстату [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з екрану.

Ткачук Ірина

к. е. н., доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ДОХОДИ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Обґрунтування джерел надходжень інститутів громадянського суспільства (далі – ІГС) не є науково розробленою темою, адже традиційно громадянське суспільство (далі - ГС) є предметом дослідження права, політології, соціології, психології тощо. Тому дослідження джерел фінансування діяльності та розвитку ІГС найчастіше не проводяться комплексно, а лише в розрізі окремих видів таких інститутів, при чому кількість таких досліджень є

невеликою. Проте, на нашу думку, зважаючи на зростання ролі ІГС в створенні ВВП та перерозподілі фінансових ресурсів, надзвичайно важливо досліджувати як самі фінанси ІГС, так і окремі їх аспекти, як наприклад, доходи ІГС, від розуміння складу яких суттєво залежать фінансова стійкість самих організацій, ефективність їх діяльності та перспективи розвитку.

Котенко Н. В. та Карпенко С. Г. [2] зазначають, що підходи до класифікації джерел фінансування НУО (далі - НУО) є несистемними, а також хаотичним, адже, на їх думку, поєднують як джерела, так і інструменти фінансового забезпечення їх діяльності [2, с. 79]. Зважаючи на це, дослідники пропонують власний підхід до класифікації джерел надходжень неурядових організацій. З одного боку, вони їх поділяють на внутрішні (внески засновників та учасників організації, плата за надання платних послуг) та зовнішні (кошти, що надходять на безоплатній і безповоротній основі з державного чи місцевих бюджетів, власні кошти фізичних та юридичних осіб, міжнародні гранти, допомога інших НУО). З іншого – залежно від суб'єкта фінансування на державні, муніципальні, приватні, міжнародні, громадські та комбіновані [2, с. 79]. Погоджуємося з поділом всіх фінансових ресурсів ІГС на внутрішні та зовнішні, оскільки він є корисним не лише для дослідників ІГС, але і для менеджерів та учасників самих НУО, які завдяки ньому розуміють, який фінансовий ресурс знаходиться в їх розпорядженні, і в перспективі дадуть змогу розрахувати показники фінансової залежності та автономії.

Проте не до кінця погоджуємося із поділом джерел фінансування ІГС залежно від суб'єкта фінансування, адже, вважаємо, що надходження з іноземним походженням теж варто поділяти на надходження від фізичних та юридичних осіб, що дасть можливість розділяти сфери впливу донорів (у випадку, якщо їх можна простежити).

Мартиненко Л., досліджуючи неурядові організації як суб'єкт соціальної політики, описує особливості їх фінансування в Україні з різних джерел. Відповідно описуються такі джерела як кошти державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, кошти підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, кошти благодійної допомоги (пожертвувань), кошти одержувачів соціальних послуг, а також інші джерела [3]. Цікаво, що дослідниця, перелічуючи мінімум джерел фінансування, зазначає, що

можуть залучатися і кошти з інших джерел, проте не зазначається, з яких саме.

Інша дослідниця діяльності неурядових організацій України Павлюк К. вивчає їх у контексті забезпечення національної безпеки України [5]. Вона зазначає, що сьогодні основним джерелом надходжень НУО є надходження від міжнародних донорських агенцій, а такі надходження як від власної економічної діяльності та від корпоративної філантропії й приватних пожертвувань не набули того значення, яке вони відіграють, зокрема, в країнах Європи та Північної Америки [5]. Погоджуємося, що кошти міжнародних донорів складають велику частку в надходженнях громадських організацій України. Проте, вважаємо за необхідне зауважити, що їх роль у формуванні бюджетів ГО не є визначальною і є приблизно рівною тим надходженням, що ГО отримують від благодійників-підприємств, установ, організацій з українським резиденством. Окрім цього, значну роль у їх діяльності посідають й інші джерела фінансування (кошти ДБУ та МБ, членські внески, благодійність фізичних осіб, кошти від господарської діяльності, пасивні доходи) [8]. Більше того, деяким ІГС, як наприклад, політичні партії, відповідно до чинного законодавства, взагалі заборонено отримувати фінансування від іноземних донорів [6].

Відповідно до основних висновків, підготованих Координатором проектів ОБСЄ в Україні, що стосуються фінансового забезпечення діяльності ГО, формування фінансових ресурсів ГО повинно здійснюватись *із залученням різноманітних джерел фінансування*, адже, незважаючи на те, що деякі з них є менш вагомими порівняно з іншими, вони в загальному підсумку можуть суттєво вплинути на функціонування громадського сектору [4, с.38].

Як бачимо, ці класифікації надходжень НУО є обмеженими та неповними. Зважаючи на вищесказане, а також враховуючи особливості функціонування ІГС, законодавчу регламентацію формування їх доходів, вважаємо, що всі надходження НУО в Україні можна поділити на 5 великих груп, як це зображено на рис. 1.

Рис. 1. Джерела фінансового забезпечення діяльності ІГС в Україні

Зазначимо, що рис. 1. є спробою узагальнення всіх можливих надходжень ІГС (не всі ІГС, відповідно до чинного законодавства, можуть отримувати надходження з усіх джерел). Проте такий загальний поділ є надзвичайно зручним для зведеного аналізу надходжень ІГС. Є і інші переваги саме такого поділу всіх надходжень ІГС, а саме [8]:

- поділ власних коштів на внески засновників та членські внески дає змогу розділити їх за цільовим призначенням, яке суттєво відрізняється. Так, кошти що вносяться засновниками спрямовуються на *формування майнової бази* (після передачі майна НУО засновники втрачають усі майнові права щодо нього [7]), а членські внески є джерелом *формування доходів ІГС* [1, с. 152];

- поділ *прямої* (субсидії, гранти, державні закупівлі) та *непрямої* (нормативна підтримка) державної підтримки НУО дає змогу оцінити та порівняти рівень фінансової незалежності ІГС, якщо вони залучають у свою діяльність державні кошти;

- розмежування благодійних надходжень від резидентів та нерезидентів, які вони здійснюють на підтримку ІГС в Україні, є

зручним для оцінки їх внеску у розвиток ІГС, адже мотивація до підтримки ІГС в них є різною, а отже, і очікування від діяльності таких організацій також різняться. Водночас, поділ внесків фізичних та юридичних осіб також є важливим з позиції відмінності в мотивації цих двох груп благодійників. Мотивація юридичних осіб, зазвичай, знаходиться в площині отримання користі в якості популяризації їх імені як соціально відповідального суб'єкта, а також опосередковано – в площині зростання якості соціального оточення, в якому вони функціонують (що в перспективі може призвести до підвищення купівельної спроможності населення, а отже, покращення їх фінансового результату). Фізичні особи, на нашу думку, мотивуються або необхідністю відчуття особистої причетності до вирішення певних проблем, або ж отриманням прямої вигоди від діяльності конкретної НУО;

- виділення в окрему групу доходів від господарської діяльності підприємств, установ та організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання їх статутних цілей є важливим елементом аналізу надходжень НУО, оскільки ці доходи сприяють незалежності ОГС від волі та бажань держави, фізичних осіб, юридичних осіб тощо. Водночас, засновницька діяльність ІГС (для тих інститутів, яким така діяльність дозволена) створює для них опосередковану можливість отримати в своє розпорядження фактично весь спектр дозволених законодавством доходів (можуть бути передані їм у користування, наприклад доходи від операцій з цінними паперами) [7];

- оцінка гнучкості та вміння залучати кошти з різних джерел уповноважених осіб ОГС, оскільки «інші надходження» традиційно об'єднують доходи від фінансової діяльності (через неможливість їх класифікування іншим чином).

Крім того існують певні загальні рекомендації стосовно формування ресурсів для ІГС. Зокрема, Фонд розвитку ГС в Угорщині (CSDF) здійснив аналіз діяльності декількох тисяч (близько 15 000) НУО, які впродовж 15 років брали участь у його програмах. Як результат, було сформовано висновок про те, що в ідеалі для свого нормального та незалежного функціонування ГО повинна отримувати доходи принаймні з *6 різних джерел*, на кожне з яких має припадати як мінімум 10 % всіх доходів [4, с. 130; 8].

Отже, нормативне поле, в якому функціонують ІГС України надає їм можливість залучати фінансові ресурси з різних джерела, що

створює всі умови для ефективного та незалежного у фінансовому плані функціонування. Проте найчастіше представники НУО не володіють знаннями та навичками, що необхідні для проведення ефективного фандрайзингу. Саме тому важливого значення сьогодні набуває громадянська освіта, спрямована на підвищення фінансової грамотності як населення загалом, так і представників НУО.

Список використаних джерел:

1. Дехтяр Н. А. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання: монографія / Н. А. Дехтяр, О. В. Люта, Н. Г. Пігуль. – Суми : Університетська книга. – 182 с.
2. Котенко Н. В. та Карпенко С. Г. Неурядові організації: поняття, види та джерела фінансування в умовах сталого розвитку / Н. В. Котенко, С. Г. Карпенко // Вісник СумДУ. Серія "Економіка". - № 3. – 2014. – с. 71-81.
3. Мазуренко Л. Неурядові організації як суб'єкт соціальної політики / Л. Мазуренко // Освіта регіону. - №4. - 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/908>
4. Національні та міжнародні механізми фінансування громадянського суспільства. Міжнародні заходи зміцнення довіри між державою та громадянським суспільством. – К. : Фенікс, 2012. – 336с.
5. Павлюк К. Діяльність неурядових громадських організацій у контексті забезпечення національної безпеки України / К. Павлюк // Вісник Національної академії державного управління. Політологія і право [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-2-30.pdf>
6. Про політичні партії в країні : Закон України 2365-III. Редакція від 01.10.2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
7. Руцинська Т.П. Особливості правового режиму майна громадських організацій як суб'єктів господарського права [Електронний ресурс] / Т. П. Руцинська // Форум права. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_130.pdf.
8. Фінансове забезпечення діяльності громадських організацій України : монографія / І. Я. Ткачук. – Чернівці : Технодрук, 2016. – 272 с.

Третякова О.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВА ІНТЕГРАЦІЯ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Фінансова інтеграція фондових ринків є об'єктивним процесом в економіці, який необхідно вивчати на теоретичному і практичному рівнях. Вона стає ключовим фактором підвищення

конкурентоспроможності, ефективності та економічного зростання країни. Країнам, в тому числі й Україні, необхідно в найближчі 10-15 років рухатися в напрямку більшої інтеграції зі світовим фінансовим ринком. Фінансова інтеграція фондових ринків - це багатовимірний процес, в якому система фондових ринків стає більш тісно взаємозалежною на міжнародному рівні в умовах розвитку лібералізаційних процесів і науково-технічного прогресу. Даний процес супроводжується розширенням міжнародного портфельного інвестування, що здійснюється з урахуванням страхового ризику. При наявності фінансової інтеграції вважається, що ринок є фінансово інтегрованим, при відсутності фінансової інтеграції - фінансово сегментованим.

З точки зору прийнятого визначення фінансової інтеграції фондових ринків як процесу, ступінь фінансової інтеграції може бути розглянута від повної сегментації, з одного боку, до завершення інтеграції (єдиного ринку) - з іншого. Повна сегментація відноситься до цілковитого поділу ринків без будь-яких зв'язків або взаємозв'язку між ними. На іншому кінці спектру єдиний ринок володіє повною інтеграцією ринків, що відбивають повний взаємозв'язок. При цьому ні географічні, ні політичні та економічні кордони не мають жодного значення.

Основні характеристики процесу фінансової інтеграції, наступні:

1. Період фінансової інтеграції. Фінансова інтеграція може розглядатися в короткостроковому та довгострокових періодах, вона може істотно відрізнятися для різних періодів. Одні й ті ж чинники по-різному впливають на процеси фінансової інтеграції в довгостроковому і короткостроковому періодах.

2. Напрямок фінансової інтеграції. Фінансова інтеграція може бути двосторонньою, тобто ринки абсолютно однаково реагують на можливі зміни. Також існує наявність однібічної фінансової інтеграції - лаг між реакцією прибутковості фондових ринків. Один ринок здатний виступати в якості провідного, другий ринок - ведений за першим ринком, що копіює поведінку ведучого ринку.

3. Ступінь фінансової інтеграції. Умовно ступінь фінансової інтеграції можна розділити на: сильну; середню; слабку.

4. Рівень фінансової інтеграції. Фінансова інтеграція може розглядатися: на макрорівні (на рівні фондового ринку країни); на рівні окремих галузей або окремих цінних паперів (мікрорівень).

Дана характеристика обумовлена тим, що ринок країни може бути фінансово інтегрованим, але окремі галузі – сегментованими [5].

Виходячи з огляду теоретичних і методологічних аспектів фінансової інтеграції фондових ринків можна виділити особливості фінансової інтеграції для країн, що розвиваються.

1. Інтеграційні процеси для фондових ринків, що розвиваються, знаходяться на початковій стадії. Фондові ринки, що розвиваються, найчастіше є більш сегментованими, ніж розвинені фондові ринки.

2. Для фондових ринків, що розвиваються характерні обмеження для іноземних інвесторів на покупку або продаж місцевих цінних паперів, лібералізаційні процеси тут не завершені.

3. Фондові ринки, що розвиваються мають нерівномірну галузеву інтеграцію, найчастіше окрема галузь набагато більш інтегрована, ніж інші.

4. Окремий фондовий ринок, що розвивається, може мати будь-які загальні риси, властиві певному типу фінансової інтеграції фондових ринків, і свої специфічні особливості.

5. Під час кризових ситуацій в економіці відбувається посилення фінансової інтеграції фондових ринків, що розвиваються, а в посткризовий період - посилюються інтеграційні зв'язки.

6. Фондовий ринок є одним з індикаторів прояви фінансової нестабільності в економіці, а фінансова інтеграція фондових ринків стає каналом перетікання фінансових криз для фондових ринків, що розвиваються.

7. Методи оцінки фінансової інтеграції використовуються частіше для оцінки фондових ринків, що розвиваються, ніж для розвинених [1].

Сьогодні в Україні існує низка проблемних питань, які стоять на шляху інтеграційних процесів у міжнародне фондове середовище. Так, до основних із них можна віднести низький рівень капіталізації, ліквідності ринку, високу фрагментарність біржової та депозитарної структури, відсутність досконалого механізму взаємодії між біржами, обмежену кількість ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових інструментів, відсутність ліквідних цінних паперів, низький рівень використання похідних цінних паперів, недостовірність інформації щодо загального обсягу торгів на біржовому ринку тощо. Саме тому вирішення більшості наведених проблем є першим кроком на шляху до міжнародного співробітництва у рамках фондових відносин.

Минулий рік став визначальним для України у напрямі розвитку фінансової інтеграції. Фондовий ринок України у 2018 році підскочив більш ніж на 80%. Україна стала кращою у світовому рейтингу фондових ринків за показником її ключового індексу, який з 1997 року розраховується однією з двох найбільших вітчизняних бірж ПФТС (Перша фондова торговельна система). Індекс показує темпи приросту обсягів торгів на ринку і за цим показником Україна цього року обійшла такі країни як Македонія, Катар, ОАЕ та Саудівська Аравія. За результатами 2017-го індекс ПФТС очолив аналогічний рейтинг Блумберга (американська компанія, постачальник фінансової інформації). Минулого року Україна “вирвала” перемогу у Казахстану, де індекс виріс на 64%, і Монголії (63%). Основною причиною Bloomberg тоді назвав довгоочікуваний ріст і відновлення економіки України. В індексний кошик ПФТС сьогодні входять 7 компаній: Донбасенерго, Центроенерго, Крюківський вагонобудівний завод, Мотор Січ, Райффайзен банк Аваль, Укрнафта, Укртелеком. Саме порівнянням ціни на акції цих провідних компаній і визначається показник, який в комплексі характеризує попит на фінансові активи, що обертаються в конкретний момент на ринку. Нинішній “плюс” у десятки відсотків означає, що попит на цінні папери на ринку був надзвичайно високий, і вони інтенсивно зростали в ціні після періоду глибокого падіння в 2015-2016 рр. Позитивний результат був досягнутий насамперед завдяки стрімкому зростанню вартості акцій АТ «Райффайзен Банк Аваль» (+169%), ПАТ «Донбасенерго» (+145%) та ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод» (+96%). Стриманішу динаміку продемонстрували акції ПАТ «Центренерго» (+14%), ПАТ «Укрнафта» (+12%). При цьому вартість цінних паперів АТ «Турбоатом» взагалі впала на 4,65%. Разом з тим, слід зважати на те, що ринок акцій в Україні є досить мізерним (в структурі торгів на ПФТС їх частка складає 0,25%, або 328 млн. грн.) у порівнянні з іншими фінансовими інструментами. Тому за таких обставин не можна говорити про інвестиційний бум. Але при цьому вартість усіх біржових контрактів зросла майже вдвічі та склала 114,09 млрд. грн. Хоча загалом, обсяги українського фондового ринку у світовому масштабі залишаються мініатюрними. Сумарно за 2018 рік обсяг торгів цінними паперами за даними Комісії з цінних паперів склав близько 260 млрд. грн. (8,5 млрд. дол.). Для порівняння, обсяг торгів на Варшавській фондовій біржі щорічно складає більше 340

млрд. євро., а на Нью-Йоркській фондовій біржі щодня торгується паперів на суму близько 54 млрд. дол. [4].

Сьогодні необхідне здійснення низки заходів, до яких відносять збільшення обсягів торгів на біржах до рівня, відповідного завданням розвитку економіки країни, розвиток інтернет-трейдингу, застосування нових інструментів на біржових ринках, формування прогресивної нормативної бази, а також підвищення активності іноземних інвесторів на українському фінансовому ринку.

Отже, ефективного функціонування вітчизняного фондового ринку можливо досягти за рахунок оновлення нормативно-правової бази, враховуючи помилки попередніх періодів та керуючись набутим досвідом. Реалізація таких стратегічних орієнтирів дасть можливість оцінити дії, спрямовані на покращення функціонування фондового ринку на середньостроковий період, сприятиме підвищенню його інвестиційного потенціалу, перетворить ринок на важливий системоутворюючий елемент вітчизняної фінансової системи та підвищить його роль у забезпеченні економічного зростання України та перспективи подальшої фінансової інтеграції у світовий фінансовий ринок.

Список використаних джерел:

1. Вітюк Н. Фондовий ринок України і перспективи його розвитку / Н. Вітюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://libfor.com>
2. Загальний огляд фондового ринку України за січень-грудень 2018 р. / Національний банк України. Генеральний департамент грошово-кредитної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
3. Інформаційне агентство «УНІАН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.net>.
4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua>
5. Цінні папери і фондовий ринок : [навч. посібник] / [О.С. Поважний, Н.С. Орлова, А.Л. Свечкіна]. – Львів : Магнолія 2014. – 361 с.

Тихонька У.Т.

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах ринкового господарювання основною ціллю медичного страхування є якісне використання акумульованих коштів на медичну допомогу різним категоріям громадян, незалежно від віку, статі, стану здоров'я чи соціального рівня, яка буде здійснюватись на законодавчо встановлених умовах і в гарантованих обсягах.

Дослідженням проблеми функціонування та розвитку медичного страхування відображені у наукових публікаціях та працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як М. Білинської, С. Вовк, О. Вороніної, Л. Временка, А. Гончара, Я. Дробота, О. Оболенського, В. Плиси, В. Рудня, О. Солдатенка, В. Успенка, А. Філіпенка та інших.

Перспективи розвитку системи медичного страхування в Україні великі, оскільки потенційних споживачів страхових послуг багато [1, с. 721].

Медичне страхування поділяється за формами на обов'язкове медичне страхування і добровільне медичне страхування. Обов'язкове медичне страхування реалізується через програми обов'язкового медичного обслуговування. Воно має особливе значення, оскільки є всеохопним та всезагальним. Це надзвичайно важливо у зв'язку з тим, що будь-яка людина живе в соціумі, і як жива істота, має право на отримання допомоги у разі втрати здоров'я, незважаючи на те, чи може вона оплатити цю допомогу [3, с. 95].

Наразі страхова медицина розвивається повільно, причиною цього є недовіра населення до вітчизняних страхових компаній. На даному етапі простежується низький рівень фінансування охорони здоров'я, дефіцит лікарських препаратів, та неналежне обслуговування клієнтів. Загалом медичне страхування не є з дешевих, а тому послуги страхових компаній стають для простого населення великою розкішшю [1, с. 723].

Важливим питанням медичного страхування в Україні є реформування системи охорони здоров'я, зокрема впровадження

загальнообов'язкового державного медичного страхування, яке стане ефективним та результативним прийомом забезпечення витрат пацієнтів на лікування, діагностику, профілактику, реабілітацію у разі хвороби або нещасного випадку, сягатиме світових стандартів і забезпечить повний перехід країни до страхової медицини.

Процес впровадження обов'язкового медичного страхування в Україні є доволі проблематичним, насамперед з погляду фінансування, оскільки порядок сплати страхових внесків на соціальне медичне страхування за осіб, яких вони обслуговують, порушує норми Конституції України щодо безкоштовності медичної допомоги. Також збільшення нарахувань на фонд оплати праці для роботодавців може призвести до поширення використання ними тіньових схем виплати заробітної плати та гальмування її зростання. Першим кроком у цьому напрямку має бути створення і прийняття законодавчої бази, яка б затвердила обов'язкове медичне страхування. Для того, щоб система обов'язкового медичного страхування розпочала роботу ефективно, необхідно скористатися наявним у країні адміністративним і матеріально-технічним ресурсом. Без розвиненої інфраструктури здійснення обов'язкового медичного страхування є неможливим, для цього необхідними є оптимальні та раціональні рішення уряду [1, с. 721].

Аналізуючи стан вітчизняного медичного страхування, можна виділити цілу низку проблем, що стримують його розвиток, зокрема:

- зменшення державного фінансування галузі охорони здоров'я;
- застаріла матеріальна база;
- дефіцит лікарських препаратів;
- показники демографічного розвитку країни та рівня захворюваності населення;
- неналежна підготовка спеціалістів у цій сфері;
- відсутність адекватної винагороди праці лікарів у формі зарплат і премій;
- уникнення страховиками зобов'язань щодо оплати лікування страхувальника, ґрунтуючись на різних підставах;
- відсутність законодавства, яке б регулювало медичне страхування;
- різне бачення чиновниками, страховиками та медиками моделі, на основі якої має діяти медичне страхування, зокрема, його обов'язкова форма;

- недостатня поінформованість громадян щодо можливостей страхової медицини.

Аналіз стану та проблем розвитку ринку медичного страхування свідчить, що необхідні подальші пошуки шляхів оптимізації вартості послуг добровільного медичного страхування, які б забезпечили баланс інтересів страховиків і страхувальників та сприяли розвитку цього соціально значимого й необхідного для нашої країни сегмента страхового ринку. Крім того, окремого дослідження потребує діяльність медичного асистансу як надійної служби допомоги страхувальникам та укріплення партнерських відносин між страховими компаніями і різнопрофільними медичними установами [1, с. 723].

Вирішення цих проблем сприятиме покращенню рівню життя населення, що вплине на економічний і соціальний розвиток держави.

Для розвитку медичного страхування в Україні необхідно впроваджувати такі заходи:

- вдосконалення законодавчого поля у сфері медичного страхування;
- розширення послуг медичного страхування, які повинні охоплювати цикл: лікування хвороби, профілактика, санаторно-курортне лікування;
- підвищення страхової культури населення у сфері надання медичних послуг, шляхом введення дієвого контролю за їх виконанням;
- розширення системи підготовки фахівців медичного страхування, які повинні володіти базовими знаннями з маркетингу, менеджменту та фінансів [2, с. 239].

Реформування системи охорони здоров'я не вирішить всіх наявних проблем медичної галузі країни, але стане хорошим початком для покращення наявного становища.

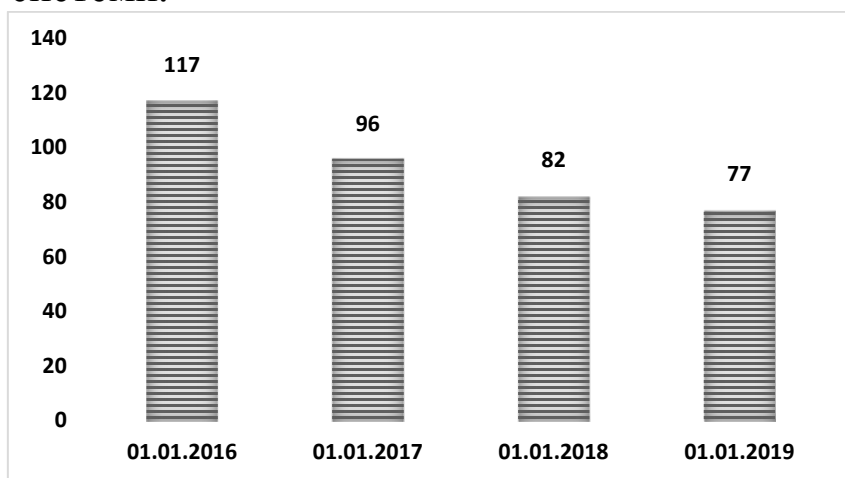
Список використаних джерел:

1. Костенко Т. А. Стан та перспективи розвитку медичного страхування в Україні з урахуванням іноземного досвіду / Т. А. Костенко, В. В. Стоколук, Л. О. Заволока // Молодий вчений. – 2018. – №5. – С. 721–725.
2. Рудь В. Ю. Виклики часу та проблеми запровадження медичного страхування в Україні / В. Ю. Рудь, П. Г. Іжевський // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – №5. – С. 237–239.
3. Філіпенко, А. В. Порівняльний аналіз медичного страхування в країнах світу / А. В. Філіпенко, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : матер. конф. — Одеса: ОНЕУ. — С. 91 – 97.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

На даному етапі функціонування банківської системи банки функціонують в умовах підвищеної ризиковості. Це, відповідно, підвищує вимоги до самих банків, адже протягом останніх років в банківській системі постійно відбувалися зміни та коливання, що негативно впливало на їх діяльність.

За даними Національного банку України (рис. 1). станом на 01.01.2019 в Україні функціонує 77 банків. З них 37 діють з іноземним капіталом, а 23 мають 100% іноземний капітал. Зауважимо, що у 2016 р. кількість діючих банків становила 117 од., що на 40 од. більше. На нашу думку, основною причиною стала нестабільність економіки України та, відповідно, нестабільність самої банківської системи.

Рис. 1. Кількість діючих банків України в період 2016-2019 рр. [1]

Рис. 1. демонструє чітку тенденцію до скорочення кількості банків в Україні, яка спричинена низкою факторів, а саме:

- нестабільної економічна ситуація: зниження ВВП, висока інфляція, девальвація гривні;
- нетранспарентність банків. Цей фактор став для НБУ підставою вивести з ринку навіть деякі платоспроможні банки;
- відмова докапіталізування установи. В умовах кризи багато банків потребували додатковий капітал, але саме в цей період багато

власників не мали змогу, або не хотіли цього робити. Саме тому спостерігалось масове виведення активів [2].

Зазначимо, що попри стрімке скорочення кількості банків, активи системних банків збільшуються. Це свідчить про збільшення їх потужності. З табл. 1 бачимо, що найбільшу кількість активів має Приватбанк.

Таблиця 1

Рейтинг банків за об'ємом активів за 2018 р. [3]

№	Назва банку	Активи (млн. грн.)
1	Приватбанк	518 385,94
2	Ощадбанк	298 364,09
3	Укрекзімбанк	230 423,67
4	Укргазбанк	95 287,50
5	Райффайзен Банк Аваль	77 801,88
6	Альфа-Банк	68 943,72
7	Сбербанк	68 682,38
8	ПУМБ	58 958,40
9	UKRSIBBANK	58 434,30
10	Промінвестбанк	53 654,95

Банки здійснюють кредитування за рахунок залучених коштів – депозитних вкладів. У складних фінансових умовах, які склалися в Україні, та при високому рівні конкурентності серед великої кількості працюючих банківських установ, основним фактором, який впливає на прийняття клієнтом позитивного рішення щодо розміщення банківського вкладу, залишається високий рівень процентної ставки за депозитом. Тобто банки змушені піднімати відсоткову ставку за вкладними операціями, відповідно, додавши певний рівень маржі, яка містить певний рівень доходу банківської установи з урахуванням рівня інфляції та повинна покрити ризики неповернення кредиту визначеної частини позичальників, банки розраховують рівень процентної ставки за кредитними операціями [4, с. 6].

Кредити рефінансування є практично єдиним джерелом для банків збалансувати свою ліквідність та виконати зобов'язання перед клієнтами, оскільки в умовах кризи довіри, ринок міжбанківського кредитування в Україні практично не функціонує.

Основними причинами зниження ліквідності банківської системи України протягом досліджуваного періоду є: масовий відтік депозитів, неефективні адміністративні рішення, зростання недовіри до банківської системи, девальвація національної грошової одиниці,

зростання проблемних кредитів та неефективний менеджмент активів та пасивів окремих банківських установ.

В цілому рівень ліквідності банківської системи України в 2019 р. має тенденцію до зростання та стабілізації, що вказує на поступовий вихід із системної кризи ліквідності. А продовження практики Національного банку України щодо виводу неплатоспроможних банків з ринку сприятиме оздоровленню всієї банківської системи України [4, с. 6].

На сьогодні стан банківської системи є неоднозначним. Хоч і є певна кількість банків які стабільно ведуть свою діяльність на ринку, підвищена ризиковість втрати прибутку та банкрутства несприятливо впливають на банківську систему загалом. Негативні фактори такі як: зниження ВВП, високий рівень інфляції, девальвація національної грошової одиниці також мають негативний вплив на діяльність банків. Для оздоровлення банківської системи НБУ необхідно провести реформи для покращення її стану, стабілізації гривні та покращити контроль за діяльністю комерційних банків.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>
2. Forbes Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1419340-chomu-bankrutuyut-banki>
3. Український банківський портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://banker.ua/officialrating/active/>
4. Ксьондз С. М. Сучасний стан банківської системи України [Електронний ресурс] / С. М. Ксьондз, А. П. Степанишена. – 2016. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/128.pdf.

Дмитрієва О.М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПЕНСІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Пенсійна система вказує на рівень розвитку країни, тому її створення дуже гостре й актуальне питання для будь-якого суспільства. Для України існуюча система пенсійного забезпечення була і залишилася одним з найсерйозніших чинник напруженості в

суспільстві. Її потрібно реформувати, причому так, щоб забезпечити людям похилого віку гідне життя.

Проблема реформування пенсійного забезпечення сьогодні актуальна в більшості країнах світу, незалежно від рівня економічного розвитку, що зумовлено старінням населення та ускладненням економічної ситуації. За кордоном пенсійні реформи почали впроваджувати ще у 2008-2010 роках – після світової фінансової кризи.

Реформи проводилися в таких напрямках:

- поступове підвищення пенсійного віку;
- підвищення розміру страхових внесків та періоду страхування;
- зменшення розміру окремих видів пенсій;
- обмеження практики дострокового виходу на пенсію;
- відокремлення інститутів страхування та соціальної допомоги;
- стимулювання створення недержавних пенсійних фондів [1].

Пенсійна реформа в Україні започаткована ще в 2004 році і включає в себе відносини з приводу формування, призначення і виплати пенсій в трирівневій пенсійній системі.

Пенсійна система України передбачає такі рівні пенсійного забезпечення:

- 1) солідарна система;
- 2) обов'язкова накопичувальна система;
- 3) система недержавного пенсійного забезпечення [2].

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Її суть полягає в тому, що кошти, які сплачують підприємства та застраховані особи до Пенсійного фонду одразу розподіляються між сьогоднішніми пенсіонерами. Дана система базується на засадах солідарності і субсидіювання та здійснення виплат пенсій та надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України.

Особам, які мають малий страховий стаж та (або) розмір заробітку, з якого сплачувались страхові внески, а отже низькі розміри пенсій, передбачається надання цільової соціальної допомоги, що дозволить забезпечити їм доходи на рівні мінімальних соціальних стандартів в Україні, які встановлюються, виходячи з реальних фінансових можливостей Державного бюджету та Пенсійного фонду. У реформованій солідарній системі розмір пенсії залежить від розміру заробітної платні, з якої сплачувались страхові внески та страхового стажу, протягом якого вони сплачувались що

досягається шляхом звільнення Пенсійного фонду від здійснення невластивих йому виплат та впровадження системи персоніфікованого обліку відомостей про заробіток та сплату страхових внесків, на основі даних якої призначаються і виплачуються пенсії. Ведення та обслуговування такої системи здійснює Пенсійний фонд України.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування. Вона базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб’єктах другого рівня пенсійного забезпечення. Учасники даної системи матимуть змогу отримувати або довічну пенсію, або одноразову виплату.

Довічна пенсія є аналогом пенсії, що виплачується у солідарній системі. Виплата такої пенсії буде здійснюватися страховою організацією, обраною застрахованою особою. Її розмір буде розраховуватися страховою організацією, враховуючи, суму накопичень, інвестиційний дохід від цих сум, а також середню величину тривалості життя для чоловіків та жінок.

Одноразова виплата, на відміну від довічної пенсії, може здійснюватися лише за певних умов. Для отримання такої виплати потрібно подати відповідні документи у територіальний орган Пенсійного фонду або адміністраторові відповідного недержавного пенсійного фонду, які здійснюють одноразову виплату.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, яке базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Недержавний пенсійний фонд – це фінансова установа, призначена для накопичення коштів на додаткову недержавну пенсію та здійснення пенсійних виплат учасникам фонду. Учасниками таких фондів є люди, на користь яких сплачуються пенсійні внески до недержавного фонду, а вкладники – це особи, які здійснюють такі внески.

Недержавний пенсійний фонд має статус неприбуткової установи, тобто не має на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками фонду. Весь отриманий інвестиційний дохід розподіляється тільки між його учасниками.

Впровадження трирівневої пенсійної системи дасть змогу гідно забезпечити старість людям, які все життя працювали, сплачували податки, а тепер лише бажають бути забезпечені державою, на яку вони трудилися кілька десятиліть, і дати надію в майбутньому сучасному поколінню.

До переваг даної реформи можна віднести такі:

- зростання середньої заробітної плати для розрахунку пенсії за останні три роки суттєво збільшилося: з 3661,41 грн. у 2015 році до 7810,88 грн. у 2018 році, що вплинуло на підвищення пенсійних виплат;

- зацікавленість у сплаті внесків найманих працівників, оскільки кожен індивідуально формує свою майбутню пенсію;

- покращення добробуту окремих категорій населення шляхом отримання додаткових виплат в майбутньому;

- перерозподіл відповідальності між державою, роботодавцями та працівниками (заміна патерналістичної опіки держави на індивідуальну відповідальність кожного індивіда за своє майбутнє);

- формування потужних довгострокових інвестиційних ресурсів для розвитку реального сектору економіки [3].

Не зважаючи на те, що реформу й досі впроваджують, але на даному етапі можна виявити ряд труднощів та недоліків:

- досить низький рівень пенсії – станом на початок 2019 року середній розмір виплат пенсіонерам складає 2645,6 грн. при середньому прожитковому мінімумі 1853 грн. [3];

- несприятливі демографічні тенденції – кількість пенсіонерів становить 11,5 млн., грн., зайнятих осіб -15,5 млн. [3];

- розбалансованість бюджету Пенсійного фонду, що призводить до постійного дефіциту у ньому, на покриття якого спрямовуються кошти з Державного бюджету України, в якому також спостерігається постійна нестача коштів;

- різке підвищення пенсійного віку та страхового стажу - населення не очікувало значних підвищень даних показників;

- в Україні частина реформи, що відповідає за другий рівень – власне накопичення – наразі так і не запрацювала, тож накопичувальні пенсії у нас існують лише у вигляді недержавних пенсійних фондів.

Для вирішення вищезазначених проблем потрібно:

– вдосконалити пенсійне законодавство, особливо у сфері накопичувального рівня;

– популяризувати недержавні пенсійні фонди серед населення;

– збільшити кількість робочих місць та рівень мінімальної заробітної плати, що збільшить надходження до Пенсійного фонду;

Отже, пенсійна реформа в Україні є одним з основних напрямів стабілізації фінансової системи держави. Проте її проведення без реалізації заходів щодо збільшення кількості робочих місць і без створення умов для зростання та виведення з тіні заробітної плати, яка є базою нарахування й джерелом сплати страхових внесків до Пенсійного фонду, не матиме очікуваних результатів.

Список використаних джерел:

1. Коваль О.П. Проблеми становлення накопичувальної складової пенсійного забезпечення в Україні: аналіт. доп. / О.П. Коваль. – К. : НІСД, 2011. – 96 с

2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року №1058-15 // Відомості Верховної Ради України. – 2003, - 49-51. – 376 с.

3. Коваль О. П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку: Монографія. – К.: НІСД, 2012. – 240 с.

4. Сайт державної служби статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Курячей А.А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІДМІННОСТІ УКРАЇНИ

В умовах значної тінізації ринку підакцизних товарів надзвичайно актуальними є питання пов'язане з розробкою та впровадженням достеменно нових, ефективних механізмів контролю за їх обігом, зокрема системи електронного адміністрування акцизного податку, яка спрямована на підвищення ефективності процедур моніторингу руху підакцизних товарів від виробника до кінцевого споживача. Така система передбачає використання інструментів дистанційного контролю, посилення функції безпеки

ланцюга постачання підакцизних товарів шляхом застосування сучасних методів автентифікації. Запровадження таких інноваційних механізмів окрім цього дозволить захистити споживачів від небезпечних та шкідливих фальсифікованих товарів, зменшить їх доступність, зумовлену нелегальним обігом.

Оскільки Україна знаходиться на стадії розвитку і намагається інтегруватись у світову економіку, доцільно розглянути кращі приклади механізмів контролю за ринком підакцизних товарів, що застосовуються в країнах ЄС.

Відповідно до європейського законодавства акцизний податок сплачується в кінцевому пункті споживання. Перебуваючи в режимі транзиту до кінцевого пункту призначення, ці товари знаходяться у режимі відстроченої сплати акцизного податку, який використовується для забезпечення безперешкодного доступу на внутрішні ринки країн-членів. Інструментом забезпечення адміністрування акцизного податку в країнах ЄС у такому режимі є функціонування інституту акцизних складів та електронна система контролю за рухом підакцизних товарів – Excise Movement and Control System (далі – EMCS) [1].

Використання цієї системи передбачає реєстрацію цифрових документів про рух підакцизної продукції в електронних системах країни відправника та країни призначення. Нині 99 % усіх перевезень підакцизних товарів в межах ЄС відбуваються в режимі відстроченої сплати акцизного податку. Щорічно кількість перевезень підакцизних товарів становить 3,5 млн. сукупною вартістю 270 млрд євро і надходженнями акцизного податку 90 млрд. євро. З моменту свого впровадження, починаючи з січня 2010 р. по травень 2015 р., було зафіксовано понад 13,6 млн. переміщень підакцизних товарів в режимі відстроченої сплати акцизного податку з яких 98,1% завершено без порушень.

Окрім електронної системи контролю за рухом підакцизних товарів з липня 2019 р. впроваджується система виявлення та відстеження (Track and Trace) [2].

Функціональним призначенням даної системи є протидія нелегальному обігу тютюнових виробів на задоволення вимог Рамкової конвенції ВООЗ по боротьбі з тютюном [3], захист громадського здоров'я, забезпечення податкових надходжень і створення рівних умов для всіх суб'єктів на єдиному європейському ринку. Відстеження передбачає маркування продуктів унікальним

ідентифікатором з метою контролю за переміщенням тютюнових виробів по ланцюгу постачання від виробника до кінцевого пункту продажу перед роздрібною торгівлею, який дозволяє фіксувати історію місцеперебування та час. У свою чергу, виявлення – це можливість ідентифікувати минуле або поточне місцеперебування тютюнових виробів. У рамках системи відстеження всі пачки тютюнових виробів, що виробляються, призначені для продажу або знаходяться в обігу на ринку ЄС, повинні бути марковані унікальним ідентифікатором (інтерфейсом), а їх переміщення повинне бути зафіксоване на всьому ланцюжку постачання від виробника до кінцевого пункту продажу перед роздрібною торгівлею.

Особливістю ідентифікатора є те, що одну з частин коду присвоює національний компетентний орган. Це забезпечує контроль над постачанням ідентифікаторів, їхню унікальність і захист від маніпуляцій. Відповідно до рамкових умов кожна держава-член повинна призначити незалежного від тютюнової промисловості «емітента ідентифікатора» (ID issuer), який має відповідати за генерацію та видачу унікальних кодів-ідентифікаторів (unique identifier, UI) [4].

Для протидії маніпулюванню системою виявлення та відстеження вона має доповнюватися системою безпеки (автентифікації). Якщо система виявлення та відстеження фіксує рух товару через ланцюжок постачання, то система автентифікації призначена для перевірки товару на справжність. Будь-які прогалини або невідповідності у звіті фіксуються як ризики нелегального обігу [5].

Найбільш вдалим рішенням щодо автентифікації є використання акцизних марок. Зазначена система передбачає захист від несанкціонованого доступу, який складається не менш ніж з п'яти елементів автентифікації (включаючи відкрите, приховане та напівприховане маркування). У свою чергу, фіскальні органи держав-членів ЄС перевіряють таких суб'єктів на виконання вимог, що висувуються перед ними. Функціонування системи безпеки у такому вигляді забезпечує можливість перевірки справжності тютюнових виробів [3].

Варто зазначити, що системи виявлення та відстеження і безпеки можуть доповнити EMCS та розширити її можливості контролю за переміщення тютюнових виробів. Адже їх спільне функціонування дозволить відстежувати переміщення тютюнових

виробів з більшим рівнем деталізації, ідентифікуючи їх на рівні одиниці (пачка, пак, партія тощо) за допомогою процесу реєстрації агрегації.

Розглянувши європейську практику контролю за обігом підакцизних товарів варто зазначити, що в Україні електронні системи перебувають на стадії розробки. Нині функціонує система контролю за рухом горілки й лікерогорілчаних виробів та пального. Також ухвалено Концепцію та планується запровадження з грудня 2018 р. електронної акцизної марки – автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів (далі – Концепція) [6], яка має стати аналогом європейського механізму контролю за обігом підакцизних товарів в Україні.

До основних відмінностей вітчизняної електронної системи від європейської варто віднести: контроль за обігом як тютюнових виробів так і алкогольних напоїв; відстеження кожного етапу переміщення від виробника чи імпортера до роздрібною торгівлі (в ЄС – до кінцевого пункту продажу перед роздрібною торгівлею); запроваджується підзаконним актом (не узгоджується із вимогами Директиви 2014/40/ЄС) тощо. Проте, оскільки комплексні електронні системи ще не впроваджені ні в ЄС, ні в Україні, важко зробити висновок про те, яка з них стане більш дієвою у досягненні цілі скорочення обсягів нелегального обігу підакцизної продукції.

Список використаних джерел:

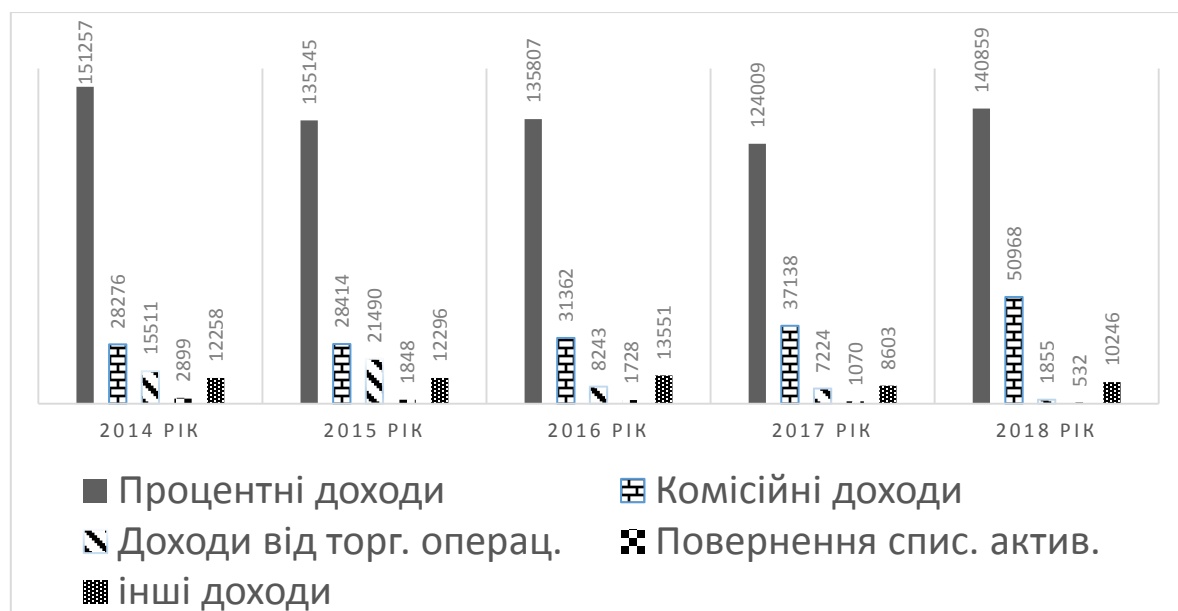
1. Трансформація акцизної політики України : монографія / за заг. ред. В. І. Коротуна / В. І. Коротун, С. С. Брехов, Н. В. Новицька та ін. – Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2015. – 448 с.
2. Tobacco Products Directive 2014/40/ЄС. – 2014. – April.
3. Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://www.who.int/fctc/protocol/en/>.
4. Systems for tobacco traceability and security features [Електронний ресурс] // European Commission. – 2017. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/health/tobacco/tracking_tracing_system_en.
5. Track and Trace : Approaches in Tobacco [Електронний ресурс] // KPMG. – 2014. – Режим доступу: https://www.gs1uk.org/~media/documents/whitepapers/gsl_uk_and_kpmg_track_and_trace_in_tobacco_may_2014.pdf?la=en.
6. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції створення та впровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів «Електронна акцизна марка» від 6 липня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249204815>.

ДОХОДИ БАНКІВ УКРАЇНИ У ПЕРІОД 2014-2018 рр.

Згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності під доходом розуміють «збільшення економічних вигод протягом звітного періоду, у формі припливу або збільшення активів, або зменшення зобов'язань, які впливають на збільшення капіталу, окрім вкладів засновників» [1].

У 2018 р. платоспроможні банки отримали 21,7 млрд. грн чистого прибутку. Останнього разу банківська система була прибутковою у 2013 р., коли її прибуток становив 1,4 млрд. грн. Суттєве зростання прибутковості банківської системи у минулому році стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів.

Склад і структуру доходів банків, які впливають на загальний стан банківської системи, можна простежити на рис.1. Він дає змогу детально проаналізувати зміну структури доходів банків України протягом останніх 5-ти років.

Рис. 1. Доходи банків України в період 2014-2018 рр.*

* Складено згідно з даними Національного банку України [2]

За підсумками 2014 р. доходи банків склали 210 201 млн. грн., з них: 151 257 млн. грн. – процентні доходи, 28 276 млн. грн. –

комісійні доходи, 155 511 млн. грн. – результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу, інші операційні доходи становили 10 093 млн. грн., інші доходи – 2 165 млн. грн. і повернення списаних активів дорівнювали – 2 899 млн. грн. [2].

У 2015 р. показник дохідності банків склав 199 193 млн. грн., тобто знизився в порівнянні з минулим роком на 11 008 млн. грн., що було спричинене зменшенням кількості процентних доходів на 16 112 млн. грн., що склали 135 145 млн. грн. Також вплив на доходи банків мало скорочення на 526 млн. грн. інших операційних доходів і на 1 051 млн. грн. скорочення повернень списаних активів порівняно з 2014 р, і вони склали 9 567 млн. грн. і 1 848 млн. грн. відповідно, при тому показники комісійних доходів і доходів з торговельних операцій дали позитивний приріст на 138 млн. грн. і 5 979 млн. грн. відповідно. Причини таких тенденцій різні, зокрема скорочення кредитного портфеля, зростання проблемних кредитів, списання безнадійних кредитів. Слід відзначити приріст прибутку від торговельних операцій, проте це не компенсувало скорочення процентних доходів. Зміни за всіма іншими статтями були незначними.

За підсумком 2016 р. доходи банків України, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, знизилися на 8 502 млн. грн. і становили 190 691 млн. грн. Зменшення доходів протягом 2016 р. порівняно з відповідним періодом минулого року пов'язане в першу чергу з отриманням збитків від торговельних операцій на 13 247 млн. грн. та скороченням процентних доходів до 135 807 млн. грн., обсяг яких порівняно з відповідним періодом минулого року дав менший, хоч і додатній приріст в сумі 662 млн. грн.

За підсумком 2017 р. доходи банків України, у порівнянні з результатом попереднього року, зменшилися на 12 637 млн. грн. і становили 178 054 млн. грн. Це було спричинене скороченням всіх видів доходів, а саме процентні доходи зменшились на 11 798 млн. грн. і склали 124 009 млн. грн., доходи від операцій купівлі – продажу на 1 019 млн. грн., а отже дорівнювали сумі 7 224 млн. грн., щодо інших операційних доходів, інших доходів і повернень списаних активів, то вони зменшились відповідно на 2 341 млн. грн., 2 597 млн. грн. і 658 млн. грн.. У 2017 р. відбулося подальше зниження доходів банків. Основною причиною таких змін було скорочення процентних доходів, що зумовлено посиленням роботи банків щодо підвищення якості активів, зокрема кредитного портфеля.

За підсумками 2018 р. банківська система показала прибуток у розмірі 26 405 млн. грн., що склав 204 459 млн. грн., що було спричинене покращенням загального клімату в банківській системі. Зокрема позитивний приріст дали всі складові доходів банків, крім результатів від переоцінки і операцій купівлі продажу, бо їхня сума зменшилась на 5 369 млн. грн. і 538 млн. грн. відповідно в порівнянні з попереднім роком, але це суттєво не вплинуло на загальний стан доходів банків України. Через те, що сума процентних доходів за рік зросла на 16 850 млн. грн. і склала 140 859 млн. грн., що є наслідком повернення довіри до банків і збільшення кількості кредитних операцій банками для своїх клієнтів. Також зросла сума комісійних винагород до 50 968 млн. грн., а це більше на 13 830 млн. грн., ніж у 2017 р. і є також позитивним індикатором для діяльності банків України. Щодо інших операційних доходів, то вони теж показали тенденцію до росту і за підсумками 2018 р. дорівнювали 8 424 млн. грн., що на 1 160 млн. грн. більше, ніж у попередньому році, так само дали приріст інші доходи в сумі 473 млн. грн., тобто на кінець 2018 р. становили 1 822 млн. грн. Ключовими факторами прибутковості банківської системи у 2018 р. стало активне нарощування корпоративного та роздрібного кредитування, зростання процентних доходів.

Домінуючою статтею доходів банків України у 2014-2018 рр. є процентні доходи, які становлять близько 70% усіх доходів. Це пояснюється природою банківської діяльності, основним напрямом якої традиційно є кредитування. Комісійні доходи коливаються в межах 15% у структурі валових доходів та є другим за обсягом джерелом наповнення. Їх значення поступово зростає, оскільки розширюється перелік банківських операцій, впроваджуються нові технології, збільшується кількість споживачів банківських послуг. В деякі роки в структурі доходів зростають результати від торговельних операцій. Так, у 2014 р. вони становили 7%, у 2015 р. – вже 11%, у 2016 р. вони скоротились до 4%, а у 2017 р. вони залишились на рівні попереднього року, і в 2018 р. ситуація не змінилась.

Для зменшення збитків та отримання прибутків банкам України потрібно нарощувати доходи та скорочувати витрати. Проте в економіці, що перебуває у стані стагнації, досить важко нарощувати діяльність, тому, на нашу думку, головним фактором прибуткової діяльності банків є зниження витрат. Але процентні, комісійні та загально адміністративні витрати є необхідними для проведення

діяльності, тобто для формування кадрового, організаційного, технічного, ресурсного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_025
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>

Порушник А.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ, ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

В сучасний період розвитку української державності, питання бюджетної децентралізації актуалізується, оскільки саме вона є однією з ключових умов ефективної діяльності органів місцевої влади. Проблема оптимального перерозподілу повноважень та фінансових ресурсів між центральними та місцевими органами влади та самоврядування є однією з найбільш актуальних у контексті підвищення ефективності бюджетної системи України. Рационально побудована та збалансована система бюджетних відносин є запорукою дієвості соціально-економічної політики держави, адже від адекватного забезпечення перерозподілу значних фінансових ресурсів і від гнучкості способів їх використання у значній мірі залежить стабільність економічного розвитку країни.

Мета реформи децентралізації полягає у забезпеченні можливості самостійно, за рахунок власних фінансових ресурсів вирішувати питання місцевого значення в інтересах жителів громади, тобто наділення територіальних громад більшими обсягами ресурсів та мобілізація їхніх внутрішніх резервів.

Тому, головним стратегічним завданням модернізації системи державного управління та територіальної організації влади, яка сьогодні здійснюється, є формування ефективного місцевого самоврядування, створення комфортних умов для проживання

громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг. Досягнення зазначених цілей неможливе без належного рівня економічного розвитку відповідних територій, їх фінансового забезпечення і достатніх джерел для наповнення місцевих бюджетів [2].

Саме фінансовий аспект є одним із найсуттєвіших, від якого, у великій мірі, залежить успішність функціонування об'єднаних територіальних громад. Наявність економічно активних суб'єктів підприємницької діяльності, достатня кількість кваліфікованих трудових ресурсів, розвинена промислова та соціальна інфраструктура – все це та багато іншого є основою для успішного розвитку громади.

Результатом реформи стало підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, покращення ефективності адміністрування податків і зборів. Об'єднані громади показують високі і динамічні темпи приросту власних доходів. У частині використання коштів увага акцентується на необхідності формування найбільш оптимальної структури бюджетних видатків, створенні ефективного не надто чисельного управлінського апарату, здійсненні постійного аналізу витрачання бюджетних коштів і упередженні випадків їх нераціонального витрачання.

Так, за умови проведення бюджетної децентралізації:

- відкриваються додаткові можливості щодо формування місцевих бюджетів;
- збільшується свобода у використанні коштів органами місцевого самоврядування;
- зростає активність й ініціатива місцевої влади;
- посилюється відповідальність за вирішення місцевих проблем;
- посилюється контроль за виконанням бюджету;
- підвищується результативність трансфертної політики;
- проводиться ефективне фінансове вирівнювання [1].

Бюджетна децентралізація надала нові можливості для наповнення бюджетів громад, але паралельно і породила низку суперечностей. Попри очевидні переваги бюджетної децентралізації в частині розширення фінансової бази, місцеві бюджети втратили стабільну, передбачувану частину доходів до загального фонду по ПДФО (оскільки з 2015 року об'єднані громади замість своїх 75 %,

отримують 60 %, а обласні бюджети замість 25 % отримують 15 %), а компенсація даного податку, введенням, наприклад, податку на майно не рятує ситуації, оскільки відсутня достовірна база оподаткування.

Крім того, до основних невирішених проблем бюджетної децентралізації слід віднести наступні:

- створення об'єднаних територіальних громад переважно не має підтримки з боку широких верств населення, через нерозуміння процесів децентралізації та із-за спротиву з боку районних адміністрацій та місцевих рад, які перешкоджають утворенню ОТГ через ризик втрати робочих місць та повноважень;

- швидке збільшення кількості ОТГ без пропорційного збільшення обсягу субвенції на розвиток інфраструктури знижує мотивацію громад до об'єднання та їхні можливості щодо соціально-економічного розвитку. Тому державі слід переглянути питання стабільного забезпечення фінансової підтримки добровільного об'єднання територіальних громад. А активістам на місцях варто посилити зусилля зі створення ОТГ;

- на сьогодні не врегульовано питання розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади загалом, а також функцій та повноважень між місцевими радами ОТГ та районними державними адміністраціями й районними радами. У рамках реформи необхідно чітко визначити повноваження, які залишаються за райдержадміністрацією та райрадою, переглянути чисельність та відповідно видатки на утримання їхніх апаратів;

- неефективне використання фінансових ресурсів територіальних громад та неспроможність освоїти кошти державних субвенцій на розвиток у зв'язку з низькою кваліфікацією службовців місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування, як правило, не готові до запровадження стратегічного планування та програмування розвитку громад. Вирішенням цієї проблеми, могло б стати запровадження дієвих програм підвищення кваліфікації службовців місцевого самоврядування та надання їм необхідної консультативної і методичної допомоги з боку органів виконавчої влади;

- високі ризики корупційних дій щодо використання бюджетних коштів, актуальним є питання запровадження механізмів контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, як з боку державних органів, так і з боку громадськості [3].

Для розв'язання цих проблем потрібно:

- забезпечити ефективний попередній та поточний держфінконтроль за їх діяльністю;

- наділити місцеві органи влади повноваженнями, які даватимуть їм змогу реагувати на зміни попиту населення на місцеві суспільні блага та послуги;

- налагодити максимально прозору діяльність місцевих органів влади та її контроль з боку громадськості;

- чітко розподілити повноваження (права і відповідальність) між центральними та місцевими органами влади, що виключають їх дублювання, враховуючи, що надання прав без відповідальності створює умови для корупції та неефективного використання бюджетних коштів;

- посилити роль і відповідальність органів місцевої влади у процесі виконання бюджетів [4].

Отже, реформа бюджетної децентралізації дає можливість прийняття більш якісних та справедливих рішень щодо управління територіальними фінансами, а адміністративно-територіальний устрій країни повинен бути побудований таким чином, щоб одночасно максимально враховувати інтереси жителів та забезпечити економію бюджетних коштів з надання суспільних благ. В свою чергу, показники виконання місцевих бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до сталого розвитку. Тому наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва, залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для покращення соціального рівня життя громади.

Список використаних джерел:

1. Бюджетна децентралізація та її вплив на фінансове забезпечення територіальних громад [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://knute.edu.ua/>

2. Децентралізація в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/>

3. Українська правда [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/11/16/7162180/>

4. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної ; НАН України, ДУ «Ін.-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2016. – 70 с.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Історичний досвід показує, що реформування соціальної сфери завжди починалося не з питань благодійності чи співчуття, майже завжди воно було обумовлено політичними причинами. Так, наприклад, О.Бісмарк наприкінці ХІХ ст. ввів пенсійне забезпечення, страхування щодо безробіття і медичне страхування з єдиною метою – запобігти соціальному вибуху, перехопивши ініціативу в німецьких соціал-демократів [1]. У сучасних економічно розвинених країнах влада виділяє значні кошти на соціальні потреби з метою отримання підтримки населення.

Вперше термін “соціальний захист” був використаний у Законі про соціальний захист США в 1935 р., що законодавчо визначив новий етап для цієї країни, ввівши інститут обов’язкового страхування на випадок старості, смерті, інвалідності й безробіття. Незабаром цей термін став широко застосовуватися в багатьох країнах світу, він виражав сутність проблеми щодо організації національних систем допомоги непрацездатним і громадянам похилого віку.

Становлення структури установ соціального захисту населення в Україні відбувалося дуже складно, що пояснюється браком ресурсів та відсутністю належної соціально-економічної результативності від діяльності органів соціального захисту населення. Соціальний захист на даному етапі потребує розробки концептуальних основ його функціонування. Механізм реалізації цього завдання включає нормативно-правові, організаційно-управлінські, фінансово-економічні та соціальні засоби й методи впливу на керований об’єкт, передбачає наявність необхідних ресурсів, створення управлінських структур та вироблення відповідних рішень [2].

В Україні одним із перших законодавчих актів, які запроваджували соціальну допомогу полоненим, були договори з греками, укладені у 911 і 945 рр. князями київськими Олегом та Ігорем “Про порятунок полонених”. Ними визначалися взаємні зобов’язання щодо викупу русичів і греків, у якій би країні вони не

знаходилися, та повернення їх на батьківщину. Договір вважається першим в Україні документальним свідченням турботи держави про тих своїх громадян, які цього потребують [3].

Перші уроки та перші регламентації були тісно пов'язані з християнським світобаченням потреб і проблем окремої людини. Сирітство, жебрацтво, інвалідність – коло проблем, що відображені в перших законодавчих нормах. Прагнучи розвивати благодійництво, надати йому ознак організованості, князь Володимир у 996 р. видає Статут (закон), яким доручив церковним структурам та духовенству здійснювати опікування і нагляд за лікарнями, лазнями, притулками для одиноких [4].

Достойним продовжувачем справ свого батька Володимира, включаючи допомогу і підтримку знедолених, став Ярослав Мудрий. До значних здобутків Ярослава Мудрого у становленні системи соціального захисту того періоду можна сміливо віднести складання першого письмового збірника стародавнього руського права “Руська Правда”. Окрім кримінальних статей, остання мала статті соціального спрямування, що було незвичним кроком для тогочасних європейських держав.

Велике значення в історичному становленні інституцій соціального захисту відіграла релігія. Добре відоме існування та соціально значима діяльність так званих монастирських братств. Наряду з ідеологічною складовою ченці будували лікарні, освітні заклади, матеріально підтримували непрацездатних, виступали своєрідними посередниками між багатіями “благодійниками” та біднотою. Незаперечний внесок у розвиток структур соціального захисту європейських домініканських, францисканських і бенедиктинських монастирів.

XV – XVII ст. увійшли в історію як час війни, розбрату та утворення нових державних об'єднань на теренах Європи. Дослідники сходяться в ідеї, що саме в цей час більш-менш формуються засади сучасної європейської мапи, напрацьовуються неповторні національно виражені державні впровадження. Без сумніву, ці звершення та зміни безпосередньо стосувалися й подальшого розвитку соціального забезпечення.

З другої половини XIX ст. через суттєві зміни в соціально-економічному житті спостерігалось піднесення благодійності, яке характеризувалося підвищенням соціальної активності, розмаїттям

організаційних форм і напрямів застосування, соціальним пріоритетом та особистими прагненнями благодійників.

Радянська система соціального захисту була законодавчо закріплена і реалізовувалася у таких основних організаційно-правових формах, як:

1) державне соціальне страхування (за рахунок відповідних централізованих союзних фондів);

2) пенсії (за віком; по інвалідності; за вислугою років; у разі втрати годувальника) та допомоги (по тимчасовій непрацездатності; по вагітності і пологах; на дітей з малозабезпечених сімей; багатодітним та самотніми матерями тощо);

3) соціальне обслуговування інвалідів і літніх громадян (утримання в будинках-інтернатах з повним державним забезпеченням; протезування; надання засобів пересування; пільги на проїзд на транспорті; житлові, побутові та податкові пільги тощо);

4) безкоштовна медична допомога (надання медичних послуг у поліклініках, лікування в лікарнях, санаторіях, курортах тощо).

За часів СРСР держава до мінімуму звела особисту відповідальність людини за самозабезпечення та економічний самозахист. Не випадково більшість населення виявилася не готовою до соціально-економічних змін, що відбулися з розпадом СРСР. Втрата заощаджень, поява безробіття, сплеск інфляції, заборгованість із виплати заробітної плати, пенсій, інших соціальних виплат спричинили невдоволення в суспільстві, призводили до соціального напруження. Держава сприяла утвердженню патерналістських очікувань у населення, до мінімуму звівши особисту відповідальність людини за самозабезпечення та економічний самозахист.

Сучасний стан соціального захисту в Україні можна охарактеризувати, як:

– різноманітні пільги, соціальні виплати та соціальні послуги в Україні безпосередньо передбачені у 58 законах та більше ніж у 120 підзаконних нормативно-правових актів;

– згідно з чинним законодавством, в Україні існує 120 категорій пільговиків, з яких лише 45 відзначаються за соціальною відзнакою, а 57 за професійною;

– усі пільгові категорії мають право на більш як 120 видів пільг та понад 60 видів допомог;

– соціальний захист та соціальне забезпечення є найбільшою видатковою статтею бюджету – навіть більшою ніж видатки на охорону здоров'я, освіту.

Підсумовуючи слід зазначити, що сучасний розвиток системи соціального захисту населення України потребує комплексного підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку країни.

Становлення соціального захисту пройшло довгий шлях, проте в міру усвідомлення суспільством необхідності та важливості соціального захисту та його забезпечення як одного з факторів, який зумовлює існування самого соціуму, більшість його складових були виведені на державний рівень. І саме це історичне становлення, на нашу думку, виступає найбільш доленосним. Були створені різні організаційно-правові моделі соціального забезпечення, на шляху реалізації яких у сучасний період спостерігається все більше проблем у всіх державах без винятку, незалежно від рівня їх економічної могутності, політичної спрямованості, форм і режимів державного правління.

Список використаних джерел:

1. Денисенко Т.М. Становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні [Електронний ресурс] / Т. М. Денисенко // Ефективність державного управління. - 2012. - Вип. 33. - С. 96-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_33_12
2. Халецька А.А. Методологічні передумови формування політики соціального захисту населення [Електронний ресурс] / А. А. Халецька // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління. - 2010. - № 1. - С. 75-80. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2010_1_12
3. Злупко С. М. Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні [Текст] : навч. посіб. / Злупко С. М., Радецький Й. І. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 192 с
4. Дубич К. В. Соціальне забезпечення в Україні: особливості управління в радянський повоєнний період історії / К. В. Дубич // СОЦІОПРОСТІР [Текст] : міждисцип. зб. наук. пр. з соціол. та соціал. роботи. - 2012. - № 3. - С. 74-79.

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Питання ефективності оподаткування суб'єктів ринку завжди були надзвичайно актуальними, адже саме податки є тим джерелом надходження коштів до державного бюджету, без якого неможливо уявити процвітаючу та стабільну країну. Податки є дуже складною фінансовою категорією, яка впливає на всі економічні явища та процеси.

Оподаткування підприємницької діяльності в Україні на сьогоднішній день потребує вдосконалення та реформування, оскільки значна частина суб'єктів господарювання не здатне сплачувати діючі податки та не встигає за постійними змінами в податковому законодавстві.

На сьогоднішній день існує багато диспропорцій в оподаткуванні підприємницької діяльності в Україні, що призводить до відтоку підприємств у тіньову сферу, тобто до ведення нелегальної діяльності і ухилянню від сплати податків, порушення податкового законодавства і зменшення суми податків, яку необхідно перерахувати до бюджету.

Серед основних чинників, котрі спонукають суб'єктів оподаткування уникати та ухилятися від сплати податків, виділяють:

- велика кількість податків та рівень податкових ставок;
- складність у розрахунках податкових сум;
- високий рівень нестабільності (постійно змінюються не лише ставки оподаткування, а й види податків);
- нераціональна структура оподаткування (висока частка непрямих податків, низька частка особистого прибуткового податку і високі нарахування на фонд заробітної плати);
- неефективність роботи податкової служби;
- низький рівень суспільної свідомості щодо необхідності сплачувати податки;
- низький рівень довіри платників до владних структур, які виконують функцію розподілу коштів, отриманих від податків;
- високий рівень корупції у державі.

Однак, варто зазначити, що значна частина підприємства, які попри існуючі недоліки оподаткування справно сплачують податки і при цьому неухильно дотримуються податкового законодавства. Рецепт їхнього успіху є податкова оптимізація.

Нині податки – це найефективніший інструмент впливу держави на суспільне виробництво, його динаміку і структуру, на розвиток науки і техніки, масштаби соціальних гарантій населенню. Держава не може існувати за рахунок лише добровільних, благодійних надходжень. Вона повинна мати бюджет із стабільним джерелом надходжень, роль яких виконують, у першу чергу, податки.

За ринкових умов господарювання роль податків як основного джерела поповнення доходів державного бюджету, а також знаряддя регулювання соціально-економічних процесів у суспільстві зростає. Водночас податки мають велике значення не тільки на макрорівні, але й є важливим інструментом впливу на господарську діяльність підприємств та організацій на макрорівні. Приклад розвинених країн Заходу свідчить, що податки можна ефективно використовувати і на благо громадян. Для виконання цих завдань система оподаткування повинна мати міцну наукову базу та кваліфікованих фахівців на всіх рівнях.

Чинна система оподаткування в Україні формувалась протягом багатьох років, але не є досконалою і не повністю відповідає вимогам часу. Основними недоліками діючої в Україні системи оподаткування підприємств є:

- нерівномірність і несправедливість розподілу податкового навантаження;
- податкова система нині є чинником зниження рівня економічного зростання та інвестиційної активності, стимулювання ухилення від сплати податків та відтоку капіталів за кордон;
- значна кількість нормативно-правових актів з питань оподаткування, нормами яких повинні володіти та керуватись на практиці як платники податків, так і працівники органів державної податкової служби України;
- неузгодженості та протиріччя окремих норм податкових законів, їх нестабільність, безсистемне надання пільг та перекручування суті окремих видів податків;

- неврегульованість правових гарантій для учасників податкових відносин, відсутність прозорих і ефективних механізмів захисту прав платників податків;
- проблема подвійного оподаткування;
- велика кількість малоефективних податків, які потребують істотних адміністративних витрат, що перевищують доходи бюджету, що забезпечуються за рахунок їх справляння;
- надмірна фіскальна спрямованість та невиконання нею стимулюючої функції.

Підсумовуючи все вище сказане, робимо висновок, про необхідність постійного пошуку шляхів оптимізації та реформування системи оподаткування в Україні. На наш погляд, до основних напрямків реформування податкової системи України слід віднести наступні:

- переорієнтація чинної податкової системи на стимулювання процесів соціально-економічного розвитку країни;
- формування інституту податкової політики як фундаментальної компоненти доктрини довгострокового економічного розвитку держави;
- усунення суперечностей між чинними актами податкового права й Податковим кодексом;
- урахування тенденцій європейської податкової гармонізації через спрощення податкового законодавства та процедур, запровадження інвестиційних податкових кредитів;
- зниження податкового навантаження на заробітні плати та бізнес в цілому;
- покращення електронного адміністрування податкових платежів;
- модернізація спрощеної системи оподаткування.

Таким чином, вирішення проблем оподаткування підприємств в Україні має важливу роль у зростанні економіки країни загалом, і повинно здійснюватися шляхом вивчення і аналізу як існуючої в Україні законодавчої бази, так і накопиченого у світі досвіду у сфері оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Гнипа Н.О., Чижова Н.Є. Проблеми оподаткування підприємств в Україні / Н.О. Гнипа, Н.Є. Чижова // Збірник матеріалів VII Регіональної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених 21-22 травня 2015 р. м. Красноармійськ: в 2 т. – Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2015. – Т.2. – С. 54-56.

2. Зеркаль Я.Г., Чижова Н.Є. Вдосконалення податкової системи України на основі закордонного досвіду / Я.Г. Зеркаль, Н.Є. Чижова // Збірник матеріалів VII Регіональної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених 21-22 травня 2015 р. м. Красноармійськ: в 2 т. – Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2015. – Т.2. – С. 75-79.

3. Насіров Р.М. Реформування податкової системи України / Р.М. Насіров // Фінанси України. - 2015. - № 3. - С. 7-17.

Шкоронада О.А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

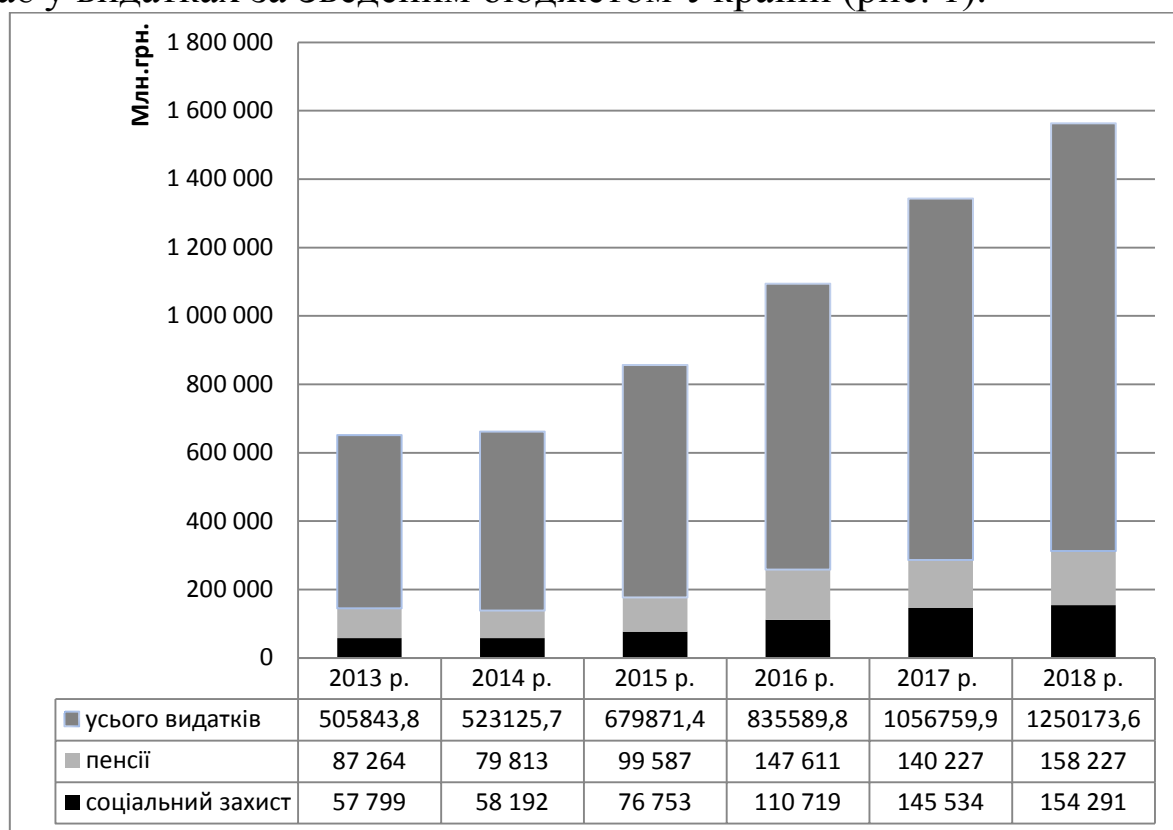
На сучасному етапі розвитку України населення потребує захисту з боку держави. Ринкова економіка сама по собі не може забезпечити справедливий розподіл доходів. Вона приводить до їх диференціації, в результаті чого частина населення опиняється за межею бідності. Соціальна захищеність включає систему заходів, що захищають будь-якого громадянина країни від економічної та соціальної деградації в результаті безробіття, хвороби, виробничої травми, народження дитини, інвалідності, старості тощо, а також надання медичних послуг та допомога сім'ям з дітьми. Згідно із Конституцією України, держава повинна забезпечити населенню гарантовані права на життя, безпечні умови праці, винагороду за працю, захист сім'ї, відпочинок, освіту, житло, охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, соціальне забезпечення та сприятливе навколишнє середовище

Потреба у соціальному захисті зумовлюється природою ринкової економіки. Ринок не в змозі забезпечити своїм суб'єктам гарантований дохід і зайнятість. Зменшити негативний вплив таких факторів на рівень життя певних прошарків населення і покликаний соціальний захист. Це призначення виконується через дві його функції - лікувальну і запобіжну. Лікувальна функція пов'язана із запровадженням механізмів боротьби з бідністю, що передбачають адресну допомогу малозабезпеченим верствам населення, надання житлових субсидій, допомоги сім'ям з дітьми тощо. Запобіжна функція соціального захисту є превентивною, тобто пов'язана з попередженням бідності шляхом надання індивідам можливості під

час свого періоду активної економічної діяльності здобути право на забезпечення собі нормального рівня життя у разі втрати роботи та працездатності, хвороби, нещасного випадку [1].

Соціальний захист населення реалізується за допомогою бюджетної системи держави, що забезпечує економічне зростання України та піднесення життєвого рівня людей. Видатки бюджету за економічною сутністю є інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням. Одним із основних пріоритетів у сфері видатків бюджету є його соціальна направленість. Видатки соціальної сфери спрямовуються на фінансове забезпечення заходів щодо вирішення першорядних соціальних проблем і виконання програм, передбачених відповідним бюджетом. Через це останніми роками значна увага приділяється саме видаткам соціальної сфери, які мають тенденцію до зростання. Розглянемо, яку частку соціальний захист займає у видатках за Зведеним бюджетом України (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка соціальних видатків у видатках зведеного бюджету України 2013-2018 рр., млн. грн [2,3]

Згідно даних (рис. 1), загальна структура видатків на соціальний захист в середньому стабільна та не має значних відхилень, особливо значна частка соціальних видатків спостерігається в 2016, що

спричинене значною кількістю наданих державних субсидій та збільшенням грошового забезпечення незахищених верств населення.

В останні роки Україна проводить радикальне реформування системи соціального захисту населення. Визначаючи те, що ринкові перетворення приводять до значного падіння рівня життя більшості сімей та зважаючи на обмеженість державних фінансових ресурсів, уряд України створює нові програми адресної соціальної допомоги. Відмінною рисою такого підходу є те, що соціальна допомога надається лише найбільш нужденним [4].

На сьогоднішній день пріоритетом є пошук оптимальних шляхів надання соціальної допомоги та послуг як на місцевому, так і на державному рівні. Запровадження нових і вдосконалення діючих соціальних програм дають можливість покращити управління системою соціального захисту населення на рівні кожного регіону, забезпечити високу якість та оперативність надання послуг найуразливішим громадянам і сім'ям.

Список використаних джерел

1. Білецька Л. В. Соціальний захист населення [Електронний ресурс] / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич // Навчальні матеріали онлайн. – 2010-2019. – Режим доступу до ресурсу: https://pidruchniki.com/1151040939865/politekonomiya/sotsialniy_zahist_naselennya.
2. Видатки [Електронний ресурс] // Ціна держави. – 2009-2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://cost.ua/budget/expenditure/>.
3. Зведений бюджет України [Електронний ресурс] // Мінфін. – 2008-2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/2019.4>.
4. Про запровадження адресної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям [Електронний ресурс] // Законодавство України. – 1994-2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238-99-%D0%BF>.

Тематичний напрям 2
МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Васильчишин О.Б.

д.е.н., професор кафедри економічної
безпеки та фінансових розслідувань

Тернопільського національного економічного університету
м. Тернопіль, Україна

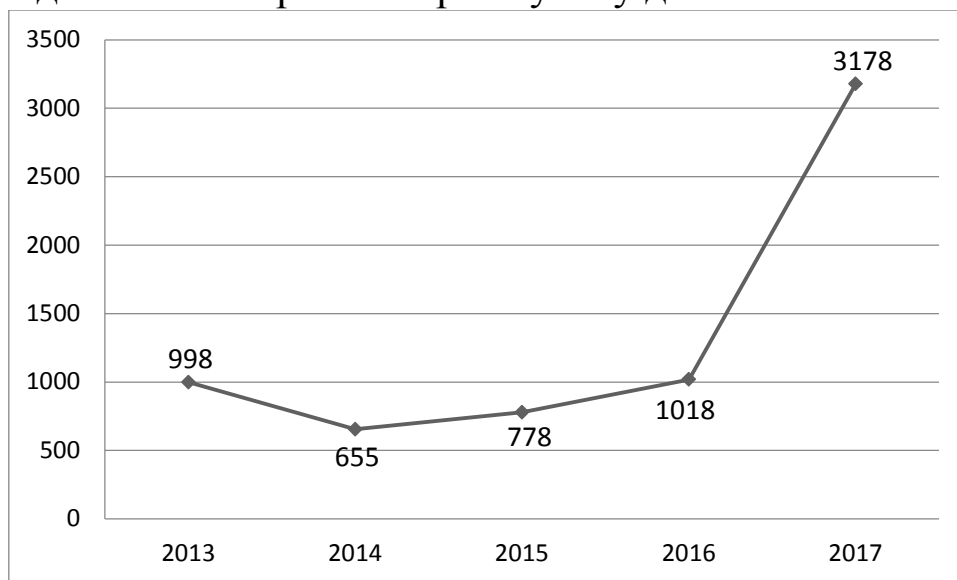
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Процес забезпечення економічного зростання є перманентним, а тому питання структурної модернізації економіки, дієве покращення умов ведення бізнесу, створення імпульсів для розвитку вітчизняної промисловості що є важливим базисом для динамічного та інклюзивного зростання потребують постійного вивчення, аналізу та розроблення ефективних пропозицій. На сьогодні, ключовими завданнями уряду держави для забезпечення економічного зростання є: створення сприятливого середовища для розвитку та ведення бізнесу в Україні, зробивши ринок максимально чесним та прозорим; сприяння розвитку вітчизняної промисловості на національному та регіональному рівнях, стимулюючи використання інновацій та технологій у виробничому процесі; забезпечення глибокого реформування енергетичного сектору, створивши умови для досягнення Україною енергетичної незалежності; створення сприятливих умови для підприємств аграрного сектору, надаючи комплексну державну підтримку виробникам тощо. Окрім того, нові виклики політичної ситуації що безпосередньо впливає на економічне зростання та діяльність фінансових посередників вимагають враховувати новітні особливості забезпечення економічної безпеки як складової національної безпеки держави.

Безумовно фінансові посередники відіграють важливу роль на фінансовому ринку, адже їхня діяльність сприяє зменшенню вартості фінансових операцій, підвищує ліквідність фінансових активів, диверсифікує ризик, створює умови для активізації роботи всіх

учасників фінансового ринку. Відповідно до українського законодавства фінансове посередництво, як і на більшості ринків розвинених країн, поділяють на два типи: банківське та небанківське фінансове посередництво. В Україні до фінансових посередників можна зарахувати майже всі установи, які працюють у фінансовому секторі. Найбільш розвиненими серед них є банківські установи та страхові компанії, решта перебуває у стадії становлення та їх роль у фінансовій системі країни є незначною.

Отже, зупинимось більш детально на ризиках економічної безпеки, а саме на кібер-ризиках, які є суттєвими загрозами фінансовій безпеці як окремих комерційних банків, так і в цілому банківських систем, що вимагає від національних і міжнародних регуляторів упроваджувати системи захисту на національному рівні, а також вимагати від комерційних банків розвинутих систем забезпечення інформаційної безпеки. Кіберризиками і кібер злочинність поширена і в Україні, адже протягом останніх п'яти років кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері кібербезпеки зростає в більш ніж у три рази (рис. 1). Такі швидкі темпи зростання кібер-злочинності в Україні зумовили відкриття відділу кіберполіції України, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює, згідно з законодавством оперативно-розшукову діяльність.

Рис. 1. Динаміка зареєстрованих кримінальних кіберзлочинів в Україні за 2013 – 2017 роки, що перебувають у провадженні в Генеральній прокуратурі [1]

Окрім цього, у вітчизняних комерційних банках функціонують відповідні підрозділи безпеки банку, які відповідають за інформаційну безпеку комп'ютерних систем та інших технологічно-інформаційних систем банку.

Незважаючи на заходи, які були вжиті як на загальнонаціональному, так і на рівні комерційних банків щодо боротьби з кібератаками, зокрема після початку анексії Кримського півострова та війни на Донбасі, вітчизняні банки зазнали нападу кількох кібератак. Так, зокрема 27 червня 2017 року Національний банк України заявив, що декілька комерційних банків (за даними засобів масової інформації серед таких банків були: АТ «Ощадбанк», ПАТ Банк «Південний», АТ «Укргазбанк», ПАТ «ОТПбанк», ПАТ «ГАСкомбанк» [2]) була здійснена широкомасштабна кібератака, в результаті чого вони мали труднощі з обслуговуванням клієнтів та проведенням банківських операцій. Окрім цього, після кібератаки, Національний банк України повідомив про її наслідки й для валютного ринку України [3].

Після кібератаки на вітчизняні банки, підрозділи зв'язку та інтернет-сайти державних органів влади 27 червня 2017 року, з метою протидії кібератакам на вітчизняні комерційні банки Національний банк України створив у своїй структурі Центр кіберзахисту Національного банку України (CSIRT-NBU), а також співпрацює з Командою реагування на комп'ютерні надзвичайні події в Україні (CERT-UA) Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також з відповідними підрозділами Служби безпеки України. Також Національний банк України видав спеціальну постанову «Про затвердження Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України» [4], яка регулює практично всі аспекти забезпечення інформаційної безпеки банків України та зобов'язує їх підвищити ефективність систем захисту від кібератак з метою уникнення втрат інформації, наслідком чого можуть бути значні фінансові втрати.

Таким чином, з метою боротьби з кібератаками в Україні на загальнонаціональному рівні, рівні Національного банку України та комерційних банків було вжито ряд серйозних системних заходів, однак, на наш погляд, впроваджуючи банківські інновації, пов'язані з використанням інформаційних технологій та інтернет-розрахунків варто було б започаткувати розвиток страхування інновацій від кібератак. Страхування кібер-ризиків у міжнародній практиці вже

розвивається, а його обсяги сягають 3 млн. дол. США, що, за свідченням голови Міжнародного валютного фонду Крістін Лагард, є досить незначним, оскільки не охоплює всі фінансові установи. Це пов'язано, насамперед, із труднощами оцінки ризику через невизначеність схильності до кібератак, недостатністю даних і можливою ланцюговою реакцією. Тим не менше, страхування кіберризиків є перспективним напрямком співпраці комерційних банків і страхових компаній, а для розрахунку ймовірності виникнення кібератак, вочевидь, необхідні інноваційні рішення.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Генеральної прокуратури. URL: <https://www.gp.gov.ua/>
2. Стало відомо, які саме банки постраждали від потужної кібератаки. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/stalo-vidomo-iaki-same-banky-postrazhdaly-vid-potuzhnoi-kiberataky-148983.html>
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Постанова від 28.09.2017 № 95 "Про затвердження Положення про організацію заходів із забезпечення інформаційної безпеки в банківській системі України". 2017.

Луців Б.Л.

д.е.н., професор,

зав. кафедри банківського менеджменту та обліку
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

БАНКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

Кризові явища в соціально-економічній системі України набувають загальносистемного характеру, що свідчить про недосконалість антикризового управління в країні. Для вирішення накопичених проблем необхідним є застосування світової концепції інклюзивного стійкого зростання, основою якої є економіка максимальної зайнятості й взаємодії усіх суб'єктів, включаючи вільний доступ до отримання різноманітних послуг. Проблеми фінансової інклюзивності в Україні потребують особливої уваги через фінансову розбалансованість, прискорені процеси дерегулювання та тінізації економіки, обмежений доступ населення до базових фінансових послуг.

В Україні FinTech перебуває на етапі зародження. Разом з фінансовою кризою 2008-2009 рр. в Україні почали з'являтися перші учасники ринку фінансових технологій – стартапи. Здебільшого ці проекти створювалися у напрямку платежів та переказів. Розвиток FinTech активно підтримується низкою різноманітних ініціатив та заходів Національного банку України.

Постала потреба в наукових колах сформуванню більш широку парадигму погляду на зростання і розвиток світової економіки. У контексті цієї парадигми виникла і отримала широке поширення концепція інклюзивного сталого зростання (inclusive sustainable growth). Теоретичний конструкт інклюзія (анг. inclusion – включення, залученість) – це збільшення ступеню участі усіх громадян соціуму у процесі економічного зростання і справедливий розподіл його результатів. У фаховій літературі сформувалась достатньо широка палітра трактувань інклюзії, що реалізується в багатьох аспектах, а саме: інклюзивне зростання, інклюзивні інновації, інклюзивний розвиток, інклюзивна економіка тощо. Ми не станемо заглиблюватися у внутрішню сутність даної дефініції, відтак зазначимо, що сутність поняття «інклюзія» близьке за значенням до поняття «інтеграція» та протилежне до сегрегації та екстракції.

Серед широкого спектру видів інклюзії особливе місце займає фінансова інклюзивність. Фінансова інклюзія є однією із семи стратегічних цілей НБУ. За підрахунками Світового банку у 2017 р. серед дорослого населення України 37% не мали жодного банківського рахунку та не користувалися фінансовими послугами. Тому фінансова інклюзивність має максимально враховувати інтереси всіх громадян України стосовно забезпечення для них доступу до базових фінансових послуг. Індикатори фінансової інклюзивності характеризують рівень охоплення дорослого населення базовими фінансовими послугами, до яких, за підходами Світового банку, віднесено такі: грошові перекази та платежі, послуги із заощадження, послуги з кредитування, страхові послуги. Зазвичай, основним постулатом у фінансовій інклюзії є рівний доступ та використання фінансових продуктів та послуг, які прийнятні за ціною, відповідають потребам домогосподарств та підприємств, доступні для всіх сегментів суспільства незалежно від доходу та місця проживання, надаються представниками фінансового сектору відповідально та екологічно для всіх учасників процесу.

За умов глобалізаційних перетворень спільними драйверами фінансової інклюзії в різних країнах є ціла низка потреб, серед яких: подолання високих витрат фінансових установ на обслуговування громадян із низьким рівнем доходів, доступу до базових фінансових послуг для жителів віддалених населених пунктів, подолання асиметрії доступу до інформації. За розрахунками Світового банку у звіті Global Findex 78% дорослого населення світу не мають рахунків в банках. До 2020 року Світовий банк разом з Міжнародною фінансовою корпорацією мають на меті поширити доступ до фінансових послуг ще 1 млрд. людей. Мова йде не лише про конкретні інвестпроекти, а й, насамперед, про поширення знань стосовно фінансового сектору та його можливості серед потенційних споживачів [1]. На сьогодні стовідсоткового рівня фінансової інклюзивності населення досягнуто в таких країнах, як Данія, Швеція, Норвегія, Нідерланди й Австралія. Разом з тим, понад 138 млн. європейців не мають банківського рахунка [2]. Ці дані були озвучені на форумі з фінансової інклюзії, організованому Mastercard і НБУ в червні 2018 року. У центрі уваги форуму постало бачення фінансової інклюзії, роль держави й бізнесу в її розбудові, а також локальні та світові практики формування фінансово включеного суспільства. Практичні аспекти посилення фінансової інклюзивності серед населення України знаходиться у полі зору НБУ. Адже в Стратегії Національного банку серед семи цілей на середньостроковий період чільне місце займає фінансова інклюзія.

На основі вищезазначеного можемо зробити наступні висновки та окреслити перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Розвиток наукової думки та розуміння трансформації соціальних процесів привели до переходу від концепції економічного зростання до концепції інклюзивного розвитку. Фінансова інклюзивність виступає індикатором доступності базових фінансових послуг для населення. У цьому контексті в сучасних умовах першочерговою проблемою для України є підвищення рівня охоплення базовими фінансовими послугами широких верств населення, а також розширення переліку та покращення якості надання фінансових послуг тим споживачам, які вже мають до них відповідний доступ.

Список використаних джерел:

1. Степанюк Е. От лозунгов к делу. Зачем нужна финансовая инклюзия [Електронний ресурс] / Є.Степанюк. – Режим доступу:<http://finance.liga.net/ekonomika/opinion/ot-lozungov-k-zachem...>

2. Mastercard і НБУ провели перший форум з фінансової інклюзії [Електронний ресурс] Режим доступу:<http://www.epravda.com.ua/news/2018/637878/>.

Вишівана Б.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ У МЕХАНІЗМІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Однією з важливих функцій будь-якої держави є забезпечення гідного рівня життя громадян після настання пенсійного віку. В умовах зростання частки осіб похилого віку в структурі населення України особливої актуальності набуває створення якісного механізму пенсійного забезпечення. Недосконалість та неефективність сучасної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності, субсидування та виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України, зумовлюють необхідність активізації розвитку недержавних пенсійних фондів (НПФ) як одного із стратегічних напрямів соціальної політики держави. Важливість таких фондів характеризує їхня спроможність стати вагомим джерелом підтримки високих соціальних стандартів і водночас чинником зростання внутрішніх інвестиційних ресурсів для прискореного розвитку національної економіки.

Відповідно до Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення” [1] НПФ має статус неприбуткової організації, функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам у визначеному законодавством порядку. Важливо зазначити, що, на відміну від інших інститутів, які надають послуги в системі недержавного пенсійного забезпечення, зокрема страхових компаній та банківських установ, саме для НПФ виключним видом діяльності є пенсійне забезпечення громадян.

Проаналізуємо сучасний стан і динаміку показників, які характеризують діяльність НПФ. Станом на 30.09.2018 р. в Україні

працювало 62 НПФ. Адміністраторами НПФ укладено 66,3 тис. пенсійних контрактів, найбільше з вкладниками фізичними особами (59,4 тис. або 89,6 %). Переважну більшість учасників НПФ становили особи віком від 25 до 50 років (60,4 %) та особи вікової групи від 50 до 60 років (27,1 %) [2].

Пенсійні виплати станом на 30.09.2018 р. збільшилися порівняно з аналогічним періодом 2017 р. на 9,8 % і становили 781,5 млн грн. При цьому середній розмір пенсійної виплати на одного учасника НПФ, який отримав/отримує пенсійну виплату одноразово, становив 7,0 тис. грн, а середній розмір пенсійної виплати на визначений строк на одного учасника НПФ – 59,6 тис. грн [2].

Одним з важливих якісних показників, що характеризують вітчизняну систему недержавного пенсійного забезпечення, є сплачені пенсійні внески, сума яких на звітну дату становила 1 964,2 млн грн, що на 8,5 млн грн, або 0,4 % менше відповідного показника аналогічного періоду 2017 р. Зауважимо, що в загальній сумі пенсійних внесків 1 810,4 млн грн або 92,2 % становлять внески від юридичних осіб. При цьому середній розмір пенсійного внеску на одного вкладника фізичну особу становив 491,32 грн, а юридичну особу та фізичну особу-підприємця – 29 554,5 грн [2].

Загальна вартість активів, сформованих НПФ, на 30.09.2018 р. становила 2 651,3 млн грн, що на 13,9 % більше порівняно з аналогічним періодом 2017 р. [2]. Варто наголосити, що діяльність НПФ ґрунтується на інвестиційному використанні залучених ресурсів і зважаючи на соціальну місію системи недержавного пенсійного забезпечення, та водночас її залежність від рівня розвитку вітчизняного фінансового ринку і його інструментів, важливе значення мають напрями інвестування пенсійних активів, а також ефективне управління ризиками, які при цьому виникають. Для НПФ надзвичайно важливо сформувати портфель активів, до якого входять об'єкти інвестування з мінімальним ступенем ризику. Тому особливого значення набуває вибір інвестиційних інструментів, використовуючи які НПФ зможе забезпечити захист коштів вкладників від інфляції і водночас отримувати визначений приріст капіталу. Головними напрямками інвестування пенсійних активів НПФ упродовж досліджуваного періоду були державні цінні папери (46,6 %), банківські депозити (36,7 %) та облігації вітчизняних підприємств (9,4 %). Загальний дохід, отриманий від інвестування пенсійних активів, становив 1 667,2 млн грн, а витрати, що

відшкодовують за рахунок пенсійних активів – 311,9 млн грн. Головна частина цих витрат припадає на оплату послуг з управління активами НПФ (57,9 %) та адміністрування пенсійного фонду (28,1 %) [2].

Результати аналізу діяльності НПФ виявили здебільшого позитивну динаміку їхнього розвитку в Україні, проте, існує низка проблем, на які наражаються зазначені суб'єкти пенсійного забезпечення, зокрема [3, с. 114; 4, с. 100–103; 5, с. 83; 6, с. 90]

— недостатня поінформованість населення про можливості добровільних заощаджень, низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення з боку держави;

— фінансова неспроможність більшої частини населення інвестувати кошти в НПФ, недовіра до держави та комерційних структур, скептичне ставлення до можливості успішної реалізації добровільного пенсійного забезпечення;

— знецінення національної валюти, інфляційні процеси, що породжують економічну нестабільність в державі й, таким чином, активізують ризик зниження вартості активів;

— незадовільний рівень розвитку фондового ринку, обмежений вибір інвестиційно привабливих і надійних фінансових інструментів;

— недостатня зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників;

— законодавча неврегульованість окремих питань діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення.

Для вирішення перелічених проблем виникає гостра необхідність проведення відповідних заходів, спрямованих на запобігання соціально-економічним загрозам з боку пенсійної системи й активізацію діяльності НПФ як інституційних інвесторів, а саме [4, с. 106; 7, с. 59]:

— проведення дієвої монетарної політики, спрямованої на досягнення цільового рівня інфляції на початку 2020 р. на рівні 5 % +/- 1 п.п., поступової валютної лібералізації, відновлення виробництва, створення додаткових високооплачуваних робочих місць, підвищення частки заробітної плати в структурі ВВП;

— розроблення та реалізація державних програм інформування населення про переваги та можливості недержавного пенсійного забезпечення, ведення ефективною маркетинговою політики НПФ;

— посилення системи захисту пенсійних накопичень за рахунок забезпечення додаткових гарантій;

— диференціація пенсійних активів для різних вікових груп учасників НПФ за рівнем їхньої ризикованості;

— розвиток фондового ринку, розширення переліку фінансових активів, дозволених для інвестування;

— удосконалення регулювання та нагляду за діяльністю суб'єктів інституційної інфраструктури, допущеної до управління активами НПФ;

— впровадження гнучких підходів до регулювання діяльності НПФ, які базуватимуться на інструментах ризик-орієнтованого нагляду.

Отже, ринок недержавного пенсійного забезпечення в Україні в сучасних умовах потребує виважених раціональних і ефективних управлінських рішень соціально-економічного, нормативно-правового, організаційного характеру для розроблення ефективної стратегії розвитку НПФ як інституційних інвесторів на вітчизняному ринку фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 р. № 1057-IV [Електронний ресурс] : за станом на 04.11.2018 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
2. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.09.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_III_kv2018.pdf
3. Долгова О. Маркетингові засоби забезпечення ефективності діяльності недержавних пенсійних фондів / О. Долгова // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 6. – С. 110 – 115.
4. Козак Г. Шляхи оптимізації функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні / Г. Козак // Світ фінансів. – 2014. – Вип. 2. – С. 100 – 110.
5. Кулікова Є.О. Розвиток недержавного пенсійного страхування в Україні / Є.О. Кулікова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2018. – № 1 (100). – С. 79 – 84.
6. Третяк Д. Суперечності розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні / Д. Третяк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – Вип. 1 (154). – С. 89 – 93.
7. Коваль О.П. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України: аналіт. доп. / О.П. Коваль ; за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2012. – 112 с.

Гладчук О.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В КООПЕРАТИВНІ БАНКИ

Реформа децентралізації в Україні дала черговий поштовх до перегляду засад концепції розвитку системи кредитної кооперації. Оскільки ключовою передумовою розвитку кредитної кооперації визначено «посилення ділової активності населення, передусім у сільській місцевості та малих містах, утворення значної кількості суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств, а також збільшення попиту на фінансові ресурси» [5].

Головною метою діяльності кредитної спілки є надання фінансових послуг своїм членам, а не отримання прибутку. Хоча це не означає, що кредитна спілка, чи кооперативний банк, узагалі не має на меті отримання доходу, а відповідно й сплати податків. В Україні ж принципи кредитної кооперації «своєрідні». Зокрема, ставка за позиками в кредитних спілках значно перевищує ту, яку пропонують банки, а мали б надавати кредити своїм членам за об'єктивними, справедливими процентними ставками. Найбільша кількість кредитних спілок – 74 (28,6%) – надають кредити за середньозваженою ставкою в межах від 40% до 50% річних, а деякі спілки надають кредити і під 80% річних [3]. Тоді як у банках цей показник приблизно 30%, що пов'язано і з лояльнішими вимогами до позичальника, і з обмеженими можливостями фінансування діяльності спілок.

Спостерігаються також навмисні дії щодо створення законодавчих прогалин у сфері кредитної кооперації з метою створення умов для уникнення оподаткування доходів, отриманих кредитними спілками, а також передумов для шахрайства: прямого (створення фінансових пірамід) та опосередкованого (недоотримання державою податків). Тому був запропонований проект закону «Про кредитні спілки» №6405. В якому були положення, які передбачали:

- обов'язкову участь кредитних спілок, які залучають депозити, у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб;

- розширення діяльності спілок (можливість здійснювати переказ коштів, стати фінансовими посередниками у сфері страхування, надавати фінансові консультації, проводити рефінансування власної діяльності з надання іпотечних кредитів; здійснювати стягнення на предмет застави (іпотеки); надавати в оренду майно, поступатися правом вимоги за кредитним договором, випускати та обслуговувати електронні платіжні засоби);

- використання пайового капіталу для покриття збитків, залучення кредитів юридичних осіб на умовах субординованого боргу;

- зміна порядку створення кооперативного банку. Згідно з чинним законодавством, засновниками місцевих кооперативних банків можуть бути фізичні та юридичні особи, а центрального кооперативного банку - місцеві кооперативні банки. Законопроект звужив коло засновників кооперативних банків – лише кредитні спілки;

- зменшення вимог до мінімального розміру статутного капіталу кооперативного банку з 500 млн грн до 60 млн грн.;

- скасування поділу кооперативних банків на місцеві та центральні. За чинним законодавством мінімальна кількість учасників місцевого кооперативного банку має бути не менше 50 осіб, а згідно законопроекту - не менше як 10 кредитних спілок; якщо ж банк утворюється шляхом перетворення кредитної спілки чи злиття спілок, то вимоги до кількості засновників немає [4].

Однак в 2018 році цей законопроект відхилено та знято з розгляду і всі ці надважливі положення так і не стали реалізованими на практиці.

Діяльність кредитних спілок в Україні доволі обмежена, а права позичальників та інвесторів недостатньо захищені. Можна констатувати: по-перше, відсутність об'єктивних передумов необхідності розвитку кредитних спілок в Україні з точки зору розвитку фінансового сектору; по-друге, цілковиту невідповідність вітчизняної практики кредитної кооперації світовій практиці (тобто у класичному її розумінні); по-третє, з огляду на наявність численних проблем розвитку навряд чи доцільно вживати заходів для подальшого розвитку системи кредитної кооперації в нинішньому її вигляді. Слід докорінно реформувати систему кредитної кооперації України, з можливістю трансформувати найбільші кредитні спілки у кооперативні банки.

Фінансова система України розвивається на основі банків, тобто є банкоцентричною, подальший розвиток кредитної кооперації в Україні може відбуватися шляхом перетворення вітчизняних кредитних спілок у кооперативні банки. Це, з одного боку, відповідає кращій світовій практиці, а з другого, – дає змогу автоматично вирішити три важливих питання: підвищення ефективності регулювання та нагляду за кредитними спілками, запровадження системи гарантування вкладів, вирішення проблеми прямого та опосередкованого шахрайства, тобто зменшить ризик утворення фінансових пірамід і забезпечить додаткові надходження до бюджету України [1; с.37-38].

Ще з 2013 року передбачена можливість (згідно з президентським Наказом №128/2013) перетворення кредитних спілок, що залучають вклади населення, в корпоративні банки. Єдиний за всю історію банківської справи України місцевий кооперативний банк «Артем-банк» був створений ще у 2002 р. і за рік змінив свою організаційно-правову форму на ТОВ. В Україні немає жодного кооперативного банку, і зрозуміло, що саме законодавчі новації мали би стимулювати цей процес. Заснування кооперативних банків кредитними спілками є однією з форм створення кооперативного банку, однак не єдиною, будь-які подібні обмеження не відповідають міжнародній практиці.

Досвід багатьох країн світу, серед яких: Німеччина, Австрія, Франція, Нідерланди, Польща, Італія, уже показав ефективність діяльності кооперативних банків. Кооперативні банки Європи – це 3135 локально діючих банків, які представлені у 58000 точках ЄС, що забезпечують фінансові інтереси 80,5 мільйонів членів і займають частку європейського ринку в середньому близько 20%. Вони сприяють стабільності банківської системи завдяки своїй нетиповій динамічній поведінці. Ключовими характеристиками кооперативних банків Європи є: солідарність, доступ до управління, близькість (територіальна), довіра, гнучкість, соціальні зобов'язання [6].

Зарубіжні системи кооперативних банків мають класичну трьохрівневу структуру: місцеві кооперативні банки – регіональні кооперативні банки – центральний кооперативний банк. Що ж до України, то Концепцією розвитку системи кредитної кооперації [5] визначено, що структура системи кредитної кооперації повинна бути двох-, трьохрівневою. Перший рівень – кредитні спілки, що безпосередньо надають фінансові послуги споживачам - своїм

членам. Другий рівень - кооперативні банки та об'єднані кредитні спілки. Установи другого рівня системи кредитної кооперації можуть утворювати третій рівень - центральні кооперативні банки та/або об'єднані кредитні спілки.

Україна наразі, не зовсім готова до створення кооперативних банків. Найкращим часом для їх появи був період формування фінансової системи України, коли банки, ще не монополізували весь спектр фінансових послуг, а тепер власникам банків це просто не вигідно. І вони будуть через різні інституції, зокрема й НБУ, лобювати, аби ця ідею не була реалізована.

Першочерговою проблемою таких перетворень виступає недовіра населення до будь-яких фінансових установ, що спричиняє неможливість організації 1-2 тисяч пайовиків в межах одного місцевого кооперативного банку. Наступна проблема – це низький рівень заощаджень місцевих (сільських) жителів, що унеможлиблює формування пайового капіталу (близько 150 тис. грн. з кожного) [2; с.108]. Недостатній обсяг активів існуючих кредитних спілок також не сприяє можливості їх перетворення в кооперативні банки, лише 3 кредитні спілки мають обсяг активів більше 100 млн. грн., 6 кредитних спілок – від 50 до 100 млн. грн., а основна більшість кредитних спілок (115) мають обсяг активів від 1 до 5 млн. грн.[3]. І тільки при об'єднанні українські кредитні спілки змогли б сформувати необхідний капітал для створення кооперативних банків.

Список використаних джерел:

1. Крилова В. Особливості кредитної кооперації в Україні / В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. - 2013. - №7. – С. 34-39
2. Недільська Л.В. Кооперативні банки в ЄС та вітчизняні реалії / В.Л. Недільська// Житомирський національний агроєкологічний університет. Кооперативні читання: 2018 р. – С. 105-109
3. Офіційний сайт Національної комісії що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: інформація про діяльність небанківських фінансових установ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
4. Про кредитні спілки [Електронний ресурс] : Проект закону №6405 від 21.04.2017. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?p
5. Про схвалення Концепції розвитку системи кредитної кооперації [Електронний ресурс] : КМУ Концепція від 07.06.2006 № 321-р. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
6. What is a Co-operative bank? : The European Association of Cooperative Banks (EACB). URL: <http://www.eacb.coop/en/europeanassociation-of-co-operative-banks.html>

Кучерівська С.С.
к.е.н., доцент кафедри фінансів у кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ КІБЕР-РИЗИКІВ

Людство вступило в період формування інноваційної моделі розвитку економіки. Поширення інформаційно-комунікаційних технологій спричинило активізацію одних із найбільш небезпечних економічних ризиків ХХІ століття – ІТ-ризиків.

З одного боку поширення інформаційних технологій розширило економічні можливості і надало переваги як для цілих держав, так і конкретного господарюючого суб'єкта (наприклад, «феномен Шацзи»; збільшення імпорту та ефективності економік; зменшення вартості соціально-економічних трансакцій; зменшення безробіття, залучення до економічного процесу осіб з інвалідністю; спрощення деяких питань державного контролю; економія від збільшення масштабів діяльності та діджиталізації).

З іншого боку, ті ж інформаційні технології породжують масштабні глобальні ризики кіберзлочинності, залежності від енергетичних компаній, посилення відповідальності перед третіми особами (клієнтами). А останнім часом спричиняють випадки і в таких видах страхування як страхування від нещасних випадків.

У процесі масштабного дослідження підприємницьких ризиків, проведеного компанією Allianz Global Corporate & Specialty, було встановлено, що найнебезпечнішим ризиком для бізнесу на сьогодні є ІТ-ризик та кібер-ризик. Розмір завданої ними шкоди складає більше 450 млрд. доларів США в рік [1].

Кібер-злочинність не має географічних і державних кордонів. Її жертвою може стати будь-хто. За останні роки збитки від таких злочинів збільшилася у 4 рази і у 2019 році можуть сягнути трильйонів доларів США. Кібер-ризик давно вийшли за межі лише фінансового сектора, і можуть охоплювати як великий, так і малий бізнес, медичні організації, державні установи. Так, лише у Великобританії в 2016 році відбулося 5,6 млн. випадків шахрайства та кібер-злочинів. А вже в 2017 р. кібер-атаки Wanna Cry і Petya.А нанесли шкоду підприємствам і організаціям у 150 країнах на 8 млрд. доларів США. За даними НБУ, в 2017 р. сталося 77,6 тисячі випадків

шахрайства з банківськими картками, що призвело до втрати коштів на суму 163,7 млн. грн.

Активізації роботи в напрямку кібер-страхування сприяло і введення в дію регламентного документу ЄС щодо захисту даних (GDPR, 2018), що збільшило відповідальність за порушення конфіденційності при обробці даних. Як вважають страховики, хакери будуть використовувати зацікавленість великих компаній у нерозголошенні втрати даних і вимагатимуть викуп у розмірі штрафу згідно з правилами GDPR.

Кібер-страхування забезпечує фінансовий механізм відновлення діяльності компанії після значних збитків, збереження стабільності (відновлення репутації) та зменшення втрат у результаті виходу з ладу ІТ-мереж або веб-сайтів, необхідності сплати штрафів і стягнень при втраті конфіденційної інформації.

Страховими випадками є отримання страхувальником шкоди і наявність додаткових витрат (у деяких випадках міжнародні судові позови), спричинених навмисним та несанкціонованим порушенням безпеки для отримання доступу до інформаційних систем з метою шпигунства, вимагання або нанесення шкоди репутації, промислового шпіонажу, кібер-атаками нецільового характеру (фішинг, кардинг, sms-шахрайство), помилками персоналу, знищення інформації, сприяння цільовим атакам. Для приватних осіб окремі страховики пропонують захист від кібер-знущань, образ, цькувань; відновлення комп'ютера після атаки вірусами.

Страхова сума забезпечує компенсацію збитків і витрат, спрямованих на відновлення баз даних, втрата доходу у зв'язку з інцидентом; збиток, завданий третім особам, при зломі баз даних конфіденційної інформації; розслідування інциденту, судову експертизу та експертну підтримку.

Ліміт страхового покриття сягає 3 млн. доларів США. Передбачена франшиза залежно від специфіки клієнта.

Страхові премії складають від 5 тис. доларів США до 12 тис. доларів США для невеликих компаній та 50-100 тис. доларів США – для великих промислових підприємств.

Тарифні ставки залежать від: величини компанії, приналежності компанії до банківської чи фінансової сфери; обсягів і характеру конфіденційної інформації; роботи з персональними даними громадян Європи та США; ступеня захищеності програмного та технічного забезпечення.

Повідомлення страховика про настання страхового випадку може бути впродовж 30 днів. Урегулювання питання відшкодування збитків здійснюється впродовж 6 місяців.

На сьогодні кібер-страхування в усьому світі пропонує близько 70 страхових компаній. Якщо одні активно розробляють правила страхування і вносять зміни до переліку ризиків традиційних видів, пропонуючи захист і для приватного сектора, то інші тільки вивчають ці ризики, пропонуючи захист лише від окремих. Український страховий ринок істотно відстає від своїх західних колег. За окремими даними лише 3 вітчизняних страховика реально пропонують послуги страхування від кібер-ризиків.

Серед причин можна назвати:

1. Велика вартість страхування (хоча при загальних розмірах шкоди і ймовірності ризику, є відповідною).

2. Необхідність проходження ІТ-аудиту та розкриття системи безпеки, дотримання заходів і правил інформаційної безпеки.

3. Недостатність законодавства в сфері кібер-безпеки, порядку підтвердження факту кібер-атаки та визнання інциденту форс-мажором.

4. Неготовність національних страховиків ще працювати з ІТ-ризиками у повному обсязі.

5. Іноземні страховики також не поспішають пропонувати українським підприємствам кібер-захист.

6. Недовіра до ІТ-спеціалістів та страховиків.

7. Відсутність спеціалістів з кібер-безпеки за аналогом аварійних комісарів.

8. Відсутність масового усвідомлення важливості дотримання заходів безпеки при роботі і комерційною, конфіденційною, персональною інформацією.

9. Відсутність наукового обґрунтування порядку оцінювання та розрахунку кібер-ризиків, суми збитків, встановлення відповідальних осіб.

10. Незахищеність самих страховиків від можливих ІТ-загроз.

Отже, в умовах активного використання інформаційно-комунікаційних технологій необхідною є посилена робота і у напрямку грамотного ризик-менеджменту в ІТ-сфері.

Список використаних джерел

1. Allianz Risk Barometer 2019 [Electronic resource]. - https://www.allianz.com/en/press/news/studies/190115_allianz-risk-barometer-2019.html

Легкоступ І.І.

к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту

Ваганова О.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Важливу роль на ринку фінансових послуг у країнах із розвинутими ринковими відносинами відіграють фінансові посередники, які є ключовою фігурою на всіх сегментах ринку. Відповідно до українського законодавства фінансове посередництво, як і на більшості ринках розвинених країн, поділяють на два типи: банківське та небанківське фінансове посередництво.

Ключова роль у здійсненні посередницької діяльності на ринку фінансових послуг в Україні належить банкам. Небанківські фінансові установи є професійними учасниками ринку фінансових послуг, які, на відміну від банків, спеціалізуються на окремих фінансових послугах, забезпечуючи страхування, кредитування, інвестування, управління активами, посередництво у купівлі-продажі фінансових інструментів. Основними небанківськими посередниками є: кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, страхові компанії, інвестиційні фонди і компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, факторингові компанії та інші. Діяльність небанківських фінансових установ суттєво відрізняється від діяльності банків. Серед основних відмінностей – вузька спеціалізація, реалізація за рахунок неї небанківських послуг, відсутність безпосереднього впливу на формування пропозиції грошей на ринку, а також більший ризик порівняно з операціями банків [3].

В таблиці 1 представлено динаміку обсягів та зміни питомої ваги активів фінансових посередників на ринку фінансових послуг України за 2013-2018 роки. Загалом, обсяги активів як банківських, так і небанківських фінансових установ у 2013-2018 роках зберегли тенденцію до зростання.

Динаміка обсягів та зміни питомої ваги активів фінансових посередників на ринку фінансових послуг України за 2013-2018 рр.

Дані за станом на	Активи банків		Активи небанківських фінансових установ	
	млрд. грн.	питома вага на ринку, %	млрд. грн.	Питома вага на ринку, %
01.01.2013	1127,2	91,8	100,8	8,2
01.01.2014	1278,1	91,1	125	8,9
01.01.2015	1316,9	89,9	148	10,1
01.01.2016	1254	88,5	162,8	11,5
01.01.2017	1256	88,7	160,9	11,3
01.01.2018	1336	87,8	185,8	12,3

*Складено на основі джерел [1; 2]

Темпи приросту активів у небанківських фінансових установах порівняно із банками, є незрівнянно вищими. Це призвело до відповідного зростання питомої ваги активів небанківських фінансових установ у загальному обсязі активів суб'єктів ринку фінансових послуг України – 12,3% на початок 2018 р. проти 8,2% на початку 2013 р.

Така ситуація є об'єктивним наслідком банківської кризи в Україні, яка триває з 2014 року. Проте, стабілізація основних параметрів функціонування банківської системи України дає підстави сподіватися, що кризові явища банківському секторі завершаться. У будь-якому разі банки є основними гравцями на вітчизняному ринку фінансових послуг, оскільки дані таблиці 1 все ж засвідчують, що активи небанківських фінансових установ залишаються набагато меншими у порівнянні з активами вітчизняних банків.

Діюча в Україні модель функціонування фінансового сектору є банкоцентричною [3]. Тобто саме банківська система є домінуючою серед інших сегментів фінансового сектору. Про це свідчить і статистика. Зокрема понад 87% активів у фінансовому секторі є активами банків. І хоча сьогодні активи банків складають у доларовому еквіваленті лише третину тих активів, що були у 2013р., банківська система залишається основним джерелом для забезпечення розвитку економіки [4]. Тому від довіри до неї залежить стабільність функціонування та розвитку як секторів економіки, так і сегментів вітчизняного ринку фінансових послуг.

Базовою характеристикою фінансової стійкості банківської системи є, безумовно, рівень її капіталізації, який визначає обсяги активів та зобов'язань банків і відповідно обсяги банківської діяльності загалом. Важливо відзначити, що рівень капіталізації банківського сектору України завжди був важливим параметром стійкості банківської системи.

Безумовно, ключовою подією в цьому контексті стала приватизація Приватбанку. На сьогодні через невиконання його акціонерами зобов'язань докапіталізувати банк та реструктурувати кредити пов'язаним особам, держава уже витратила на поповнення капіталу Приватбанку суму, еквівалентну майже 5% ВВП [5]. Окрім того, проведена у 2015 р. діагностика рівня достатності капіталу вітчизняних банків виявила сукупну додаткову потребу в капіталі двох найбільших на той час державних банків – Ощадбанку та Укресімбанку у 20,8 млрд. грн., виплати 6,5 млрд. грн. з яких припали на 2017 р. Протягом I кварталу 2017 р. зазначені банки були також додатково докапіталізовані ще на 10,1 млрд. грн. для покриття оціненого кредитного ризику. Також регулятивний капітал банків України за 2018 рік зріс на 10,3 млрд грн до 126,1 млрд грн. Інші банки, що пройшли діагностичне обстеження, сьогодні виконують нормативи адекватності капіталу, більшість з них – із суттєвим запасом [5].

Таким чином, ризик достатності капіталу вітчизняних банків знизився в значній мірі завдяки націоналізації Приватбанку, а також додатковій докапіталізації Ощадбанку та Укресімбанку. Такі дії уряду та регулятора вирішили наявну проблему, проте створила довгостроковий виклик не тільки для банківської системи, а й для вітчизняної економіки загалом.

Характеризуючи діяльність банківських установ, слід відмітити низький рівень їх капіталізації. Це суттєво обмежує їх діяльність, оскільки призводить до зростання вартості кредитних операцій банків, а також залучених ресурсів. Разом з тим якість послуг, що ними надаються, залишається на тому самому рівні або навіть погіршується, тоді як ризиковість банківських операцій підвищується. Разом з тим, серед фінансових посередників банки займають лідируючі позиції, значно випереджаючи страхові компанії, фінансові компанії, недержавні пенсійні фонди. Тому проблема недостатньої капіталізації ще в більшій мірі стосується небанківських фінансових посередників.

Отже, основна роль при здійсненні посередницької діяльності фінансових послуг належить переважно банкам. Проте існують небанківські фінансові установи, які є не менш важливими учасниками, і, спеціалізуються зокрема на окремих фінансових послугах. На жаль, успішна діяльність банківських установ ускладнюється низьким рівнем їх капіталізації, що призводить до зростання вартості серед операцій.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
2. Публічний звіт про діяльність національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2017 рік [Електронний ресурс]. – 18.05.2018. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/ZVIT2017/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2_2017.pdf.
3. Тропіна В. Б. Фінансові посередники: основні тенденції розвитку в Україні / В. Б. Тропіна, Л. В. Лисяк // Економічний простір. – 2011. – № 50. – С. 178–184.
4. Державна служба статистики України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Звіт про фінансову стабільність: Національний банк України. – Вип. 4 (грудень 2018 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=32236491

Марина А.С.

к.е.н., доцент кафедри обліку, фінансів та економічної безпеки
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
м. Покровськ, Україна

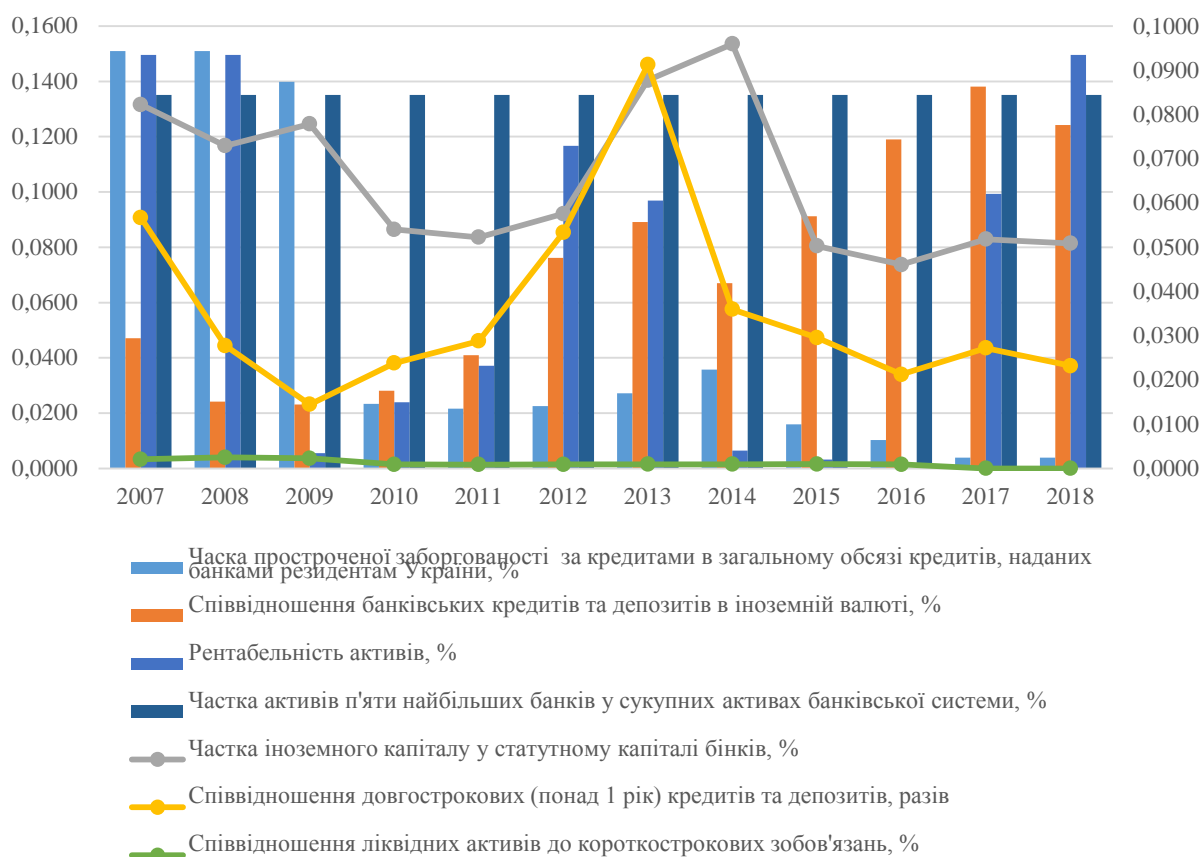
ОЦІНКА РІВНЯ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Економічне зростання є основною характеристикою соціально-економічного розвитку країни, тобто позитивних змін сукупності різноманітних відносин між суб'єктами господарювання, державою та населенням. Останнім часом значної уваги набувають підходи, механізми та методи забезпечення «сталості» економічного розвитку. Відповідно до підходу ООН, під сталим слід розуміти такий розвиток суспільства, за якого задовольняються потреби сучасності без створення загроз спроможності (здатності) наступних поколінь задовольняти їх потреби. Таким чином, сталий розвиток забезпечує не тільки економічне зростання, а й певну соціальну справедливість, раціональне природокористування, впровадження інновацій,

відповідальне споживання тощо. Основою для здійснення якісних перетворень в напрямку сталого розвитку є ефективна діяльність фінансово-кредитних інститутів, спроможних до здійснення оптимального розподілу наявних фінансових ресурсів. В Україні ключову роль серед фінансових посередників посідають банки, саме тому дослідження рівня їх захищеності та стійкості є актуальним.

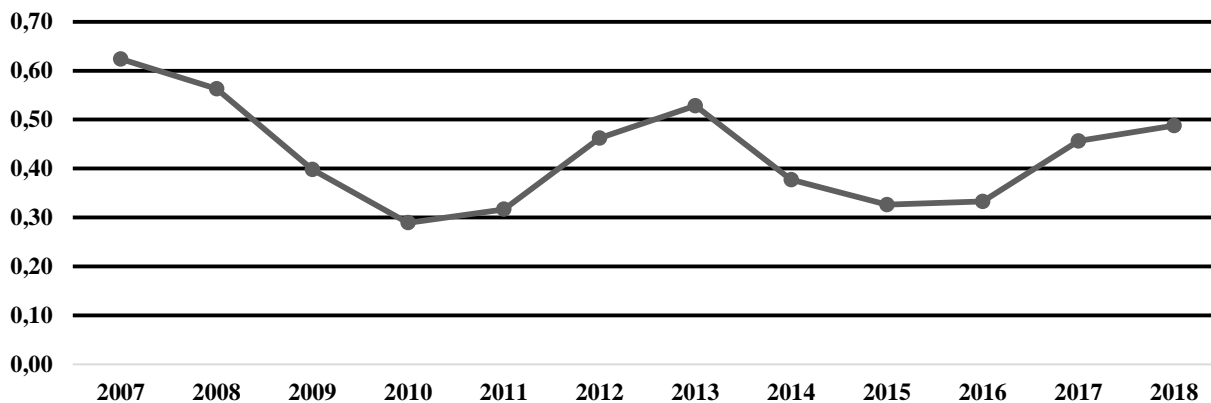
Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [2], банківська безпека є складовим елементом фінансової безпеки та являє собою такий рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування. Загальний рівень безпеки банківського сектору країни оцінюється за допомогою семи індикаторів, серед яких є як стимулятори, так і дестимулятори.

Обчислені індикатори оцінки банківської безпеки України у 2007–2018 рр. наведено у табл. 1. Динаміка нормованих індикаторів банківської безпеки країни представлена на рис. 1., інтегрального субіндексу банківської безпеки – на рис. 2.

Рис. 1. Динаміка нормованих індикаторів банківської безпеки України

Рис. 2. Динаміка інтегрального індексу банківської безпеки України

Інтегральний індекс банківської безпеки свідчить про недостатню захищеність вітчизняної банківської системи від впливу негативних та непрогнозованих чинників зовнішнього середовища. Виступаючи основними фінансовими посередниками при перерозподілі фінансових ресурсів, банки приймають на себе основні ризики змін в економічному та політичному середовищі, про що яскраво свідчать нормовані показники індексу банківської безпеки. Серед обчислених індикаторів жоден не має нормованого значення більше ніж 0,2.

Кризова ситуація в Україні у 2013-2014 рр. призвела до зміни позитивної тенденції до відновлення стабільності банківського сектору, яке спостерігалось у 2011-2013 рр. Зважаючи на динамічність розвитку інноваційних технологій у фінансовій сфері, появу нових форм та видів фінансових послуг, зростання консолідації капіталу, збільшується й вірогідність виникнення негативного та руйнівного впливу на банківський сектор, що підсилюється нестабільністю соціально-політичного стану в країні та певною недовірою до вітчизняної банківської системи.

Серед основних викликів, які стоять перед вітчизняними банками й від подолання яких певним чином залежить спроможність до ефективного, стабільного та невразливого функціонування слід віднести різке скорочення кількості працюючих установ; повільне зростання кредитування з одночасним збільшенням частки проблемних кредитів; низький рівень довіри – і як наслідок зменшення кількості потенційних клієнтів; наявність ризиків зменшення якості активів через швидку девальвацію національної валюти; відсутність можливості зниження процентних ставок через досить жорстку монетарну політику НБУ; обмежений обсяг кредитування фізичних осіб через низький споживчий попит тощо.

Індикатори банківської безпеки України, 2007-2018 рр.

Індикатор	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Часка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	0,93	0,82	2,37	9,03	9,80	9,40	7,79	6,63	13,28	20,69	53,70	54,54
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	166,94	212,30	222,08	182,24	171,25	146,59	138,74	153,01	138,01	126,51	113,11	122,79
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34	32,5	43,3	46,4	42,2	42,9
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	2,27	3,22	6,17	3,75	3,10	2,37	1,76	2,83	3,02	4,20	3,28	3,85
Рентабельність активів, %	1,5	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-12,6	0,16	1,66
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	39,93	32,99	35,88	91,19	94,73	90,28	89,11	86,14	83,76	89,68	85,96	87,34
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	0,3306	0,3333	0,3449	0,3682	0,3659	0,3863	0,4001	0,4341	0,5362	0,5492	0,6083	0,6416

*Обчислено автором за даними [1]

Існуючі та потенційні загрози створюють реальні перешкоди розвитку та ефективному функціонуванню вітчизняного банківського сектору, у зв'язку з цим подальшого дослідження потребують підходи до розробки та застосування заходів превентивного характеру щодо усунення та попередження виникнення загроз банківській безпеці країни.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua/> (звернення 10.03.2019 р.)
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (звернення 01.04.2019 р.)

Поченчук Г.М.

к.е.н., доц. кафедри економічної теорії,
менеджменту і адміністрування

Бабух І.Б.

к.е.н., асистент кафедри маркетингу, інновацій та
регіонального розвитку

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МАРКЕТИНГУ

Сучасні тенденції фінансового розвитку – фінансіалізація, розповсюдження цифрових технологій, віртуалізація фінансових ресурсів, розвиток фінансових інновацій – спричиняють та зумовлюють необхідність інституціональних перетворень фінансового сектору. Четверта промислова революція обумовлює кілька основних наслідків важливих для всіх сфер, в тому числі й фінансової: змінюються очікування та поведінка споживачів, вдосконалюється якість продуктів за рахунок даних та зростає продуктивність активів, формуються нові партнерства в міру усвідомлення компаніями нових форм співробітництва, операційні моделі трансформуються в цифрові моделі.

В цих умовах для України, яка інтегрується в європейське і світове господарство, формування конкурентного фінансового ринку, який слід розглядати як частину загальної економічної моделі, що визначає майбутнє країни стає пріоритетним завданням. В основу управління фінансовим ринком має бути покладене базисне вчення про маркетинг як доктрину фінансового бізнесу. Головні риси доктрини маркетингу: активізація використання маркетингових інновацій у різноманітних секторах фінансового бізнесу, орієнтація на конкуренцію, глобалізація концепції маркетингу, здобуття фінансовим бізнесом маркетингових можливостей і засобів протистояння загрозам, орієнтація фінансового бізнесу на конкурентні стратегії та стратегії зростання.

Інституціональні зміни у фінансовій сфері є чинником, який активно впливає на можливості фінансового маркетингу. Чинник зовнішнього середовища фінансового маркетингу набуває особливої значущості на фінансовому ринку, оскільки визначає межі розкриття фінансової інформації, регламентує різні процедури у сфері управління фінансами тощо.

Огляд літератури свідчить про відсутність суттєвого наукового підґрунтя у забезпеченні інституціональних трансформацій фінансового ринку з використанням маркетингового підходу. Така ситуація спричинена недостатнім розумінням сутності фінансового маркетингу як економічної категорії, а також недостатнім використанням механізмів фінансового маркетингу на практиці, що обумовлює низький рівень ефективності стратегічного планування фінансового маркетингу суб'єктами фінансової діяльності та обмежує динамічний розвиток фінансового сектору економіки України.

У працях вітчизняних науковців і фахових джерелах інформації фінансовий маркетинг розглядається як системний підхід до управління процесами реалізації фінансових активів та їх накопичення інститутами фінансового сектору економіки. Окремі фахівці в широкому розумінні визначають фінансовий маркетинг як складову фінансової політики, яка забезпечує вибір фінансових інструментів і способів їх використання, що відповідають її конкретним умовам і цілям, а у вузькому розумінні – як сукупність методів створення попиту і просування фінансового інструменту на певному сегменті фінансового ринку.

Концепція фінансового маркетингу заснована на знаннях попиту на фінансові активи, на знаннях законів, за якими розвивається

фінансовий ринок. Сферою діяльності фінансового маркетингу є фінансовий ринок, де один і той же суб'єкт може виступати в ролі продавця фінансових активів і в ролі покупця цих активів. Тому умовно розрізняють два типи суб'єктів фінансового маркетингу: «інвестор – продавець», «інвестор – покупець». Діяльність фінансового маркетингу спрямована на створення нових фінансових активів і нових фінансових ринків, а також на розширення й утримання своєї частки ринку. Від цього залежить обсяг діяльності «інвестора – продавця», обсяг виручки від реалізації фінансових активів, рівень рентабельності, норма прибутку на вкладений капітал [3]. Отже, фінансовий маркетинг доцільно розглядати як системний підхід «інвесторів – продавців» до управління реалізацією фінансових активів і системний підхід «інвесторів – покупців» до управління накопиченням фінансових активів.

Фінансові установи України в маркетинговому дискурсі надають клієнтам досить вузький спектр фінансових послуг, значна частка яких має незадовільний рівень якості, законні права та інтереси споживачів цих послуг недостатньо захищені. Існуюча правова база та недосконалість нагляду не забезпечує ефективної протидії маніпулюванню цінами та незаконному використанню інсайдерської інформації. Невизначеність щодо шляхів та меж саморегулювання, з одного боку – призводить до невиправданого втручання держави в ринкові процеси, а з іншого – не дозволяє підключити до ефективної розбудови фінансового ринку інтелектуальні та організаційні ресурси професійних об'єднань його учасників, застосовувати більш широкий маркетинговий інструментарій.

Розвиток фінансового сектору гальмується низькою капіталізацією фінансових установ. Малопотужність банківських установ і фінансових компаній виступає серйозним бар'єром для забезпечення реального сектору вітчизняної економіки довгостроковими фінансовими ресурсами, а недокапіталізованість страхових компаній унеможливорює страхування масштабних ризиків зокрема в енергетичній, екологічній та фінансових сферах, стримує розвиток аграрного та медичного страхування, обмежує їх маркетингові можливості. Інвестиційні можливості фінансових установ обмежуються дефіцитом привабливих для довгострокового розміщення коштів фінансових інструментів. Нерозвиненість ринків спільного інвестування, страхування життя, недержавної пенсійної

системи та довірчого управління не дозволяє в повній мірі залучати заощадження домашніх господарств до інвестиційного процесу [2].

Фінансові технології, або Фінтех – термін далеко не новий, проте лише в останні роки ця діяльність почала виходити зі світу банкінгу та набувати рис окремої індустрії. Згідно з останніми поданими звітами, станом на середину 2018 року обсяг інвестицій в індустрію Фінтех перевищив \$8,4 млрд. Так що ж таке Фінтех? У самому широкому його визначенні це саме те, чим здається: технології, що використовуються в секторі фінансових послуг, які в основному використовуються самими фінансовими установами. Але все більше і більше Фінтех представляє технології, які кардинально змінюють традиційні фінансові послуги, включаючи мобільні платежі, грошові перекази, кредити, збір коштів та управління активами. Компанії, задіяні в зазначеній індустрії, можна умовно поділити на дві групи: стартапи, які надають технічні рішення для існуючих фінансових компаній; стартапи, які працюють безпосередньо зі споживачами фінансових послуг [1].

Згідно з базою даних LTP MEDICI, на сьогодні зареєстровано понад 10 тисяч фінтех-компаній, що працюють у найрізноманітніших областях. Звичайно ж, більшість їх них далекі від повноцінної реалізації на ринку. Однак багато хто вже має солідну капіталізацію і портфель клієнтів. Останнім часом у світовому FinTech виділилися такі підкатегорії, як: управління рахунками та активами; кредитування; обробки платежів, фінансових активів та цінних паперів; мобільні платежі і сервіси переказу коштів; захист цифрової особистості та кібербезпека; фінансування освіти і малого бізнесу; роботизовані консультанти; розподілені реєстри і блокчейн; необанкінг; страхові технології та інші. Не варто забувати і про більш загальні категорії – хмарні технології, Інтернет речей, штучний інтелект, машинне навчання, біометрика і інші, які теж знаходять своє відображення у діяльності FinTech-компаній [2].

Банки традиційно диктують правила і змушують споживача їм слідувати, в той час як нові FinTech компанії мають готовність і здатність розпізнавати потреби споживача фінансових послуг і намагаються відповідати їм. Без постійної зміни відповідно до останніх FinTech трендів діючі фінансові інститути приречені на програш новим гравцям фінансового ринку. Фінансові послуги у віртуальному просторі перетворюються в їх ключовий інструмент. Поділ на традиційні канали та Інтернет відмирає, так як важливо

обслуговувати клієнта там, де він проводитиме більше часу. Зниження маржі банківського бізнесу змушує банки скорочувати витрати, закривати відділення. Єдиними інструментами підтримки якості обслуговування залишаються дистанційні канали. Найдешевший – це онлайн доступ до банківських сервісів і мобільний банк. Банк стає не тільки фінансовим інститутом, а й платформою взаємодії. Отже, можна стверджувати, що майбутнє за сервісними організаціями так як банки будуть змінюватися під впливом клієнтів, а фінансово грамотні клієнти змусять банки змінюватися.

Список використаних джерел:

1. Паперник С. Що таке FinTech? – [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.management.com.ua/notes/what-is-fintech.html.
2. Поченчук Г.М. Інституціональний розвиток економіки в умовах фінансової глобалізації : монографія. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 424 с.

Сайчук Н.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Сайчук В.В.

аспірант кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

НАПРЯМИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Іпотечне кредитування як сучасний фінансовий інструмент та невід’ємний атрибут ринкової економіки є суттєвим чинником економічного і соціального розвитку держави.

Ряд фахівців стверджують, що система іпотечного кредитування є сукупністю механізмів, які забезпечують узгоджений розвиток ринку нерухомості, ринку іпотечних кредитів і ринку іпотечних цінних паперів за рахунок активізації інвестиційної діяльності в будівництві; збільшення платоспроможного попиту через банківське іпотечне кредитування; створення надійних схем накопичення коштів населення тощо [5].

Вплив іпотечного кредитування на конкурентоспроможність національної економіки необхідно розглядати з позицій різних сфер такого впливу, серед яких виділяють інвестиційну, фінансову та соціальну.

Інвестиційні впливи іпотечного кредитування на конкурентоспроможність визначаються такими основними напрямками:

- акумулювання вільних ресурсів з подальшим інвестуванням у реальний сектор економіки;
- стимулювання розвитку окремих галузей промисловості: будівельної, виробництва матеріалів тощо;
- наявність потужного мультиплікативного ефекту економічного зростання;
- залучення до реального економічного обігу нерухомості, що перебуває в приватній власності [3, с. 189].

Вплив іпотечного кредитування на фінансову складову конкурентоспроможності простежується у наступному:

- можливість залучення в банківський обіг значного обсягу ресурсів населення;
- розвиток і збільшення прибутковості вітчизняної банківської системи;
- зменшення та можливість диверсифікації фінансово-кредитних ризиків;
- можливість перетворення повільно реалізовуваних активів (об'єкти нерухомості) на джерела ліквідних та мобільних ресурсів;
- активізація розвитку складних сучасних фінансових інструментів;
- стимулювання банківських установ до надання широкого комплексу суміжних та супровідних послуг тощо [4, с. 156].

Соціальний ефект іпотечного кредитування полягає передусім у його стимулюванні розвитку ринку житла і визначається наступним:

- забезпеченням доступним за вартістю житлом громадян з середніми доходами;
- можливістю придбання житла на демонополізованому житловому ринку за ринковими цінами в тому числі за рахунок залучених довгострокових іпотечних ресурсів;
- забезпеченням можливості довгострокового інвестування ресурсів домогосподарств;

- зниженням соціальної напруженості у суспільстві внаслідок можливості планування майбутнього тощо/

Характерною особливістю української іпотечної системи, яка відрізняє її від світових, є те, що іпотечний ринок досі не використовує складних інструментів і недостатньо інтегрований у національну, а тим більше світову фінансову систему. Але внаслідок цього, в умовах поширення кризових явищ у світі, вплив зовнішніх чинників, у тому числі негативних, є вкрай обмеженим, а іноді навіть невідчутним.

Негативні впливи діють переважно опосередковано, через загальний стан банківської системи, зменшення обсягу наявних інвестиційних ресурсів, які переважно формуються із заощаджень населення, коливання валютних курсів, політичну і макроекономічну нестабільність тощо. Проте для іпотечного ринку, який ще не має тривалих історичних традицій і знаходиться в багатьох елементах на стадії становлення, навіть мінімальні прояви кризи можуть стати згубними.

Стримуючими факторами розвитку іпотечного ринку в Україні на сьогодні можна виділити наступні:

- ризики іпотечного кредитування;
- недостатній рівень розвитку нормативно-законодавчої бази (слабка процедура звернення стягнення; недосконалість судової системи; недостатня прозорість участі у прилюдних торгах; конфлікт інтересів кредиторів і позичальників);
- недостатній рівень технічного забезпечення процесу іпотечного кредитування (відсутність стабільних і довгострокових ресурсів фінансування іпотеки; низький рівень капіталізації та розвитку інституційних інвесторів в структуровані іпотечні цінні папери; механізми реєстрації майнових прав на нерухоме майно; відсутність єдиного електронного кадастру землі; процедура оцінки предмета іпотеки);
- несприятлива ситуація на ринку нерухомості;
- низький рівень фінансової грамотності населення [6].

Очевидним є те, що сьогодні вкрай важко обійтись без активної державної підтримки іпотечної системи. До варіантів урядової допомоги цього ринку науковці повертають [1, с. 11]: субсидування цільових ощадних рахунків, призначених для надбання нерухомості, її реконструкції чи ремонту; оплату частини відсоткової ставки за іпотечним кредитом; вилучення із суми, оподаткованої прибутковим податком, відсотків за іпотечним кредитом тощо.

Відтак, до основних завдань держави щодо підтримки системи іпотечного кредитування варто віднести наступні:

1) Доповнення та удосконалення нормативно-правової бази щодо діяльності фінансово-кредитних установ іпотечного спрямування, використання фінансових інструментів для залучення довгострокових ресурсів в сферу будівництва та досконалої регламентації процедур кредитування.

2) Збільшення прозорості та передбачуваності ринку нерухомості, удосконалення процедур реєстрації та обліку прав і операцій з нерухомістю.

3) Підтримка будівельної галузі та зменшення витратності будівництва шляхом спрощення дозвільних процедур, земельних операцій та ліквідації корупційних схем на ринку землі та нерухомості.

4) Посилення ролі Національного банку України у зміцненні іпотечного сектора кредитних відносин.

5) Податкове заохочення інвесторів ринку «соціальної» нерухомості.

6) Популяризація ідеї іпотечного кредитування серед населення, створення консультативно-дорадчих центрів та безкоштовна юридична підтримка позичальників.

Експерти ринку кредитування України, розглядаючи сучасні тенденції діяльності іпотечного кредитування, сформулювали, що надтерміновими дорученнями антикризової політики на ринку іпотечного кредитування є:

1. Посилення прозорості конкуренції та банківської системи в цілому, покращення корпоративної культури та управління.

2. Покращання в цьому контексті правового та регулятивного поля, системи банківського нагляду.

3. Забезпечення здатності банківської системи протистояти можливим системним ризикам, зокрема, концентрації кредитних та депозитних портфелів, недосконалості систем оцінювання ризиків та управління ними, зниженню загального рівня капіталізації, вразливості системи до коливань на ринку нерухомості.

4. Ширше запровадження сучасних банківських продуктів і технологій на ринку іпотечного кредитування.

5. Зниження вартості кредитних ресурсів для реального сектору шляхом оптимізації банківських витрат [2].

Сьогодні банки опинилися в умовах, коли вони вимушені боротися за клієнта. Якщо раніше клієнт був вимушений обслуговуватися у «своєму» банку, то тепер з загостренням конкуренції між банками він має можливість вибирати. Причиною тому є активність дочірніх іноземних банків і доступ на міжнародні ринки капіталу.

Тому, розвиток іпотечного кредитування та активізація його позитивних впливів на конкурентоспроможність національної економіки України можливі за рахунок наступного:

- розвиток ринку нерухомості, забезпечення його прозорості, справедливого ціноутворення та збалансування внаслідок цього попиту і пропозиції на нерухомість;

- завершення приватизації нерухомості та створення рівних умов доступу потенційних власників до джерел ресурсів;

- удосконалення механізмів оцінки вартості нерухомості та правових процедур щодо застави таких об'єктів;

- забезпечення достатнього обсягу ресурсів кредитної системи, зниження її ризиків та приведення процентних ставок до економічно обґрунтованого та адекватного економічній ситуації рівня;

- відновлення довіри населення до банківської системи та повернення до банківських установ вилучених населенням ресурсів;

- забезпечення реального захисту прав усіх учасників іпотечних відносин, у тому числі, недопущення змін умов іпотечних угод в односторонньому порядку та удосконалення адекватних механізмів відповідальності за порушення положень таких угод;

- всебічна підтримка іпотечного житлового кредитування як одного з основних напрямів забезпечення соціальної стабільності у суспільстві та соціальної безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Білик О.І. Вплив управління банківськими послугами на ефективність діяльності банку [Текст] / О.І. Білик // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інноваційний розвиток економіки: Зб. наук. пр. Інституту регіональних досліджень НАН України. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2003. – Вип. VI. – Ч. 3. – С. 11–20.

2. Ковалишин І. Сутність іпотеки та основні принципи житлового іпотечного кредитування [Текст] / І. Ковалишин // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2008. – № 3. – С. 123-127.

3. Кривенко В. Основні засади реформування та функціонування системи іпотечного кредитування в Україні [Текст] / В. Кривенко // Зб. наук. праць НУДПСУ. – Електронне наукове фахове видання. – 2011. – №6 (121). – С.189-192.

4. Кривенко В. Проблеми розвитку ефективної системи іпотечного кредитування в Україні [Текст] / В. Кривенко // Науковий вісник. – Зб. наук. праць НУДПСУ. – 2008. – № 2 (41). – С. 156–161.

5. Можливі напрями удосконалення житлової політики в Україні. Аналітична записка. – Національний інститут стратегічних досліджень. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May08/10.htm>

6. Пилипець О. Стан та тенденції розвитку іпотечного кредитування в Україні [Текст] / О. Пилипець. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. finrep.kiev.ua / download / ft_nov 2012 . pdf](http://www.finrep.kiev.ua/download/ft_nov2012.pdf).

Харабара В.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Грешко Р.І.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Світовий досвід свідчить про позитивну роль іпотеки в подоланні кризових ситуацій в економіці та прискоренні проведення економічних реформ в державі, дозволяє підвищувати рівень капіталізації інвестиційних ресурсів та більш ефективно розподіляти капітал між сферами та галузями економіки.

Згідно Закону України «Про іпотеку», іпотека визначається як вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом [2].

Цивільний Кодекс України трактує поняття іпотека як заставу нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи [6].

Таким чином, іпотека – це лише застава нерухомого майна. Якщо розглядається саме процес надання кредиту під заставу нерухомого майна, то слід використовувати поняття «іпотечне кредитування».

Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» надає наступне визначення для іпотечного кредитування, яке його визначає як правовідносини, що виникають з приводу набуття права вимоги іпотечного боргу за правочинами та іншими документами.

На засадах аналізу економічної літератури, присвяченої вивченню сутності та особливостей іпотеки, можна виділити такі її характерні риси:

- застава нерухомості використовується як інструмент залучення фінансових ресурсів для розвитку виробництва;
- іпотека забезпечує реалізацію майнових прав на об'єкт власності тоді, коли інші форми реалізації права власності (наприклад, купівля-продаж) у конкретній ситуації недоцільні;
- іпотека сприяє створенню фіктивного капіталу за рахунок можливого емітування цінних паперів, що веде до збільшення заставних оборотних коштів на величину створеного фіктивного капіталу.

З економічної точки зору іпотека – це ринковий інструмент реалізації майнових прав на об'єкти нерухомості у тих випадках, коли інші форми відчуження (купівля-продаж, обмін) юридично або фінансово недоцільні, що дає змогу залучити додаткові фінансові кошти для реалізації різних проектів [2].

В Україні іпотечне кредитування регулюється низкою нормативно-правових актів: законами України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном під час будівництва житла та операцій із нерухомістю», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», «Про іпотеку», «Про заставу», Житловим, Цивільним, Земельним кодексами тощо.

Іпотечне кредитування робить доступним придбання населенням житла та сприяє підвищенню інвестиційної активності в капітальному будівництві, воно стимулює розвиток будівництва, розширює дохідну базу бюджету, забезпечує створення нових робочих місць та розвиток економіки України. За результатами досліджень, кожна гривня, вкладена у будівництво житла, дає 2,5-3 гривні приросту ВВП [1].

В 2018 році частка іпотеки в ВВП України становила 1,62% , тоді як Світовим банком для країн середнього рівня розвитку цей

показник встановлено на рівні 25% ВВП. При цьому, загрозливим є рівень доларизації іпотечних кредитів вітчизняних банків, які, у продовж дослідженого періоду, становлять приблизно 85%, а на кінець 2018 року – 78%.

Більшість пропозицій на іпотечному ринку України є неприйнятними для населення, оскільки передплата за іпотечним кредитом буде становити більше 500 тис. грн. в національній валюті, при цьому перший внесок обов'язково є 30%, а за терміном кредитування більше ніж 10 років буде становити: в АТ «Ощадбанк» –201,72%, ПАО «ПриватБанк» – 305,83%, АТ «КредоБанк» –191,78%, за умов разової комісії в 1,5%.

Проте, статистичні данні свідчать, що з 2017 року ринок іпотечного кредитування знову активізувався. Так, за даними НБУ в 2018 році банками були видані іпотечні кредити на суму, яка становить 178 млн. грн., що на 80% більше ніж за аналогічний період. Станом на кінець 2018 року середньозважена ставка за іпотечним кредитом становить 17,03%, а в іноземній валюті – 5,85% (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники ринку іпотечного кредитування в Україні за 2014 – 2018 рр.

Показник	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
ВВП, млрд. грн.	1454,93	1566,73	1979,46	2383,18	3052,55
Чисті активи банківських установ, млрд. грн.	1278,10	1316,85	1254,39	1212,81	1296,00
Кредитний портфель банків, млрд. грн.	911,40	1006,36	965,09	996,21	1059,88
Іпотечні кредити банків, млрд. грн.:					
- в гривні	60,10	65,56	45,15	69,41	9,85
- в доларах США	42,97	50,79	53,40	67,23	31,98
- в інших валютах	7,64	5,65	3,29	9,04	1,98
Офіційний валютний курс, грн./дол.	7,99	15,77	24,00	27,19	26,95
Середня відсоткова ставка за іпотечними кредитами в нац. валюті, %	18,5	16,9	11,8	12,4	17,03
Середня відсоткова ставка за іпотечними кредитами в ін. валюті, %	12,9	10,2	11,0	8,5	5,85

Протягом останніх двох років приріст чистих кредитів в Україні склав 47%. Іпотечне кредитування суттєво прискорилося, але

негативні дії щодо списання старих позик призвели до скорочення частки іпотеки в структурі портфеля фізичних осіб, на кінець 2018 року цей показник був зафіксований на рівні 24,5%. Найбільшу питому вагу в структурі наданих іпотечних кредитів у розрізі погашення займають кредити терміном більше 5 років.

За останні 5 років іпотечним кредитуванням займалися наступні банківські установи: АТ «Ощадбанк» – 15% ринку, АТ «Укресімбанк» – 10% ринку, ПАО «Приватбанк» – 4% ринку, ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» – 3% ринку.

При цьому, АТ «Ощадбанк» займає найбільшу частку ринку іпотечного кредитування за рахунок роботи з державними програмами кредитування. Кредитний портфель його становить найбільшу питому вагу у структурі його активів, тим самим, забезпечує найбільшу частину доходів.

Отже, при поступовому пошлявленні ринку іпотечного кредиту за останні 5 років, активність банків залишається низькою. Тому, можна стверджувати, що активність населення при великій пропозиції не буде високою, а ціни на нерухомість будуть знижуватись. Для покращення ситуації доцільно впроваджувати нові спільні програми між забудовниками і банками, поступово знижувати відсотки за кредитами, проводити цільове субсидування малозабезпечених верств населення, надавати державні гарантії у вигляді страхування ризиків, а також сприяти підвищенню рівня доходів населення і встановлювати прозорі механізми ціноутворення.

Список використаних джерел:

1. Губа М.О., Губа О.О., Сучасний стан іпотечного кредитування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://modecon.mnau.edu.ua/the-current-state-of-mortgage-lending-in-ukraine>
2. Про іпотеку : закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>
3. Офіційний сайт Фінансового порталу «Мінфін» – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://minfin.com.ua>
4. Офіційний сайт Національного банку України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
5. Захарюк Л.М. Сучасний стан ринку іпотечного кредитування в Україні / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrlogos.in.ua/documents/18_05_2018_305.pdf
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Андрюк А. М.

Чернівцецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

В сучасних умовах розвитку ринкової економіки збільшуються ризики втрати майна та прибутку, що, в свою чергу, породжує попит на послуги страхових компаній. Стримуючим чинником розвитку українського страхового ринку є те, що він знаходиться у досить суперечливій та складній ситуації (економічна нестабільність, низькі доходи населення, воєнні дії на сході, коливання валютного курсу).

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків [2]. Загальна кількість страхових компаній станом на 30.09.18 становила 285, у тому числі СК «life» – 31 компанія, СК «non-life» – 254 компанії, (станом на 31.12.15 – 361 компаній, у тому числі СК «life» – 49 компанії, СК «non-life» – 312 компанії). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 2015-2018 рр. їх кількість зменшилася на 86 СК (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість страхових компаній в Україні, 2015-2018 рр.

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2015	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 30.09.2018
Загальна кількість	361	310	294	285
в т. ч. СК «non-Life»	312	271	261	254
в т. ч. СК «Life»	49	39	33	31

Однією із характеристик функціонування страхового ринку є динаміка чистих та валових страхових премій. Чисті страхові премії розраховуються як валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам.

Наприклад, у 2018 р. у порівнянні з 2015 р. на 5 139,3 млн. грн. (17,3%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 3 033,6 млн. грн. (13,6%). Збільшення валових страхових премій відбулося майже по всім видам страхування, а саме: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка") (збільшення валових страхових платежів на 1 540,2

млн. грн. (19,1%)); страхування життя (збільшення валових страхових платежів на 831,4 млн. грн. (39,8%)); страхування майна (збільшення валових страхових платежів на 758,8 млн. грн. (20,5%)); страхування кредитів (збільшення валових страхових платежів на 572,6 млн. грн. (2,5 рази)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (збільшення валових страхових платежів на 495,1 млн. грн. (15,8%)); страхування від нещасних випадків (збільшення валових страхових платежів на 512,4 млн. грн. (49,9%)); медичне страхування (збільшення валових страхових платежів на 423,3 млн. грн. (20,2%)); страхування медичних витрат (збільшення валових страхових платежів на 293,9 млн. грн. (40,5%)); страхування відповідальності перед третіми особами (збільшення валових страхових платежів на 54,6 млн. грн. (3,5%)).

Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях у 2018 р. становила 72,8%, що на 2,4% більше в порівнянні з 2015 р. [2].

Протягом аналізованого періоду збільшилась кількість укладених договорів страхування на 19 668,6 тис. одиниць (або на 16,3%), при цьому на 13 779,4 тис. одиниць (або на 14,3%) зросла кількість договорів з обов'язкового страхування, в тому числі збільшилась кількість укладених договорів страхування від нещасних випадків на транспорті на 11 889,8 тис. одиниць (або на 14,9%). Кількість укладених договорів з добровільного страхування збільшилась на 5 100,8 тис. одиниць (або на 10,0%), в тому числі збільшилась кількість укладених договорів страхування від нещасних випадків на 4 711,7 тис. одиниць (або 16,3%), кількість укладених договорів страхування медичних витрат зросла на 900,1 тис. одиниць (або на 32,3%).

Рівень валових виплат у 2018 р. порівняно з 2015 р. збільшився на 2,3% та становив 25,1%. Рівень чистих страхових виплат станом на 30.09.2018 становив 33,3%, що менше на 1,9% у порівнянні з 2015 р. Високий рівень валових та чистих страхових виплат спостерігається з медичного страхування – 54,6% та 60,0%, за видами добровільного особистого страхування – 34,1% та 40,1%, за видами недержавного обов'язкового страхування – 37,1% та 38,2% (з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів – 44,9% та 43,7%) відповідно.

Операції вихідного перестраховування за 9 місяців 2018 р. у порівнянні з 2015 р. зменшилися з 14 865,9 млн. грн. до 11 718,5 млн.

грн. за рахунок зменшення на 1 791,4 млн. грн. (15,8%) перестраховання в середині країни та на 932,3 млн. грн. (19,2%) операцій з перестраховання із страховиками-нерезидентами.

Страхові резерви станом на 30.09.2018 зросли на 4 103,5 млн. грн. (15,6%) у порівнянні з 2015 р., при цьому технічні резерви зросли на 2 301,8 млн. грн. (16,1%), а резерви зі страхування життя зросли на 1 801,7 млн. грн. (13,9%). У порівнянні з 2015 р. збільшились такі показники, як загальні активи страховиків на 2 879,5 млн. грн. (6,1%); активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів – 2 946,8 млн. грн. (8,3%).

Варто відзначити, що на сьогодні рівень проникнення страхування в Україні перебуває все ще на низькому рівні. Ефективне функціонування страхового ринку України гальмується відсутністю єдиної державної стратегії щодо розвитку ринку страхових послуг в державі, нестабільністю економічної ситуації в державі, низьким рівнем страхової культури та фінансової освіченості учасників страхового ринку, браком ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів, низьким рівнем капіталізації вітчизняних страховиків (недокапіталізованість страхових компаній унеможливорює страхування масштабних ризиків в енергетичній, екологічній, фінансовій сферах), зволіканням із упровадженням обов'язкового медичного, аграрного та пенсійного страхування за участю страховиків, низьким рівнем якості послуг, що надаються окремими страховиками. Відповідно до Комплексної програми розвитку фінансового сектора України [3] планується популяризація страхових послуг серед населення. Крім того, першочерговими завданнями визнано розвиток ринку агрострахування, а також створення передумов для розвитку ринку накопичувального страхування життя і добровільного медичного страхування.

Проведені дослідження свідчать, що страховий ринок України перебуває на етапі формування, поступово адаптуючись до вимог європейського та світового ринків. З метою покращення ситуації вітчизняним страховикам необхідно переймати зарубіжний страховий досвід та змінювати власні моделі функціонування, зокрема: вдосконалювати механізм державного регулювання діяльності страхових компаній; адаптувати до світових стандартів страхове законодавство; впроваджувати новітні технології зі страхування та новітні стандарти якості обслуговування в цій сфері. Адаптація

страхового ринку до змін, пов'язаних із модернізацією фінансових інструментів у страховій індустрії та впровадженням інноваційних технологій в організацію страхової діяльності, сприятиме підвищенню якості страхового захисту, стимулюванню упровадження нових видів страхування і страхових технологій, урізноманітненню спектру страхових послуг, удосконаленню форм і методів страхового нагляду.

Список використаних джерел:

1. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
2. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-strakhovoho-rynku.html>
3. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління Національного банку України від 18.06.2015 р. №391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73007243>

Анфілофієва Д.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З метою забезпечення стабільного та ефективно функціонуючого ринку страхових послуг страхова діяльність є об'єктом державного регулювання. Та обставина, що страхові компанії забезпечують найважливіші економічні інтереси суспільства в цілому та окремих його членів, спричиняє необхідність вживати різні заходи, спрямовані на збереження стійкого фінансового становища страховиків, враховуючи надану їм довіру та особливу публічну зацікавленість у їх діяльності

Державне регулювання страхової діяльності є дуже складним механізмом, де можна виділити об'єктивну та суб'єктивну складові. Об'єктивна складова полягає в тому, що державне регулювання страхової діяльності повинно базуватися на науково обґрунтованих засадах, які характеризують його внутрішню сутність і суспільне призначення. Суб'єктивна складова визначається функціонуванням

державних структур, за допомогою яких здійснюється державне регулювання страхової діяльності.

Реалізація страхових відносин вимагає наявності системи правового регулювання страхової діяльності: законодавчих і нормативних актів, положень, інструкцій, методичних рекомендацій, насамперед тих, що стосуються питань фінансового становища і платоспроможності страхових компаній, зважаючи на значний обсяг укладених договорів страхування і ризиків, які вони приймають на себе. Невиконання страховими компаніями зобов'язань перед страхувальниками породжує претензії останніх і до державних органів, що видали ліцензію недобросовісному страховику. Таким чином, державні органи виступають свого роду гарантами їх діяльності.

Правове регулювання діяльності на страховому ринку – це, насамперед, нормативне впорядкування відносин у цій сфері. Таке регулювання складається з двох частин:

- а) державно-правове;
- б) інституційно-правове.

Державно-правове регулювання діяльності на страховому ринку України здійснюється органами законодавчої, виконавчої і судової влади, центральним органом якого є Кабінет Міністрів України, а безпосереднім органом з питань страхової діяльності є вже згадувана нами Нацкомфінпослуг.

До органів системи державного регулювання страхової діяльності крім Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг також належать:

- НБУ здійснює валютне регулювання;
- ДФС України – податкове регулювання;
- АМК України – антидемпінгову та антимонопольну політику;
- НКЦПФР – нагляд за діяльністю акціонерних товариств.

Виконуючи свої функції та повноваження, наглядові органи:

- у своїй роботі є незалежними, відповідальними і прозорими;
- захищають конфіденційну інформацію;
- мають відповідну правову охорону;
- дотримуються високих професійних стандартів.

Саме наглядові органи, що здійснюють нагляд та регулювання, відіграють важливу роль у розвитку страхової діяльності. Для того, щоб здійснювати ефективно свою діяльність вони повинні бути на крок попереду об'єкту свого контролю.

Метою державного регулювання ринків фінансових послуг згідно статті 19 Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» є :

- проведення єдиної і ефективної державної політики в сфері фінансових послуг; захист відповідних інтересів споживачів фінансових послуг;
- створення сприятливих умов щодо розвитку і функціонування ринків фінансових послуг;
- створення умов задля ефективної мобілізації та розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг із врахуванням інтересів суспільства;
- забезпечення рівних можливостей щодо доступу до ринків фінансових послуг і захисту прав їхніх учасників;
- додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог, встановлених законодавством;
- запобігання монополізації і створення умов щодо розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг;
- контроль за прозорістю і відкритістю ринків фінансових послуг;
- сприяння інтеграції у європейський і світовий ринки фінансових послуг[1].

Нацкомфінпослуг, за підтримки національних страховиків, у 2003 році набула членства в Міжнародній асоціації органів страхового нагляду (IAIS), що визначає спрямування держави на побудову цивілізованого, дієвого, сприятливого нагляду.

Інституційно-правове регулювання діяльності на страховому ринку України здійснюється переважно регуляторами – інститутами, що були створені згідно ЗУ «Про страхування». Так, страховиками можуть утворюватися спілки, асоціації і інші об'єднання з метою координації власної діяльності, захисту інтересів своїх членів і здійснення спільних програм у випадку, якщо їхнє утворення не суперечить законодавству України. До них належать: Ліга страхових організацій України, МТСБУ, Авіаційне страхове бюро України, Морське страхове бюро, Ядерний страховий пул, АСП.

Страховики, яким дозволено займатися обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності (ЦПВ) власників наземних транспортних засобів, мають бути членами МТСБУ, що є юридичною особою, яка утримується за рахунок коштів страховиків.

Державно-правове і інституційно-правове регулювання відносин в сфері страхування взаємно доповнюють одне одного, проте, пріоритет зберігається за першим, яким можуть делегуватися окремі регулятивні повноваження інституційно-правовому регулюванню. Окрім цього, державно-правове регулювання – загальне, а інституційно-правове – конкретно-обов'язкове, а саме, обов'язкове тільки для членів таких об'єднань.

Регулюючою роллю органів державного страхового нагляду передбачається виконання переважно трьох функцій, за допомогою яких забезпечується надійний захист страхувальників.

1. Реєстрація компаній, що займаються страховою діяльністю. Реєстрацію мають проходити усі страховики. В процесі реєстрації з'ясовуються професійна придатність, фінансовий стан і інші суттєві вимоги, яким має відповідати страхова компанія.

2. Забезпечення гласності. Суб'єкт, який професійно займається страховою діяльністю, має опублікувати проспект, який містить повну, правдиву та чітку інформацію щодо власного фінансового стану. Принцип гласності є закріпленим в законодавчих актах щодо страхової діяльності.

3. Підтримання страхового правопорядку. Орган державного страхового нагляду може проводити розслідування щодо порушень законодавства, вживати адміністративні заходи до страхових компаній, які здійснюють діяльність всупереч інтересам страхувальників, направляти справу до суду[2].

Розглянувши систему страхового нагляду та контролю, слід зазначити, що органи, що є уповноваженими здійснювати контрольні та наглядові функції, проводять державну політику в сфері страхування, здійснюючи методичну й інструктивну роботу за допомогою прийняття інструкцій, вказівок та інших нормативних документів; вирішуючи питання відносно надання та відкликання ліцензій на заняття страховою діяльністю; направляючи пропозиції відносно внесення необхідних змін в страхове законодавство.

Список використаних джерел:

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. Дата оновлення: 01.01.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/print1524487767651734> (дата звернення: 19.05.2018).

2. Ротова Т. Регулювання ринку страхових послуг в Україні / Т. Ротова, І. Манько // Товари і ринки. – 2018. – №1. – С. 121–131.

РОЛЬ ДЕПОЗИТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БАНКІВ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

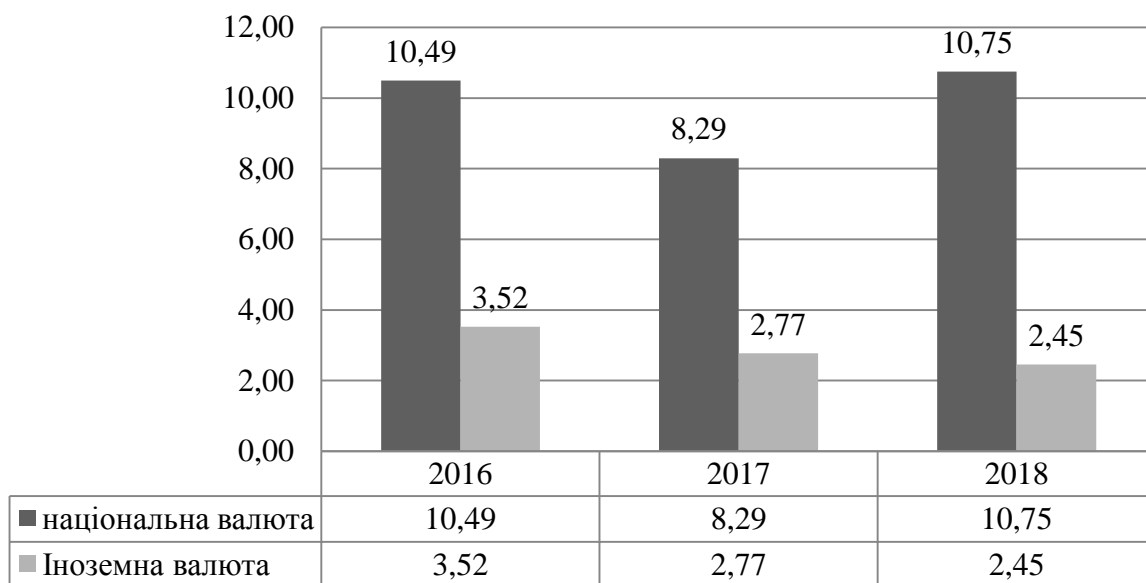
На сьогодні українські банки здійснюють пошук оптимального варіанту формування банківських ресурсів. З позицій стабільності ресурсної бази і загалом діяльності банку необхідним є те, щоб найбільшу частку його ресурсів становили строкові вклади. Проте в умовах нестабільної економіки України рівень недовіри вкладників до банків залишається високим, що призводить до нерозміщення великої частина ресурсів у банках. Водночас, за оцінками вітчизняних експертів, «на руках» населення знаходиться значний потенціал грошових ресурсів, що становить велику частину грошового обороту [1].

Сучасні ресурсні проблеми банків обумовлені багатьма факторами як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Процес поглиблення нестабільності світового та національного фінансового ринку ускладнив усю систему управління в банках України, у тому числі й систему формування їх ресурсної бази.

Як бачимо з рис. 1, впродовж 2016-2018 рр. спостерігається зниження середньої ставки за депозитами в іноземній валюті з 3,52 % до 2,45 %. Середня ставка за депозитами з можливістю розірвання опустилась нижче рівня 2011 р. Що стосується ставок за депозитами у національній валюті, то вони дещо зросли – на 0,26 в. п. з значення 10,49 % у 2016 р. до значення 10,75 % у 2018 р.

У 2017 р. поживавився приплив депозитів до банківської системи. Загальні залишки депозитів за підсумками року зросли більше ніж на 13 %. Випереджаючими темпами збільшувалися кошти в національній валюті, чому сприяло як поступове поліпшення фінансового стану бізнесу, так і зростання доходів населення. Найбільш активно зростали гривневі кошти на рахунках домогосподарств – їх приріст за рік становив близько 20 %. У свою чергу, бізнес наростив гривневі вклади в платоспроможних банках на 12 %. Цьому сприяло поступове покращення фінансового стану бізнесу, а також зростання номінальних доходів населення. Водночас

залишки коштів у іноземній валюті (у доларовому еквіваленті) залишилися практично на рівні кінця 2016 р.

Рис. 1. Середні ставки на депозитному ринку України у національній та іноземній валюті в період 2016-2018 рр. [3]

Обсяг депозитів у банківській системі зростає, що може свідчити про поступове відновлення довіри українців до банківської системи. За 2017 р. депозити фізичних осіб у національній валюті зросли на 22,4 % до 235 млрд. грн, у іноземній валюті – не змінилися. Приплив гривневих коштів був найбільшим у II кварталі та грудні. Питома вага вкладів населення в зобов'язаннях повернулася до показників докризових значень (40,8 % на кінець грудня). Скасування обмежень на зняття вкладів у іноземній валюті негативного впливу на динаміку депозитів не мало.

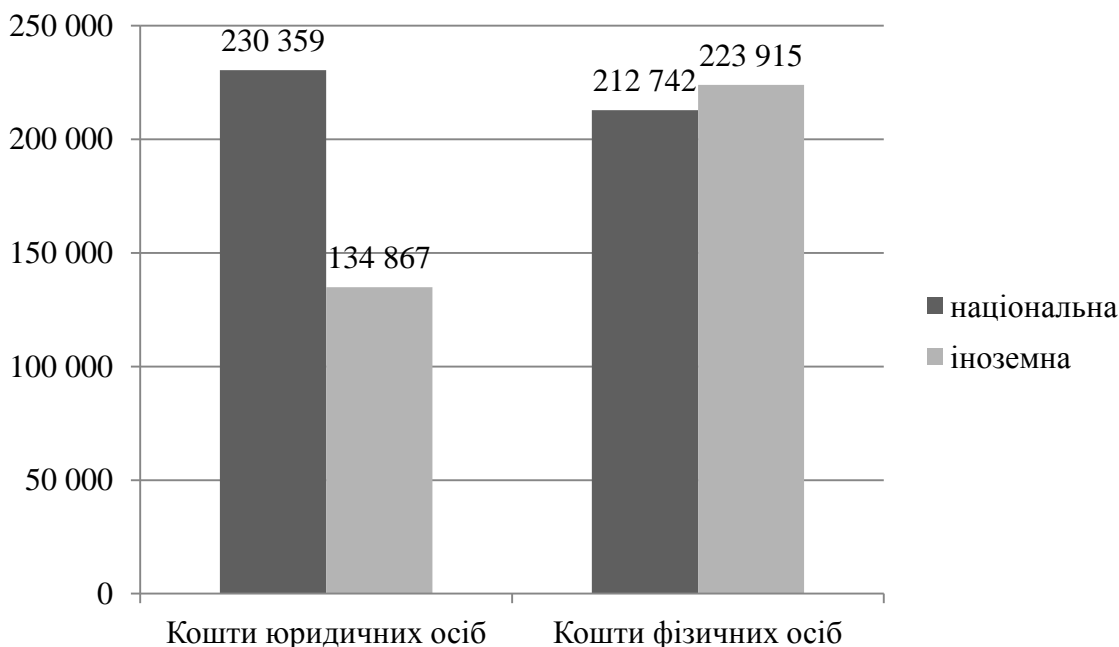
Депозити корпорацій у гривні зросли за рік на 13,6 % до 264 млрд. грн, зокрема у грудні – на 11,1 %, що пов'язано зі зростанням бюджетних видатків наприкінці року. Валютні кошти бізнесу скоротилися на 10 % у доларовому еквіваленті [4].

Обсяг депозитного портфелю банків у національній валюті у 2018 році зріс на 10% до 539,7 млрд грн. При формуванні заощаджень українці надавали перевагу вкладам у національній валюті. Обсяг гривневих депозитів населення у платоспроможних банках за рік збільшився на 14,5% до 268,9 млрд грн, в той час як в іноземній валюті - на 1,6% до 8,6 млрд дол. США.

В результаті, обсяг гривневого депозитного портфелю за підсумками року українців перевищив докризовий рівень, який

банківська система мала у 2013 році. Притоку коштів у вклади в національній валюті сприяли високі темпи зростання заробітної плати у 2018 році, більш привабливі процентні ставки за гривневими депозитами, ніж за валютними, а також помірна волатильність курсу гривні протягом року.

Рис. 2. Структура депозитів банків України у розрізі валюти станом на кінець 2017 р., млрд. грн. [3]

Обсяг коштів бізнесу у національній валюті у платоспроможних банках за рік збільшився на 5,9% до 270,1 млрд грн. Це також найвищий показник з докризового періоду.

Упродовж 2016-2017 рр. база фондування залишалася стабільною попри зниження відсоткових ставок за депозитами. Зниження вартості депозитів дозволило банкам покращити операційну ефективність, унаслідок цього кількість банків, що демонстрували прибуткову діяльність у 2017 р., продовжила зростати. Динаміка гривневих ставок банків у 2018 р. насамперед була результатом поступового підвищення облікової ставки Національного банку, починаючи з жовтня 2017 р. З того час облікова ставка зростає загалом на 5,5 в.п. до поточних 18,0% річних. Також на зростання ринкових ставок впливали й кон'юнктурні чинники [4].

Так, процентні ставки за гривневими депозитами бізнесу за 2018 р. підвищилися до 14,5% річних, у тому числі внаслідок посилення конкуренції між банками за корпоративних клієнтів. Ставки за

вкладами населення та бізнесу в іноземній валюті на кінець 2018 р. становили 2,7% річних і 2,5% річних відповідно [3].

Драйверами процесу були державні банки, зокрема Приватбанк. У серпні він суттєво знизив ставки закладами фізичних осіб і, незважаючи на це, лишився лідером у залученні гривневих коштів від населення. За залученням валютних депозитів лідером став Ощадбанк

Протягом останніх років на банківському ринку спостерігається впевнена і виважена тактику по досягненню все більших і більших значень депозитних вкладів, про що свідчать зниження депозитних ставок і зростання сум вкладів у національній валюті.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що ринок депозитних послуг є нестабільним. Для покращення ситуації зі сторони банків необхідно докласти великих зусиль, щоб повернути довіру своїх громадян. З метою залучення більшої кількості клієнтів для розміщення вільних коштів у формі банківських депозитів, необхідно запропонувати більш вигідні та оптимальні умови, ніж є зараз, тобто, розробити для клієнтів цілий комплекс варіантів вкладів на різних умовах, що допоможе кожному клієнту підібрати для себе найвигідніші депозити. Попри нестабільність депозитного ринку, результати проведеного дослідження демонструють позитивну динаміку в організації депозитної діяльності українських банків. Обсяг депозитних ресурсів за останні роки збільшився, що свідчить про поступове відновлення довіри клієнтів-вкладників до банківської системи [1].

Список використаних джерел:

1. Корнилюк Р. Аналітичний огляд банків України [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк. – Режим доступу: <http://bankografo.com/>
2. Носова Є. А. Заощадження домогосподарств як джерело інвестиційних ресурсів в Україні / Є. А. Носова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2015. – №2 (167). – С. 73-80.
3. Офіційний сайт Національного Банку України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
4. Річний звіт Національного Банку України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document>.

Борейко А.О.

Горінин М.М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасна специфіка економічного розвитку більшою мірою ґрунтується на фінансових засадах. Ця обставина має об'єктивну природу і визначається динамічними характеристиками розвитку фінансових ринків. Фінансовий сектор є однією з найважливіших ланок національної економіки. Вивчення спектра питань розвитку фінансових ринків належить до проблематики, постійно важливої у дослідницькому середовищі.

Актуальність цього напряму дослідження обумовлена рядом причин. По-перше, потребою обґрунтування дослідження проблем, що мають місце на фінансовому ринку України. По-друге, недостатністю у вітчизняній науці теоретичних розробок правового характеру, що визначають здійснення регулювання фінансового ринку. В науку і освіту проникають різноманітні зарубіжні управлінські доктрини, які не враховують специфіки українського ринку і національні соціокультурні традиції. По-третє, багаторічний досвід відчуження людей від власності та бізнесу блокує можливості продуктивного менеджменту, особливо в базових традиційних галузях української економіки. По-четверте, потребою в ефективних, у практичному відношенні, рекомендаціях стосовно подальшого розвитку та становлення фінансового ринку України [1, с. 16].

Для підвищення дієвості фінансової системи необхідно терміново впроваджувати елементи фінансової та стабілізаційної політики, пріоритетними напрямками якої мають бути: оптимізація ефективності фінансування завдань, які належать до сфери компетенції держави та місцевої влади; розвиток страхових механізмів пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування отримання вищої та спеціальної освіти; заохочення комерційного кредитування суб'єктів господарської діяльності; заохочення розвитку механізмів випуску корпоративних облігацій, розрахованих як на внутрішній, так і на

зовнішній ринки; цілеспрямований розвиток інститутів та інструментів фондового ринку [2, с. 25].

В нашій державі вже зроблено перші кроки на шляху стратегічного аналізу та прогнозування розвитку окремих видів фінансових установ та ринків, зокрема здійснено аналіз банківської системи, ринку цінних паперів, страхового ринку.

Подальший розвиток економіки є не можливим без розвинутого, стабільного, надійного та ефективного фінансового ринку нашої держави. Таким чином, однією з найважливіших цілей нинішнього етапу розвитку економіки країни є втілення обґрунтованих та системних реформ у фінансовому секторі для забезпечення додаткових джерел фінансування економічного зростання.

Це в свою чергу потребує розробки та послідовного впровадження довготермінової комплексної стратегії розвитку фінансового сектора України, враховуючи існуючі економічні реалії та стратегічні пріоритети України в умовах глобалізації світових фінансових ринків [3, с. 7].

Основною метою діяльності цієї стратегії повинно бути:

- створення ефективної системи регулювання за діяльністю небанківських фінансових установ, зокрема тих їх видів, щодо яких не існує чіткого та повноцінного законодавчого поля та відсутній орган регулювання та нагляду;

- затвердження узгодженого законодавства та стабільного політичного і економічного середовища;

- розробка та встановлення концепції розвитку законодавчого поля фінансового сектора. Ця концепція має передбачати стратегію прийняття ряду законопроектів, що регламентують діяльність страхового ринку та доповнюють вже існуючу законодавчу базу по фондовому та банківському сектору.

- прийняття єдиної стратегії розвитку фінансового сектору України та визначення в її рамках довготермінової програми, спрямованої на створення сприятливого клімату для функціонування даного сектору в умовах майбутнього економічного зростання країни [4, с. 51].

Варто наголосити, що фінансовий ринок однозначно є важливим фундаментом для зростання і стабілізації національної ринкової економіки України.

Становлення і розвиток фінансового ринку має стати ключовим елементом сильного економічного середовища, який підтримуватиме корпоративні ініціативи, забезпечуватиме фінансування реального сектора економіки через залучення інвестицій, здійснення платежів та перерозподілу капіталів.

Список використаних джерел:

1. Шклярчук С.Г. Основні проблеми і напрями розвитку фінансової системи / С.Г. Шклярчук // Вісник КІБТ. – 2015. – № 1. – с. 13-18
2. Лютий І. Новітні тенденції розвитку фінансової системи / І. Лютий // Фінанси України. – 2010. – №5. – с. 24-29
3. Гембал В. Регулювання фінансових ринків - британський шлях / В. Гембал // Британський Фонд Ноу-Хау.-К.: 2012.-37с;
4. Литвиненко Т.М. Економічна культура фондового ринку – запорука успішного реформування економіки / Т.М. Литвиненко // Фінанси України.-2011.-№2.- С. 50-53.

Загаровська Т.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На сучасному етапі економічного розвитку країни важливе місце займає удосконалення та подальший розвиток кредитування суб'єктів господарювання. Діяльність суб'єктів господарювання в системі ринкової економіки неможлива без періодичного використання різноманітних форм залучення кредитів. Необхідність використання кредитування суб'єктів господарювання пов'язана з неспівпаданням у часі руху матеріальних і грошових потоків, що виникає в процесі відтворення суспільного продукту, а також із потребою вкладення коштів у розширення виробничого процесу. Ця необхідність посилюється у період фінансових криз, коли перед підприємствами часто постає проблема нестачі грошових коштів для безперебійного здійснення своєї діяльності та розрахунків з контрагентами.

Проблемі розвитку банківського кредитування суб'єктів господарювання присвятили свої праці Волкова Н.І., Давидович І. Д., Пасінович І. І., Ясіновська І. Ф., Яструбецька Л.С. та ін.

Зважаючи на нестійкий фінансовий стан переважної більшості

суб'єктів господарювання, забезпечити їх розвиток неможливо без відновлення й активізації банківського кредитування економіки.

Кредиторами суб'єктів господарювання можуть бути банки, небанківські установи (лізингові, інвестиційні, факторингові, страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди), інші підприємства, держава, міжнародні фінансово-кредитні організації, а формами кредитування – грошова і товарна [3, с. 256].

Кредитування суб'єктів господарювання здійснюється переважно на поточні потреби, в основному – на поповнення обігових коштів, що не впливає на розвиток діяльності суб'єктів і формування ними додаткових прибутків, а отже, може знизити рівень кредитоспроможності позичальника. Особливість системи кредитування суб'єктів господарювання залежить від попиту на кредитні ресурси, економіко-політичних, інституційних, інфраструктурних і мікроекономічних факторів [2, с. 54].

Банківський кредит є одним з найдоступніших джерел залучення додаткових фінансових ресурсів для суб'єктів господарювання. Існує низка обставин, здатних завадити отриманню банківського кредиту суб'єктами господарювання, до яких належать: низька кредитоспроможність, відсутність застави, довготривалий процес отримання кредиту та високі відсоткові ставки за кредит тощо [6, с. 195].

На сучасному етапі розвитку економіки спостерігаються тенденції до збільшення обсягів кредитування суб'єктів господарювання. За період 2015-2018 рр. у суб'єктів господарювання простежується збільшення кредитної суми з 687,5 млн. грн. у 2015 році, 830,6 млн. грн. у 2016 році, 847,0 млн. грн. у 2017 році та 939,0 млн. грн. у 2018 році. Також зауважимо, що в 2017–2018 рр. значно зросли обсяги короткострокових кредитів юридичним особам. Станом на кінець 2018 р. 47,1% від усіх наданих кредитів суб'єктам господарювання становили короткострокові кредити до одного року, кредити від одного до п'яти років становили 32,9%, на кредити терміном довше п'яти років припадало 19,9%. Приріст у 2018 році свідчить, що ситуація на кредитному ринку, порівняно із 2017 роком, стабілізувалася, згідно із звітом НБУ, кредитний ризик знизився завдяки поліпшенню фінансового стану населення і бізнесу, реструктуризації проблемної заборгованості великих позичальників, зниженню частки незарезрвованих дефолтних кредитів. Тобто, розвиток кредитування на сучасному етапі стабілізується та приймає

позитивну тенденцію до зростання [1].

Виділяють наступні проблеми, з якими стикаються суб'єкти господарювання при залученні банківського кредиту:

- відсутність або незадовільна кредитна історія суб'єкта господарювання;

- відсутність або недостатній обсяг майна під заставу;

- низький рівень кредитоспроможності підприємства;

- недостатній рівень знань та обізнаності фінансових працівників підприємства в питаннях кредитування;

- надто високі кредитні відсотки;

- тривалість процедури розгляду кредитної заявки та укладення кредитного договору;

- недосконале та нестабільне законодавство, що регулює залучення банківських кредитів підприємствами;

- нестабільна фінансова та політична ситуація у країні, що зумовлює використання банками тактики скорочення обсягів довгострокового кредитування підприємств [6, с. 197].

Поки ці проблеми не будуть вирішені, банківські кредити будуть мати переважно короткостроковий та спекулятивний характер.

Навіть в період кризи суб'єкти господарювання в своїй діяльності активно використовують банківські кредити як джерело додаткових фінансових ресурсів. Найбільше підприємства мають потребу в довгострокових кредитах в іноземній валюті. Проте, в період економічної та політичної нестабільності банківські установи часто обирають тактику на скорочення обсягів такого кредитування.

Виходячи із проблем, потрібно вжити наступних заходів щодо покращення кредитування суб'єктів підприємництва:

- знизити процентні ставки за кредитами (на скільки це можливо);

- зменшити ризики;

- чітко прослідкувати використання кредитних коштів;

- удосконалити систему оцінки кредитоспроможності банку;

- вжити заходів для підвищення довіри до банків;

- створення нових банківських продуктів та кращих умов щодо кредитування юридичних осіб, що дасть можливість конкурувати з іншими банками і зайняти значну частку на ринку;

- вдосконалити законодавство у сфері кредитування [5].

Ці заходи сприяли б отриманню позитивного ефекту в спектрі кредитування юридичних осіб.

Для того, щоб банківські кредити сприяли розвитку національної економіки, нагальним є:

– забезпечення достатнього рівня кредитоспроможності суб'єктів господарювання усіх видів економічної діяльності шляхом відновлення прибутковості, ліквідності, фінансової стійкості;

– нарощування власного капіталу;

– реструктуризації заборгованості, у тому числі і перед банківськими установами;

– диверсифікації джерел залучення фінансових ресурсів й ін.
[4].

Реалізація запропонованих заходів дасть змогу активізувати кредитну діяльність банківських установ та покращити забезпеченість фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва, що мало б стати рушієм розвитку реального сектора економіки, зростання ВВП.

Таким чином, основними проблемами кредитування суб'єктів господарювання є: високі ставки за кредитами, значні ризики, потреба значної застави, нецільове використання кредиту, недостатня державна підтримка ринку кредитування, проблеми з оцінюванням кредитоспроможності позичальників, зростання недовіри до банків, недосконале законодавство у сфері кредитування. Важливим для нарощення цього виду кредитування є вдосконалення фінансово-економічної і нормативно-правової бази, удосконалення механізму оцінки кредитоспроможності юридичних осіб, оптимізація процентних ставок за кредитами, спрощення процедури отримання кредиту та ін.

Список використаних джерел:

1. Бюлетень Національного Банку України за 2007-2018 роки. Національний банк України. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=67693.

2. Волкова Н.І. Тенденції та особливості кредитної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку економіки // Економіка і організація управління. 2018. № 1 (29). С. 52-63

3. Давидович І. Д. Вплив банківського кредиту на розвиток національної економіки України // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2017. Том 16. Вип. 3 (37). С. 255-265.

4. Пасінович І. І. Необхідність та умови відновлення кредитування для забезпечення економічного зростання в Україні http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/20_2_2018ua/36.pdf

5. Ясіновська І. Ф. Перешкоди на шляху до активізації банківського кредитування суб'єктів підприємництва в Україні http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2018/34.pdf

6. Яструбецька Л.С. Аналіз особливостей залучення вітчизняними підприємствами банківських кредитів // «Молодий вчений». 2015. № 12 (27). Частина 2. С. 195-198.

Іщенко І.С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Необхідною передумовою для розвитку економічного сектору нашої країни є продуктивна діяльність таких фінансових посередників, як страхові компанії. Функціонування даних суб'єктів страхового ринку, на теперішній час, є одним із основних важелів щодо зростання інвестиційного потенціалу в майбутньому.

Світовий досвід свідчить, що рівень розвитку економіки країни часто визначають за рівнем організації страхової справи, яка за рентабельністю у багатьох країнах світу випереджає промисловий та банківський сектори. Ефективно функціонуючий механізм діяльності учасників страхового ринку є важливою складовою ринкової економіки і відіграє визначальну роль у формуванні загальноекономічної ситуації в країні [3].

При цьому зміни економічних умов породжують нові перешкоди у фінансовому секторі, які негативно впливають на діяльність всіх суб'єктів фінансового ринку, в тому числі і страхових компаній.

Перед страховиками сьогодні стоїть складне завдання по зростанню обсягу та якості страхових послуг, підвищення рівня капіталізації та фінансової надійності страхових компаній, а також ліквідності їх активів. Створення розвиненої і платоспроможної системи страхування, здатної компенсувати збиток від непередбачених подій, а також зміцнення довіри до українського страхового ринку з боку страхувальників, інвесторів, іноземних перестраховиків і населення, можливе тільки при правильній побудові стратегії розвитку страхового ринку.

Для підвищення ефективності страхового ринку Українська федерація убезпечення (УФУ) розробила проект «Стратегії розвитку страхового ринку України», метою якого є відродження первинної

ролі страхування як суспільно-корисної функції захисту майнових інтересів громадян. Реалізація зазначеного проекту створить умови для сталого зростання страхового ринку України, його конкурентоспроможності в умовах інтеграції у світовий фінансовий простір і забезпечить:

- задоволення потреб держави та приватного сектору в якісних страхових послугах;

- задоволення потреб держави в інвестиційному ресурсі на рівні 100 млрд. грн., у тому числі в довгостроковому інвестиційному ресурсі на рівні 50 млрд. грн.;

- приведення кількості страхових компаній у відповідність до попиту на послуги страхування, гарантованого рівня платоспроможності, визначеного законодавством, стану конкуренції та витрат держави для здійснення нагляду та регулювання;

- збільшення надходжень до бюджету та фондів соціального страхування за рахунок сплачених страхових компаніям податків і внесків понад 3 млрд. грн. у 2021 році [4].

Крім реалізації даної стратегії, страховим компаніям необхідно розробляти та впроваджувати стратегії підвищення ефективності страхового менеджменту,. Це дозволить визначити ступінь активності реагування компанії на зміни страхового ринку з метою своєчасного прийняття відповідних заходів; оцінити ефективність технології формування технічних резервів та загальних активів компанії; спрогнозувати можливі зміни її фінансового становища; визначити прогностичні значення головних кінцевих показників діяльності страховика. Застосування у страховому менеджменті кількісних моделей дозволить оцінити об'єктивно-необхідний рівень витрат на управління, можливості проведення інвестиційної політики, визначити стратегію проведення маркетингової політики [1].

Стратегічним напрямком розвитку страхового ринку України є поступова його лібералізація. При цьому процес лібералізації у середньостроковій перспективі має ґрунтуватися на тому факті, що діяльність страхових компаній є найважливішим інструментом формування довгострокових, найбільш важливих для розвитку вітчизняної економіки внутрішніх інвестиційних ресурсів. Головним завданням лібералізації національного страхового ринку повинна стати побудова оптимального співвідношення між інтеграцією вітчизняної страхової системи зі світовою страховою

системою і механізмами, що мають перешкоджати відтоку капіталів за кордон [2, с. 51].

Таким чином, основними стратегічними орієнтирами розвитку страхових компаній можуть бути:

- 1) зміцнення фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку;
- 2) стимулювання інвестиційної діяльності страховиків;
- 3) впровадження інноваційних технологій у діяльності страхових компаній;
- 4) розвиток системи страхового посередництва;
- 5) удосконалення податкового, антимонопольного, адміністративного і цивільного законодавства, що регулює сферу діяльності страхових компаній;
- 6) подальша інтеграція до світового ринку страхування.

Страхові компанії змушені реагувати на окреслені трансформації задля максимального задоволення потреб і побажань своїх клієнтів з метою їх страхового захисту в частині удосконалення підходів до ведення бізнесу, розробки інноваційних каналів реалізації продуктів і надання послуг та технологій обслуговування. Тому необхідно розробляти та впроваджувати певні стратегії розвитку страхових компаній для забезпечення зростання продуктивності всього фінансового ринку України [2, с. 49].

Отже, враховуючи загальнодержавну значимість розвитку страхової галузі необхідно, затвердити та реалізувати стратегію середньо- та довгострокового розвитку страхових компаній України. При цьому з метою забезпечення сталої динаміки розвитку страхового ринку необхідно, щоб зазначена стратегія була складовою загальної стратегії соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Висятицька Р.Р. Проблеми і перспективи розвитку страхового ринку України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=3171>
2. Кулина Г.А. Світовий ринок страхових послуг в умовах зміни парадигми глобального економічного розвитку / Г. А. Кулина, Я. І. Фаріон // Світ фінансів. – 2017. – № 3(52). – С. 48-59
3. Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. Ефективна економіка. 2018. № 10. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6609>
4. Українська федерація убезпечення – Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011-2020 роки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ufu.org.ua/>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність. Страхові компанії стали невід'ємним елементом ринкової інфраструктури, а їх вплив на розвиток економіки стає все більш відчутним. Досвід показує, що розвиток вітчизняного страхового ринку перебуває під дедалі наростаючим тиском процесів глобалізації та міжнародної інтеграції. Актуальність проблеми розвитку страхового ринку зумовлена необхідністю розробки ефективної стратегічної політики щодо забезпечення страхової діяльності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан та проблеми розвитку страхового ринку України привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, а саме: В. І. Фисун [4], Г. М. Ярова [4], Т. А. Говорушко, В. Д. Базилевич. Вивчення тенденцій розвитку та особливостей страхового посередництва в розвинених країнах набуває особливого значення, оскільки діяльність страхових посередників у світі та в Україні відіграє важливу роль у розвитку страхового ринку, а також є одним із найбільш ефективних інструментів у просуванні та реалізації страхових послуг.

Метою роботи є здійснення оцінки сучасного стану та дослідження основних тенденцій і напрямків розвитку діяльності страхових компаній України, огляд світових тенденцій у вдосконаленні страхової діяльності.

В Україні діє Закон «Про страхування». Відповідно до нього страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [1].

Страховий ринок має два типи страхування – це страхова компанія «Life» та страхова компанія (СК) «non-Life». СК «Life» –

страхові компанії, що здійснюють страхування життя, СК «non-Life» – страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя [2, с.77].

Загальна кількість страхових компаній в Україні станом на 31.03.2018 становила 292, у тому числі СК "Life" – 32 компанії, СК "non-Life" – 260 компаній, (станом на 31.03.2017 – 307 компаній, у тому числі СК "Life" – 39 компаній, СК "non-Life" – 268 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення: так, станом на 31.03.2018 порівняно з аналогічною датою 2017 року, кількість компаній зменшилася на 15 (див. таблицю 1) [3].

Таблиця 1

Кількість страхових компаній

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	На кінець кварталу	
			I кв.2017	I кв.2018
Загальна кількість	310	294	307	292
в т.ч. СК "non-Life"	271	261	268	260
в т.ч. СК "Life"	39	33	39	32

Державне регулювання страхової діяльності являє собою систему засобів і методів, здійснюваних на правовій основі з метою визначення правил її здійснення та діяльності страховиків на страховому ринку. При цьому держава використовує прямі й непрямі методи впливу на формування та функціонування ринку страхових послуг. Необхідність державного регулювання страхової діяльності в Україні зумовлює формування ефективної державної політики щодо розвитку вітчизняного страхового ринку, яка є складовою економічної політики держави і набуває особливого значення в умовах розвитку ринкових відносин в Україні [4, с.71].

У порівнянні з I кварталом 2017 року у I кварталі 2018 року на 722,6 млн. грн. (6,6%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 1 712,1 млн. грн. (26,7%). Збільшення валових страхових премій відбулося майже по всім видам страхування, а саме:

- автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка") (збільшення валових страхових платежів на 461,2 млн. грн. (20,7%));

- страхування відповідальності перед третіми особами (збільшення валових страхових платежів на 365,0 млн. грн. (72,2%));
- страхування кредитів (збільшення валових страхових платежів на 224,8 млн. грн. (в три рази));
- страхування життя (збільшення валових страхових платежів на 193,8 млн. грн. (30,6%));
- страхування від нещасних випадків (збільшення валових страхових платежів на 163,6 млн. грн. (65,9%));
- медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) (збільшення валових страхових платежів на 143,8 млн. грн. (18,9%));
- страхування медичних витрат (збільшення валових страхових платежів на 69,9 млн. грн. (40,3%)) [3].

Важливим показником розвитку страхового посередництва є співвідношення кількості страхових компаній та кількості страхових брокерів на національному страховому ринку. Міжнародна практика діяльності прямих страхових посередників, зокрема страхових брокерів, свідчить про перевищення кількості страхових брокерів над кількістю страхових компаній, а у розвинених європейських країнах дане співвідношення знаходиться на рівні від 23 до 85 брокерів на одну страхову компанію (табл. 2).

Таблиця 2

Співвідношення кількості брокерів і страхових компаній в країнах ЄС та в Україні у 2016 році

Країна	Кількість страхових компаній	Кількість брокерів	Кількість брокерів, що припадає на 1 СК
Великобританія	1 229	104 700	85
Німеччина	560	46 500	83
Франція	395	22 691	57
Італія	225	4 762	23
Нідерланди	189	5 212	27
Бельгія	146	8 000	55
Україна	382	51	0,13

*Складено автором на основі [5]

Кількість страхових брокерів на страховому ринку України не відповідає європейським тенденціям та вимогам страхового ринку. Такий характер співвідношення страхових брокерів і страхових компаній є індикатором значної нерозвиненості інфраструктури

українського страхового ринку, що перешкоджає ефективній реалізації євроінтеграційних процесів в Україні. Як показує європейський досвід, кількість незалежних страхових посередників має бути більшою за кількість страховиків, що сприяє підвищенню конкуренції у страховому посередництві та позитивно впливає на якість надання страхових послуг [5, с.43 – 44].

Отже, в Україні існує необхідність постійного моніторингу діяльності страхових посередників з метою підвищення ефективності їх діяльності і тим самим підвищення якості надання страхових послуг в цілому. Існують певні проблеми розвитку страхового посередництва на страховому ринку України, які необхідно вирішувати.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96>
2. Рудь І. Ю., Копитіна І. В. Перспективи розвитку страхового ринку України // Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського / І. Ю. Рудь, І. В. Копитіна. – Економічні науки. – Випуск №1 (4), червень 2015.
3. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2018 року [Електронний ресурс] : <https://forinsurer.com/files/file00643.pdf>
4. Фисун В. І., Ярова Г. М. Страхування. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 232 с.
5. Нестерова Д., Кудрявська Н. Розвиток страхового посередництва в розвинутих європейських країнах // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Д. Нестерова, Н. Кудрявська.

Лях І.Й.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Однією з головних складових забезпечення стабільної діяльності банків та підвищення довіри населення до банківської системи, поряд з економічними умовами, є поєднання якісного банківського нагляду з ефективною системою гарантування вкладів, прозорою системою звітності та врегульованою нормативно-правовою базою. Саме в такій ситуації актуальне питання розвитку системи гарантування

вкладів, головною метою якої являється забезпечення довіри громадськості до української банківської системи та запобігання масовій банківській кризі.

Суттєво важливим сьогодні в банківництві є розвиток концептуальних основ системи гарантування вкладів в Україні у межах діючого законодавства в сучасних умовах через порівняння із зарубіжним досвідом ровинутих країн.

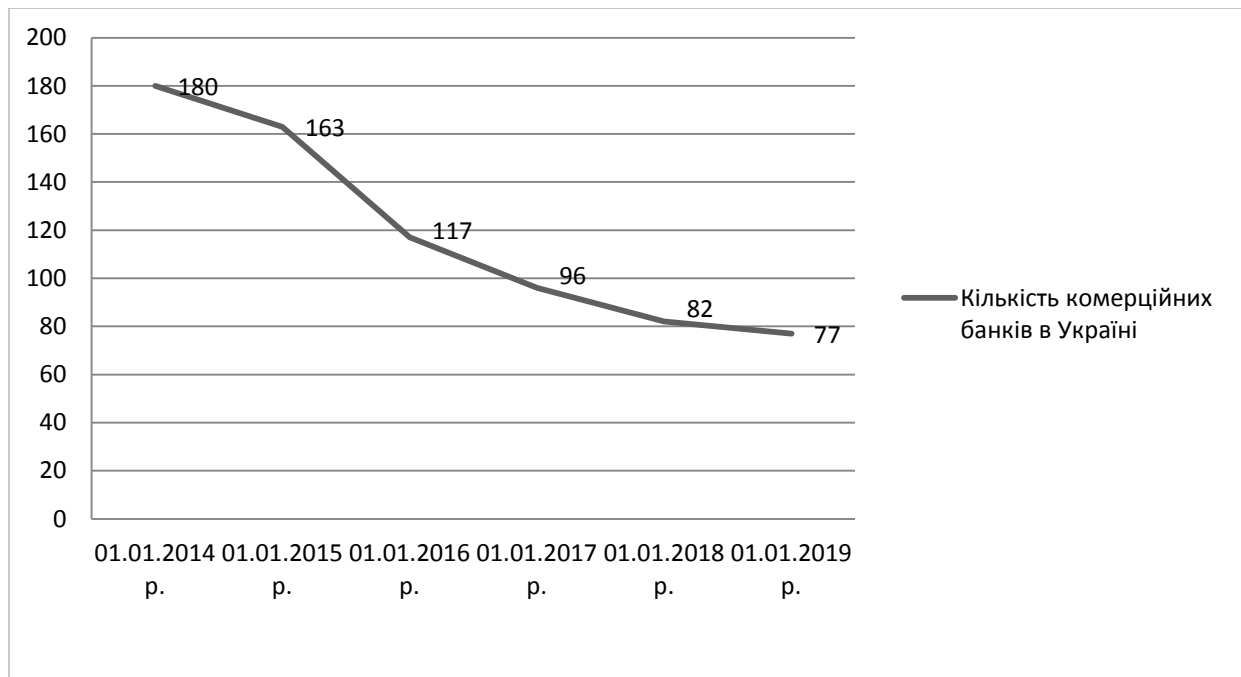
Дослідженням питання функціонування ефективної системи гарантування депозитів присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Г. Десмонд, Р. Келі, П. Роуз, К. Гавальд, Ж. Стуфле, К. Гейгер, Ж. Сабурен, О. Анікін, В. Віноградов, А. Вішневський.

Незважаючи на певні успіхи діючої системи гарантування вкладів в Україні, не відбулося суттєвого зміцнення довіри населення до банківських установ. Цьому посприяли ряд недоліків, які пов'язані з недостатнім фінансуванням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі ФГВФО) та нераціональним використанням вже акумульованих коштів. Наука і практика виникають поглибленням існуючих та обґрунтуванням нових науково-методичних та практичних підходів щодо розвитку національної системи гарантування вкладів.

В останні роки в Україні проводиться реформа банківської системи, що має на меті «очищення» від слабких банків. Внаслідок цього кількість банків з початку 2014 року по 2019 рік зменшилась з 178 до 77, тобто більше половини банків були визнані банкрутами (рис.1).

Тому зростає необхідність покращення рівня функціонування системи страхування вкладів (далі – ССВ), адже основними ресурсами банків є вклади фізичних і юридичних осіб. На початок 2017 року кошти фізичних осіб у банках склали 437,15 млрд. грн., а кошти юридичних осіб 369,91 млрд. грн., що становить 36,8% та 32,7% відповідно у зобов'язаннях банків. З 2014 року спостерігався вплив депозитів з банківської системи і лише на початок 2018 року обсяги депозитів почали зростати [1]. У той же час продовжується процес закриття банківських установ.

Рис. 1. Кількість комерційних банків в Україні з 2014 по 2019 рр.

У цих умовах вітчизняна ССВ зазнала значних випробувань як щодо дієвості механізму, так і щодо спроможності здійснювати масштабні виплати. Удосконалення системи відбувалося, проте залишився ряд недоліків:

- обмежена сума гарантованого вкладу, що складає 200 тис. грн.;
- повернення валютних депозитів здійснюється у гривні за курсом НБУ на момент введення у банк тимчасової адміністрації, в той же час як виплата здійснюється через кілька місяців, коли курс може значно змінитися;
- брак достатньої кількості мотивованих професіоналів, а також низький рівень підготовки інформаційних систем;
- малоефективний механізм виведення з ринку неплатоспроможних банків;
- іноді штучна ліквідація платоспроможного банку та непрозорий розподіл коштів, отриманих від продажу майна банку [2].

Заходи щодо поліпшення існуючої ССВ:

1. Розширення форм виплати відшкодувань (застосування чеків, як в США або заохочення вкладників збанкрутілих банків залишати вклади в банках- агентах, щоб грошові ресурси залишалися в банківській системі).

2. Відмова від повної державної гарантії депозитів фізичних осіб в Ощадбанку, він має стати членом ФГВФО.

3. Включення до ФГВФО усіх учасників фінансового ринку, які займаються депозитно-кредитними операціями.

4. Реструктуризація дебіторської і кредиторської заборгованості шляхом повного або часткового її переведення в інші банки.

5. Проведення регулярного стрес-тестування ССВ.

6. Підготовка спеціалістів та фахівців, котрі змогли б раціонально і найбільш ефективно діяти з проблемними банками.

Отже, депозити є однією з основних складових зобов'язань банків. Збільшення навантаження на ССВ в умовах нестабільної економіки визначає потребу пошуку нових рішень на перетині страхування, фінансового менеджменту, банківського нагляду та контролю і створення на їх основі інтегрованої системи захисту вкладів з метою забезпечення стабільності банківської системи та економіки України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.

2. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/>.

Мазурак Р.Р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Дослідження проблем платоспроможності банків пов'язаних з проблемними кредитами стає все більш актуальним. Адже, щоб банки були платоспроможними і кредитоспроможними потрібна яка не яка впевненість та гарантія як від держави так і від клієнтів.

В умовах, які на даний момент, склалися в Україні особливу увагу привертає тенденція погіршення якості кредитних портфелів вітчизняних банків. Збільшення в структурі кредитних портфелів банків частки проблемної заборгованості призводить до збиткового фінансового результату діяльності банків та зниження рівня капіталізації банківських установ.

Значні обсяги прострочених кредитів призводять до втрати довіри з боку клієнтів, виникнення проблем з платоспроможністю та ліквідністю, погіршення репутації, що негативно позначається на результатах фінансової діяльності банків.

Беручи до уваги важливість кредитів як для клієнтів, так і для банків, оцінка динаміки обсягів кредитної діяльності банків в Україні завжди знаходить свій відгук у публікаціях вітчизняних науковців. Питанням сутності кредитного портфеля та необхідності управління ним, присвячено праці Ю. Бугеля, Р. Герасименко, А. М. Мороза, М. І. Савлука, М. Ф. Пуховкіної, Л.О. Примостки, Н.К. Жукової та Н.В. Зражевської.

Об'єктивні чинники призвели до масового відпливу капіталу нерезидентів з банківської системи України, підвищення попиту на іноземну валюту, накопичення платежів за зобов'язаннями держави.

Зазвичай, у структурі банківських операцій на кредитні операції припадає близько 70%, які характеризуються концентрацією високого рівня як доходу, так і ризику [2].

Причини виникнення проблемної заборгованості можна поділити на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх (макроекономічних) факторів можна віднести:

- загальний фінансово-економічний стан країни і регіону, в якому банк здійснює свою діяльність;
- рівень захисту економічних інтересів банківської системи і кожного окремо взятого банку, передбачений законодавством країни;
- діюча податкова система і рівень оподаткування;
- середній рівень кредитоспроможності позичальників;
- інші зовнішні фактори, включаючи події, що носять формажорний характер (зокрема, дефолти платежів по зобов'язаннях держави) [1, с. 233].

Усі ці фактори визначають макроекономічну складову ризику неповернення кредитів і відповідно регіональну складову величини показника питомої ваги простроченої заборгованості.

Внутрішні ж чинники виникнення проблемної заборгованості пов'язані з діяльністю самого банку:

- недостатня кваліфікація персоналу та система перепідготовки кадрів;
- неповна та недостовірна інформація про позичальника;
- недостатньо продумана та розроблена кредитна політика банку;

- неякісна оцінка кредитоспроможності позичальника;
- помилки при структуруванні кредиту (щодо терміну, суми, процентів);
- недоврахування у кредитному договорі інтересів банку;
- помилки при оцінюванні забезпечення кредиту;
- недостатній рівень контролю за позичальником після видачі кредиту;
- перевищення службових повноважень працівниками банку [1, с. 234].

Проблемні кредити – одна з головних перешкод для відновлення кредитування в Україні. У світі проблемну заборгованість зазвичай усувають, використовуючи серед іншого добровільну позасудову реструктуризацію боргу, у процесі якої умови кредитування змінюють так, щоб життєздатний позичальник зміг відновити платоспроможність. Це дає змогу уникнути неминучих витрат часу та ресурсів на судову тяганину, якщо реструктурувати борг за загальними правилами. Закон “Про фінансову реструктуризацію” створив аналогічний механізм в Україні [4].

Відповідно до діагностики, проведеної НБУ, частка проблемних кредитів у портфелі банків становить близько 53%. Закон України “Про фінансову реструктуризацію” створив механізми для того, щоб задовольнити цю потребу. Він є результатом консенсусу учасників фінансового ринку та експертів Світового банку, ЄБРР, МВФ та увібрав найкращі світові практики. Закон не визначає параметрів планів реструктуризації, розміру відсоткових ставок чи обсягу зобов’язань, який підлягає реструктуризації, залишаючи ці питання повністю на розсуд кредиторів та позичальників [3].

Досить важливим у процесі роботи банків з проблемними кредитами є розмежування повноважень управління проблемними кредитами та функції кредитування, що дає можливість зменшити ймовірність виникнення конфлікту інтересів. З цією метою створюються рівні управління проблемними кредитами, які поділяються на стратегічний, тактичний та оперативний. Відповідно до рівнів управління виділяють суб’єкти, які будуть здійснювати покладені на них обов’язки. Тобто, управління проблемними кредитами повинні здійснювати окремі підрозділи, що в межах своїх повноважень зможуть приймати конкретні рішення та нести відповідальність за них у подальшому.

Стрімке збільшення частки проблемної заборгованості в кредитному портфелі банків зумовлює значні відрахування в резерви на покриття втрат за кредитними операціями. Чим більші суми відрахування в резерви під кредитні ризики водночас зі зростанням витрати банків на адміністрування проблемних кредитів, тим менш ефективно використовується банківський капітал.

Отже, ефективна організація управління проблемними кредитами в банках України набуває у даний час особливо важливого значення та необхідності розробки нових підходів до визначення оцінки проблемних кредитів та кредитоспроможності позичальника.

Зважаючи на світовий досвід регулювання кредитної сфери, можна виділити такі шляхи подолання проблемної заборгованості вітчизняних банків:

- застосування інноваційних технологій та методик для оцінки платоспроможності клієнтів;
- поширення практики купівлі проблемних кредитів компаніями-колекторами, застосування факторингу (створення єдиної компанії – санаційного банку від НБУ);
- формування достатніх обсягів резервів під заборгованість (однак поточні фінансові труднощі банку не завжди дають таку можливість);
- вибір та реалізація моделі реструктуризації проблемних активів у банківській сфері;
- спрощення механізмів продажу, передачі, списання активів, у тому числі у межах проведення досудових процедур;
- посилення нагляду за діяльністю банків і введення такої ж системи управління проблемними кредитами і в небанківських установах.

Застосування зазначених заходів дозволить мінімізувати кредитні ризики у банківській сфері, зменшити кількість проблемної заборгованості та відповідно забезпечити їх подальший розвиток.

Отже, девальвація національної валюти та економічний спад в країні, призвели до зростання інфляції й, як наслідок, до збільшення проблемної заборгованості у банках. Проблемні кредити негативно впливають на платоспроможність банків, внаслідок зростання кредитного та інших, похідних ризиків. Саме тому, важливого значення набуває підвищення ефективності управління проблемними кредитами.

Список використаних джерел:

1. Банківські операції: підручник – 3-тє вид., перероб. і доп. / [А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.]; за заг. ред. д-ра економ. наук, проф. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.
2. Герасименко Р. Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку / Р. Герасименко, М. Дегтярьова // Вісник НБУ. – 2012. – №4. – С. 40 – 46.
3. Звіт про фінансову стабільність. НБУ. Випуск 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
4. Про фінансову реструктуризацію [Електронний ресурс] : Закон України №1414-VIII від 14.06.2016. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19>

Озорович С. В.

*Чернівецький національний університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ІНСТИТУТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Значну роль у нагромадженні та використанні позичкових капіталів останніми роками відіграють небанківські фінансово-кредитні інститути, що потісняють банки в акумуляції збережень населення й стали важливими постачальниками позичкового капіталу.

Небанківські фінансово-кредитні інститути являють собою третю, після Центрального та комерційних банків, відособлену складову частину сучасної кредитної системи, що характеризується значним впливом на функціонування кредитних відносин, виробництва та споживання.

Значний внесок у розкриття питань функціонування та розвитку фінансово-кредитних установ України зробили такі вітчизняні вчені-економісти, як О. Василик, Б. Івасів, В. Корнеєв, М. Крупка, С. Науменкова, А. Пересада, М. Савлук, В. Ходаківська, В. Шелудько та ін. Дослідження цих вчених мають велике теоретичне і практичне значення для розробки заходів щодо подальшого розвитку небанківських фінансово-кредитних посередників.

Під системою небанківських фінансово-кредитних інститутів розуміють сукупність небанківських фінансових посередників, які функціонують на ринку фінансових послуг відповідно до законодавства і надають вузькоспеціалізовані фінансові послуги

(кредитування, інвестування, послуги технічно посередницького характеру), які не належать до сфери банківської діяльності, спрямовані на трансформацію власних, залучених і запозичених грошових коштів з метою задоволення фінансових потреб споживачів та одержання прибутку. Небанківські фінансово-кредитні інститути в економічному функціонуванні держави представлені лізинговими, факторинговими компаніями, кредитними спілками, касами взаємної допомоги, ломбардами, страховими компаніями, недержавним пенсійними фондами. Діяльність кожної із зазначених інституцій є вкрай важливою у функціонуванні соціального та економічного секторів держави [1].

Основними напрямками діяльності цих інститутів є акумуляція збережень населення шляхом їх залучення на вклади, випуск акцій, облігацій, продаж страхових полісів. Небанківські фінансово-кредитні інститути можуть надавати кредити певним економічним суб'єктам та видам господарської діяльності, корпораціям та державі через облігаційні позички, довготермінові іпотечні та споживчі кредити, а також здійснюють операції кредитної взаємодопомоги.

На відміну від банків, спеціалізовані небанківські фінансово-кредитні інститути виконують обмежену кількість фінансових операцій і послуг та тільки окремі банківські операції. Усі інститути домінують лише у відносно вузьких секторах ринку позичкових капіталів і мають специфічну клієнтуру [3, с. 205].

Специфіка небанківських фінансово-кредитних інститутів полягає в тому, що вони здійснюють діяльність на фінансовому ринку та не випускають власних боргових зобов'язань. Оскільки мета їх діяльності полягає у збиранні грошей і забезпеченні потреб клієнтів, вони не мають можливості покривати свої боргові зобов'язання інакше, ніж через додаткове залучення коштів акціонерів або отримання зовнішніх кредитів. Одним із видів небанківських фінансово-кредитних інститутів є лізингові компанії.

Лізингові компанії є фінансово-кредитними формуваннями, що досить поширені в західних країнах. Вони займаються купівлею обладнання, транспортних засобів, споруд виробничого та невиробничого призначення, які дорого коштують, та наданням їх в оренду з правом наступного викупу. Для придбання машин і устаткування лізингові компанії використовують власні та позичкові кошти. Лізинг забезпечує підприємствам можливість одержати

необхідне устаткування без значних разових витрат грошових коштів, що є неминучими при звичайній купівлі [2, с. 35].

Провідні позиції після комерційних банків за обсягами активів і значенням як постачальників позичкового капіталу займають страхові компанії. Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших ринків небанківських фінансових послуг України.

Страхові компанії — це фінансові посередники, які спеціалізуються на наданні страхових послуг. Сучасні страхові компанії здебільшого спеціалізуються на певних видах страхування, серед яких: майнове страхування, особисте страхування або лайфове страхування (вік, здоров'я, працездатність людини), страхування відповідальності, перестраховування тощо [1].

Ще одним видом небанківських фінансово-кредитних інститутів є кредитна спілка. Це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їхніми об'єднаннями на кооперативних засадах із метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки.

Важливими небанківськими фінансово-кредитними інститутами як із соціальної, так і з економічної точки зору є недержавні пенсійні фонди. Пенсійні фонди створюються для виплати додаткових пенсій працівникам і службовцям. Створення таких фондів дозволяє зменшити податкові платежі фірми та використовувати їх для купівлі акцій інших компаній, що забезпечує зміцнення фінансової могутності компанії. Кошти цих фондів утворюються за рахунок внесків робітників, підприємств, а також прибутків від інвестицій пенсійних фондів [2, с. 207].

Таким чином, розвиток системи небанківських фінансових посередників є важливою складовою ефективного функціонування фінансового ринку та розвитку національної економіки загалом. Для подальшого розвитку системи небанківських посередників необхідно:

- 1) удосконалити державний контроль за діяльністю небанківських посередників на фінансовому ринку;
- 2) розробити та впровадити систему ранньої діагностики ймовірності банкрутства небанківських посередників;
- 3) підвищити відповідальність за зловживання на фінансовому ринку як зі сторони небанківських посередників так і їх клієнтів;

4) впровадити механізми гарантування вкладів клієнтів небанківських посередників від можливого їх банкрутства (фонд гарантування вкладів клієнтів кредитних спілок);

5) впровадити механізми підвищення довіри економічних суб'єктів до діяльності небанківських установ, рівень якої сьогодні є досить низьким [3, с. 37].

Список використаних джерел:

1. Дубина М. В. Стан та перспективи розвитку системи парабанківських посередників [Електронний ресурс] / М. В. Дубина // – Режим доступу: < http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/NvFbi/2010_3/08st.pd >
2. Рожко О. Розвиток інститутів парабанківської системи України: проблеми та перспективи / О. Рожко // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка, «Економіка». – 2009. – №101. – С. 35-37
3. Рубанов П.М. Види та роль фінансових посередників на сучасному етапі розвитку фінансової системи / П.М. Рубанов // Вісник Запорізького національного університету. – №3(15). – 2012. – С. 204-209.

Опир В.О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО НА РИНКУ ЕКСПРЕС-ДОСТАВКИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Ринок логістичних послуг є важливою галуззю народного господарства, від якої залежить ефективність функціонування усієї системи господарювання в країні. Саме завдяки концептуальним засадам логістики та застосуванню на практиці основних принципів та методів організації логістичних процесів забезпечується безперебійний рух ресурсів, матеріалів, готової продукції від продавця до покупця.

Сучасний рівень розвитку e-commerce (електронної комерції) та розвиток суспільства вимагає від ринку логістичних послуг швидшої доставки товарів. Це в свою чергу призводить до його сегментування за терміном доставки та формування нового ринку – ринку експрес-доставки вантажів. Логістичні компанії повинні задовольнити бажання клієнтів доставити необхідний товар у потрібній кількості у визначений час та місце у найшвидший термін.

Функціонування ринку експрес-доставки потребує формування ринкової інфраструктури та професійних учасників, а саме фінансових посередників, які мають знання, вміння та спроможні забезпечити швидкий рух грошових коштів від покупця до продавця у той самий день після отримання покупцем потрібного товару. У зв'язку із цим розвиток теоретико-методичних положень фінансового посередництва у сегменті експрес-доставки вантажів та його дослідження є актуальним в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У фаховій літературі, що висвітлює становлення та розвиток фінансового посередництва в Україні, переважно досліджується зарубіжний ринок задля поширення світового досвіду для наших умов. Теоретичною базою становлення фінансового посередництва можна вважати праці Р. Левіна, К. Сміта, та Дж. Бенетона та інших зарубіжних економістів, які визначали його функції, механізм впливу на економіку, обґрунтували необхідність існування посередництва. Теоретичні і практичні питання функціонування фінансових посередників в умовах перехідної економіки розглянуті у працях А. Р. Дарбиняна, Е. М. Сандояна, Корнева В. В.

Проблемами логістичної діяльності займалися провідні зарубіжні вчені-економісти: Д. Бауерсокс, М. Бернон, М. Крістофер та ін. У їх працях закладено фундаментальні основи логістики. Проте, недостатньо висвітленими залишаються питання, які присвячені аналізу взаємозв'язку фінансового посередництва на ринку логістичних послуг та ролі посередників у розвитку ринку логістики та e-commerce.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є визначення сучасного стану фінансового посередництва на ринку логістичних послуг в Україні, аналіз актуальних проблем, які супроводжують сектор фінансового посередництва на ринку логістичних послуг на етапі розширення, та перспективи розвитку даного виду фінансового посередництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поява фінансових посередників на території України стала однією із причин розвитку вітчизняної економіки. Визначення «фінансовий посередник» [1, с. 433] зустрічається у багатьох дисциплінах економічного спрямування, тому трактування даного терміну теж відрізняється. Так, у фінансовій енциклопедії «фінансове посередництво» трактується як система

опосередкованого фінансування, що полягає у залученні фінансових ресурсів з метою їх подальшого розміщення у фінансові активи.

Окремі науковці зазначають, що «фінансове посередництво» - це діяльність, яка спрямована на акумуляцію вільного капіталу та його перерозподілу, на основі чого у подальшому відбувається реалізація фінансових операцій, що супроводжують ці процеси [2, с. 56]. У Господарському кодексі визначено, що «фінансове посередництво» - це діяльність, пов'язана із отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством [3]. Існують різні тлумачення суті фінансового посередництва і це закономірно. Дана категорія досліджується лише близько 20 років. Потрібно щоби пройшов певний період розвитку, щоб вчені-економісти прийшли до однієї точки зору щодо визначення даної категорії.

На розвиток посередників, які займаються наданням послуг з переказу коштів (не враховуючи банки) впливає багато факторів. Серед основних - це співпраця із фірмами, банками тощо. Якщо це стосується фінансового посередника, який займається переказом коштів на ринку логістичних послуг (експрес-доставки), то багато буде залежати від того із яким логістичним оператором фінансовий посередник співпрацюватиме.

Компанії, які працюють на ринку експрес-доставки, дуже сильно залежні у свою чергу від інтернет-магазинів. Оскільки саме інтернет-магазини є основним клієнтом, який стабільно користується послугами швидкої доставки товару. Наведемо характеристику сучасного стану розвитку е-commerce в Україні, який знаходиться на стадії розширення (рис. 1).

Рис. 1. Об'єм Українського ринку е-commerce 2014-2019 роках. (млрд. грн.) [4,5]

Як можна побачити з рисунку, що ринок е-commerce зростає. У 2018 році ринок зріс на 30%, та становив 65 млрд. грн. У 2019 році аналітики прогнозують, що даний ринок зросте на 25%. Об'єм ринку на 2019 рік становитиме – 81 млрд. грн.

У 2018 році на доставці логістичні компанії заробили 2,6 млрд. грн. (рис. 2) У 2019 році за прогнозами аналітиків дохід компаній, які працюють на ринку експрес-доставки зросте до 3,25 млрд. грн. (рис. 3). Оплата, яка проводилась у поштових відділеннях логістичних компаній досягне у 2019 році до позначки 1 млрд. грн., що на 0,2 млрд. грн. більше за попередній період, тому для фінансових посередників є потенціал для розвитку.

Вхід на ринок експрес-доставки фінансовим посередниками та співпраця із компаніями, які надають логістичні послуги дозволить створити кращі умови надання послуг компаніями, створити нову затребувану послугу «отримай кошти від продажу товару у той самий день». У свою чергу це підвищить попит продажу товару через інтернет, не лише для онлайн-магазинів, але і для фізичних осіб, що призведе до збільшення обороту грошових коштів всередині держави.

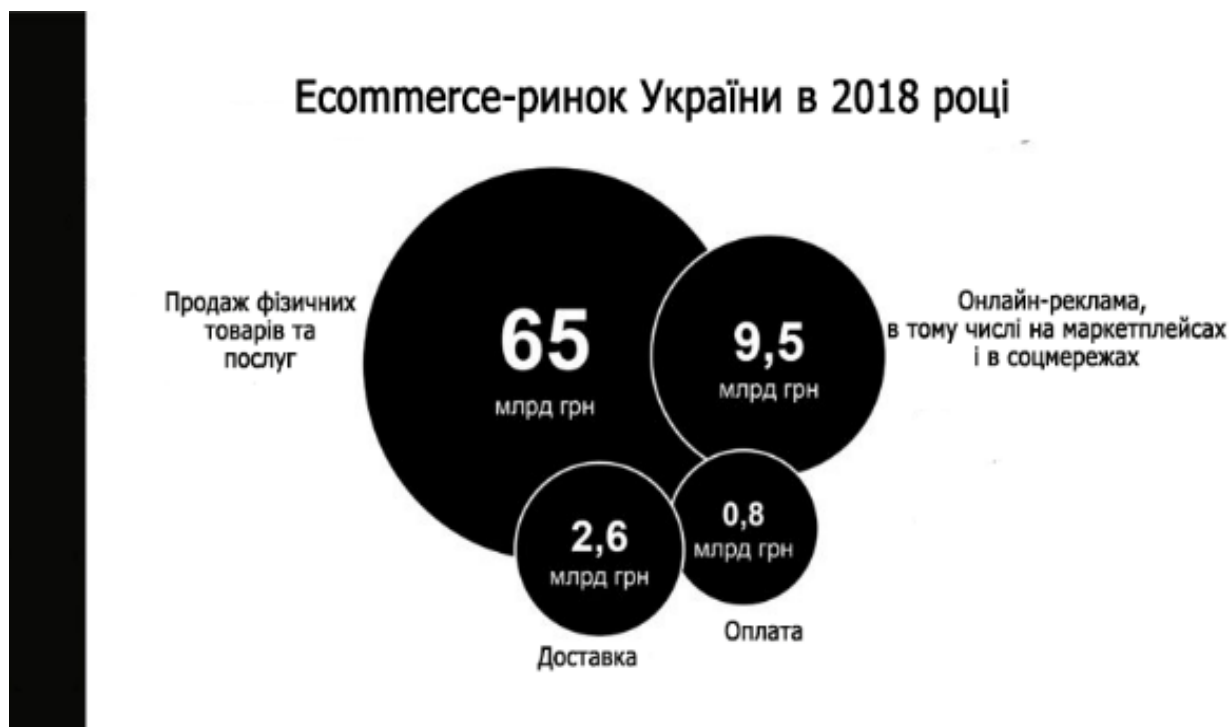

Рис. 2 Е-commerce-ринок України в 2018 році [4]

Прогноз. Е-commerce-ринок України в 2019 році

Рис. 3 Е-commerce-ринок України в 2019 році [4]

Висновки. Сучасні тенденції та процеси ринкової трансформації, які активно проходять на вітчизняному ринку логістики, зумовлюють необхідність появи фінансових посередників, які б змінили принципи організації переказів грошових коштів від покупців до продавців. Сучасна концепція експрес-доставки виступає новим видом послуг логістичних компаній і відповідно потребує нового креативного підходу до можливості переказу коштів за товар.

Фінансове посередництво на ринку експрес-доставки – можливо один із найперспективніших видів надання послуг із переказом коштів, а тому відповідно можливо один із найризикованіших. Цей ринок характеризується насамперед залежністю від логістичних компаній та інтернет-магазинів, у чому і проявляється його ризик.

Незважаючи на наявність окремих гальмуючих чинників, фінансове посередництво на ринку експрес-доставки успішно розвиватиметься.

Подальшого наукового обґрунтування потребують підходи до формування комплексу маркетингу для просування послуг із переказу коштів за товар на ринку електронної комерції та співпраці із компаніями, які надають послуги експрес-доставки

Список використаних джерел:

1. Фінансова енциклопедія / [Орлюк О. П., Воронова Л. К., Заверуха І. Б. та ін.]; за заг. ред. О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.

2. Черкасов С. В. Ринок фінансових послуг : [навч. Посіб. Для студ. вищ. навч. закл.] / С. В. Черкасова. – Львів : «Магнолія 2006», 2008 – 496 с.

3. Господарський кодекс України / Кодекс від 16 січня 2003 р. № 436 IV (Редакція станом на 31.02.2019 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/control/main/uk/index>.

4. Люди меньше «гуглят» товары, рынок вырос на 25%, онлайн покупают даже еду. Таким будет украинский e-commerce в 2019 году [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://geniusmarketing.me/lab/lyudi-menshe-guglyat-tovary-rynok-vyros-na-25-onlajn-pokupayut-dazhe-edu-takim-budet-ukrainskij-e-commerce-v-2019-godu/>.

5. 10 цифр про украинский e-commerce по итогам 2017 года [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://ain.ua/2018/01/22/10-cifr-pro-ukrainskij-e-commerce/>

Польова О.О.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ВЕНЧУРНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ

Актуальність. Інвестиції як джерело фінансування відіграють дуже важливу роль в економічному та соціальному розвитку країни. Венчурна інвестиційна діяльність у розвинених країнах світу є одним із найважливіших інструментів фінансування інноваційних секторів економіки, зростання конкурентоспроможності країн і зниження ризиків індивідуальних інвесторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість вітчизняних науковців приділяли свою увагу дослідженню проблем у сфері венчурного інвестування. Зокрема такі вчені як: Веремієнко А. С. [1], Кушнір С.О. [2], Оліферчук К. С. [3], Петухова О. М. [4], Пилипенко Б.Г. [5] та інші.

Мета роботи полягає в науковому обґрунтуванні та дослідженні ефективності функціонування венчурних фондів в Україні як інвестиційних інститутів і визначення перспектив їх розвитку.

Стан економіки України знаходиться на досить кризовому рівні і одним з факторів, що порушують її стабільність є досить великі борги як внутрішні, так і зовнішні. [2, с. 150]. Активізацію інвестиційної діяльності гальмує ще і політична ситуація, а вихід з кризи без істотного збільшення капіталовкладень неможливий. Саме тому країна повинна залучати грошові ресурси не на споживчі потреби, а

інвестувати кошти в конкурентоспроможні проекти, завдяки венчурному інвестуванню.

Венчурне інвестування — це система вкладень коштів у нові ідеї та проекти, головна відмінність якої від традиційного інвестування чи кредитування полягає в тому, що фінансові ресурси для розвитку певного проекту надаються без будь-якого матеріального забезпечення з боку отримувача ресурсів. Інвестор отримує лише частку в статутному капіталі фірми, для створення чи розвитку якої надаються кошти. [1, с. 91].

Основні сфери інвестування венчурних фондів: будівництво, торгівля, готельний і туристичний бізнес, переробка сільгосппродукції, страхування, інформатизація.

В Україні на сьогодні зареєстровано близько 170 так званих венчурних фондів, які сьогодні регулюються Законом України «Про інститути спільного інвестування»[7]. Найбільші з них зареєстровані в сегменті ІТ-індустрії. [5, с. 100]. За даними Української асоціації інвестиційного бізнесу, відбувається приріст вартості активів венчурних фондів та приріст загальної кількості венчурних інститутів спільного інвестування (рис.1).

Рис. 1. Вартість чистих активів венчурних інститутів спільного інвестування [6]

Проте за результатами оцінювання нинішньої економічної ситуації в нашій державі, можна виділити ряд факторів, які перешкоджають більш інтенсивному розвитку венчурного інвестування в Україні:

- нерозвиненість інвестиційного ринку, зокрема механізму його прямого інвестування;
- низький рівень законодавчої бази щодо регулювання венчурного бізнесу;
- велика кількість технологій подвійного призначення, комерціалізація яких має значні труднощі тощо.

Спираючись на світовий досвід, сформовано фактори, що сприяють розвитку венчурної індустрії, на становлення та розвиток яких повинна спрямовувати свою діяльність наша країна:

- наявність науково-освітньої бази – потужних дослідницьких центрів, секторів, наукових шкіл, які безпосередньо проводять дослідження;
- зрілість фінансового ринку – розвиненість фінансових інститутів, наявність фондового ринку;
- політична і макроекономічна стабільність;
- стабільний попит зі сторони держави і приватного сектору на наукові дослідження і розробки;
- наявність вільних грошей в економіці [3, с.538]

Венчурне підприємництво у розвинених країнах Заходу користується всебічною підтримкою як зі сторони уряду і місцевих органів влади, так і зі сторони крупних національних і транснаціональних компаній [4, с. 110].

Отже, українська інвестиційно-інноваційна система робить перші кроки до побудови досконалої венчурної моделі бізнесу. Основні причини цього пов'язані з проблемами інвестиційного клімату України, нерозвиненістю ринку капіталу, недосконалістю законодавчої бази у сфері венчурного інвестування, низькою прозорістю бізнесу. Проте розвиваючи науково-освітню базу, фінансові інститути, та загалом інвестиційний ринок Україна стане більш привабливою для венчурного інвестування, що зможе забезпечити економічне зростання та вихід на новий рівень економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Веремієнко А. С. Місце та сутність венчурних інвестиційних фондів серед інститутів спільного інвестування в Україні // Веремієнко А. С. Журнал Економіка та держава – 2017. – № 6. – С. 90-93

2 Кушнір С.О Сутність та тенденції розвитку венчурних інвестиційних фондів в Україні / Павленко Н.І.// [Електронне наукове фахове видання Економіка та суспільство] – 2018. – № 16 – С. 150 – 155.

3. Оліферчук К. С. Венчурне інвестування як основне джерело інвестицій в інноваційну діяльність // Шматковська Т.О: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/32164/1/308-537-538.pdf>.

4. Петухова О. М. Інвестування: навчальний посібник – К.З : Центр учбової літератури, 2014. - 336 с.

5. Пилипенко Б.Г. Венчурний капітал як джерело фінансування інноваційних процесів: дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Університет Банківської Справи» наук. кер. Лапко О.О. – Київ, 2015. – 273 с.

6. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

7. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 06.01.2018 № 2210 – VIII.

Санду М.П.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФАКТОРИ, ЩО СТРИМУЮТЬ РОЗВИТОК КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

У період трансформаційних перетворень економічної системи одним з основних завдань банківської системи України є створення сприятливих умов для безперервного відтворювального процесу, перш за все шляхом задоволення потреби суб'єктів господарювання в позичковому капіталі. Особливо актуальною є ця проблема тому, що в сучасних умовах система банківського кредитування не повністю задовольняє потреби економіки: істотно проявляє себе дефіцит позичкового капіталу, що зумовлено низькими доходами домогосподарств, недостатньою ефективністю економіки, відпливом капіталу за кордон, наявністю значних «тіньових» коштів поза банківською системою. У ринковій економіці роль кредиту найбільшою мірою проявляється у оптимізації пропорцій суспільного відтворення. Таким чином, за допомогою кредитного механізму досягається саморегуляція економічної системи, вирівнюється норма прибутку по різних галузях національної економіки тощо. Кредит сприяє концентрації та централізації капіталу. Надзвичайно важливою роль кредиту є у забезпеченні науково-технічного прогресу

та обслуговуванні інноваційного процесу. Кредит є важливим джерелом фінансування капітальних вкладень і відіграє дуже важливу роль у процесі розширеного відтворення [1, с. 55].

Вважаємо, що можна виділити п'ять основних стримуючих факторів щодо активізації кредитування. Перший фактор – недостатня впевненість як бізнесу, так і банків у стійкості зростання економіки. Керівники підприємств дуже добре пам'ятають про складнощі з погашенням кредитів, які вони відчували під час кризи 2014 – 2015 рр., а також про те, яких зусиль довелось докласти, щоб своєчасно обслуговувати і погашати банківські позики. Банки, в свою чергу, адаптують свою роботу до посткризових реалій – підвищені вимоги до позичальників, знижені ризик-апетити. Практично всі банки почали більш пильно стежити за рентабельністю своєї роботи. Тобто наслідками кризи стало більш консервативне ставлення до кредитування як з боку банків, так і з боку позичальників. Криза показала, що було чимало банків, які практикували надмірно ризикований підхід до кредитування і фокусування на отриманні миттєвого прибутку. Тепер банки дуже вимогливо підходять до оцінки бізнес-проектів потенційних позичальників, до ціни і ліквідності пропонованого забезпечення за позиками. Ці самообмеження стримують зростання кредитування. Але банки нескладно зрозуміти – вони не мають права ризикувати, видаючи кредити з сумнівними перспективами повернення. Та й Національний банк більше не дозволить фінансовим установам провадити колишню ризиковану політику – прямі витрати на дозвіл банківської кризи склали 14% ВВП [4].

Другий фактор – високий рівень «закредитованості» підприємств, який спостерігався у докризовий період, призвів до рецесії балансів. Річ у тім, що на відміну від неокласичної теорії, яка передбачає, що приватні корпорації завжди максимізують прибуток, у рамках концепції рецесії балансів передбачається, що у відповідь на загрозове погіршення балансу, компанії мінімізують боргове навантаження. Відповідно, у відповідь на різке погіршення стану своїх балансів у 2014-2015 рр., підприємства зменшили залучення кредитів і активізували погашення наявних боргів за позиками.

Третій фактор – унаслідок економічної кризи, зріс рівень взаємної недовіри між банками і позичальниками. Тому чимало потенційних позичальників переключили свою увагу з кредитів на інші джерела фінансування. Або ж були змушені відкласти

заплановані інвестиційні проекти, а в деяких випадках – відмовитися від них. Багато підприємств, які стабільно працюють, почали здійснювати інвестиції за рахунок власних коштів. Економічна ситуація зробила відношення до банківського кредитування більш консервативним – як з боку банків, так і з боку самих підприємців – вони поки не поспішають вплутуватися в борги. Під час кризи в моду увійшли інші напрямки фінансування [2, с. 55].

Четвертий фактор – обсяг проблемних кредитів, як і раніше, досить високий. Рівень захисту як прав кредиторів, так і прав позичальників, залишає бажати кращого. Невисока якість кредитних портфелів банків призводить до збільшення витрат, пов'язаних з непрацюючим кредитами. Банки змушені збільшувати резерви під кредитні ризики, наслідком цього стає заморожування частини ресурсів, які могли б стати джерелом кредитів. Серйозний обсяг токсичних активів протидіє зменшенню процентних ставок за кредитами. Нинішній рівень ненадійних кредитів визначає для банків обмежений рівень прибутковості і підвищені вимоги до розміру капіталу.

П'ятий фактор – інфляція, яка цього року, зважаючи на тенденції, буде вищою за очікування. На нашу думку, нема кращого мотиву для зменшення ставок за банківськими кредитами, ніж зниження темпів зростання цін – саме «інфляційна складова» є ключовою в процентних ставках за банківськими кредитами. І саме ця складова в структурі процентних ставок здатна гнучко і динамічно збільшуватися або зменшуватися, реагуючи як на поточний рівень цінової динаміки, так і на інфляційні очікування [4, с. 496].

Таким чином, потрібен комплекс заходів щодо захисту прав кредиторів і зниження рівня проблемної заборгованості. У першому читанні прийнято законопроект щодо створення та ведення кредитного реєстру НБУ та удосконалення процесів управління кредитними ризиками банків. Ведення кредитного реєстру створить інструмент банківського нагляду, який дозволить знижувати рівень кредитних ризиків завдяки поліпшенню доступу банків до інформації, необхідної для оцінки реального фінансового стану позичальників. Усунення асиметрії інформації у відносинах кредитора і позичальника давно назріло. Наслідком зменшення рівня кредитних ризиків буде зниження ставок за позиками. Підготовлено проект Закону «Про діяльність з управління заборгованістю», який має полегшити банкам продаж і передачу в управління проблемних

боргів. Інструментом мають стати компанії з управління заборгованістю, які зможуть купувати і продавати борги за кредитами перед банками. Так зможемо створити передумови для впровадження повноцінного ринку вторинних фінансових активів. Простіше кажучи, з'явиться можливість «розвантажити» баланси банків від токсичних активів і частково розформувати резерви. Це вивільнить додаткові ресурси для кредитування і дозволить знизити процентні ставки по позиках. Ще однією новацією стане те, що банкам не доведеться отримувати у боржників дозвіл на продаж їх кредитів, тих просто будуть повідомляти про продаж або передачу боргу в управління.

Список використаних джерел:

1. Жукова Н.К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні / Н.К. Жукова, Н.В. Зражевська // Економічний часопис – XXI. – 2016. - № 5-6. - С. 54-57.
2. Кондиріна А. Методи грошово-кредитного регулювання та їх вплив на процес економічної трансформації // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – №4. – С. 13.
3. Лагутін В.Д., Кричевська Т.О. Довіра до монетарної політики: вибір грошово-кредитної стратегії в Україні // Вісник Національного банку України (укр.). – 2017. – №11. – С. 22–25.
4. Офіційна статистична інформація Національного банку України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Підвищення ролі банківської системи в економічному зростанні: Матеріали наук.-практ. конф. 18–19 листопада 2015 р. ; наук. ред. А. Мороз. – К. : КНЕУ, 2015. – 496 с.

Тематичний напрям 3
СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ
БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ

Антохов А.А.

д.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
менеджменту і адміністрування

Антохова О.Ю.

к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВІ МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГО-
СИНГУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Стратегія – це завжди певна хронологічно-хорологічна визначеність, яка за ідеальних умов має опиратись на реальні ресурсні та фінансові можливості з резервами їх мобілізації і нагромадження. Орієнтир на розвиток технолого-сингулярних регіональних економічних систем в Україні є доволі виграшним, адже такі системи передбачають модерну модель розвитку регіональної економіки, що забезпечує неперервність технологізації виробничих процесів та комерціалізацію результатів інтелектуальної діяльності з цільовою напрямленістю на створення технології штучного інтелекту. Вважаємо, що це найбільш актуальний стратегічний вектор розвитку національної економіки України, базований на процесах регіоналізації, інтелектуалізації і технологізації.

Поточні кризові умови в Україні не є перешкодою практичної реалізації концепту технолого-сингулярних регіональних економічних систем. Навіть в умовах форс-мажорної ситуації надзвичайно важливо сконцентрувати фінансові зусилля і направити соціальну енергію на пришвидшений розвиток соціально-орієнтованої інноваційної економіки [1, с. 53]. При науковому обґрунтуванні стратегічного вектора розвитку технолого-сингулярних регіональних економічних систем в Україні слід враховувати, що техногенна цивілізація нині вступає в смугу особливого типу прогресу, коли гуманістичні орієнтири стають вихідними у визначенні стратегій наукового пошуку [2, с. 640]. Таким чином, у центрі розвитку технолого-сингулярних регіональних

економічних систем має стояти людина як важливий «елемент» цілісного регіону-соціуму – зі співставленням індивідуальних інтересів колективним та їх взаємною детермінацією.

За ідеальних умов фінансової підтримки в Україні, зокрема у межах Карпатського регіону, має розвиватись технологічно-сингулярна економічна система з наступними ознаками:

1) поліспеціалізована в таких знаннємістких сферах, як фармацевтика і медицина, біотехнології, енергетика (достатній ресурсний потенціал альтернативних джерел енергії), радіоелектроніка (традиції розвитку даної сфери в м. Львів), інформаційні технології (поточна зростаюча зайнятість в ІТ-сфері фахівців Львівської та Івано-Франківської областей). Узагальнення даних позиції – на рис. 1;

2) домінування сфер продукування інноваційних технологій з одночасним впровадження і використанням тих інновацій, які продуковані іншими технологічно-сингулярними економічними системами, зокрема провідних економік світу;

3) синергетична технологічно-сингулярна економічна система з функціональним ядром у сфері інноваційних технологій. Центровість сфери інноваційних технологій обумовлена їх практичною значимістю для всіх знаннємістких сфер господарювання й інтелектуальної діяльності. Синергетичність означає таку взаємодію інновацій, продукованих різними сферами, їх взаємопроникнення, що супроводжується їх вдосконаленням та створенням нових можливостей інноваційної діяльності при застосуванні;

4) спочатку рушійна, а надалі монолітна технологічно-сингулярна економічна система, базована на цілісних процесах технологізації економічного розвитку та інтелектуалізації суспільства, неперервних інноваційних змінах. Монолітність системи означає, що в структурі економіки не може бути жодного виду економічної діяльності, що за своїми якісними параметрами не відзначався би високим рівнем технологізації, інтелектуалізації сфер прикладання праці;

5) технологічно-сингулярна економічна система без ризиків наслідків інновацій. Такий дещо «утопічний» характер наслідків інновацій є цілеорієнтиром, хоча й слід розуміти, що завжди залишається певна невизначеність нововведень. Майже всі інновації спричиняють як позитивні, так і негативні зміни. Тому ризиковість технологічно-сингулярної економічної системи має бути крайньою, тобто такою, що зберігає конкурентне середовище інноваційної

діяльності та забезпечує переважно позитивні для суспільства й економіки нововведення;

б) технолого-сингулярна економічна система з наслідковою значимістю трансформації економічних процесів. Важливо забезпечити збереження дії принципу «печерної людини» з недопущенням руйнації специфічного інституціонального середовища Українських Карпат. Процеси технологізації повинні максимально впроваджуватись в економічні процеси. Їхній вплив на спосіб життя суспільства має бути побіжним, з орієнтацією на підвищення комфорту побуту людини, однак не кардинальним, з помітним (повним) заміщенням віртуальним стилем життя реального;

7) технолого-сингулярна економічна система як детермінанта зростання креативності людської праці. Заміщення монотонної, фізично виснажливої, небезпечної людської праці новітніми технологіями має спричиняти можливості людини творити, розвивати свій інтелектуальний потенціал, не пригнічуючи при цьому її розумові здібності (відсутність потреби зберігання в пам'яті великої кількості інформації натомість можливостей її пошуку в мережі Інтернет).

Рис. 1. Поліспеціалізація технолого-сингулярної економічної системи Карпатського регіону

Список використаних джерел:

1. Папп В. В. Інноваційний фактор у підвищенні конкурентоспроможності економіки України / В. В. Папп, Н. В. Бошота // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – С. 52-56.
2. Степин В. С. Теоретическое знание : Монография / В. С. Степин. – М. : Прогресс-Традиция, 2003. – 744 с.

Білик Р.С.

к. е. н, доцент кафедри міжнародної економіки,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основним рушієм у сучасній ринковій економіці є використання інновацій у конкурентній боротьбі з метою підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств і національної економіки у цілому. Саме тому, на сучасному етапі єдиним адекватним глобальному виклику способом розвитку світового господарства, і тим самим, підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності, є формування інноваційної економіки. Проте, через відірваність в Україні фінансового капіталу від реального, а також у силу нерозвиненості механізмів міжгалузевого переливу капіталів важелі ринкового стимулювання інновацій не спрацьовують. А відтак, інновації не стають для України засобом підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Вдале проведення технічного і технологічного переозброєння будь-якого виробництва та впровадження сучасних інноваційних технологій, як одного з основних факторів підвищення конкурентоспроможності національної економіки, потребує значних інвестицій. Обсяг інвестицій, необхідних для фінансування лише першочергових інвестиційно-інноваційних програм в Україні, які далі дадуть мультиплікативний ефект, оцінюються експертами приблизно в 50-60 млрд. дол. США. Що ж стосується ресурсу, який має підтримувати інноваційну діяльність, то для цього, на думку економістів потрібно не менше 5-10% ВВП щороку [1].

Інвестиції в інноваційному процесі є одним із основних факторів. Успіх інноваційної діяльності багато в чому залежить від достатності ресурсного забезпечення, в тому числі і від інвестиційної

забезпеченості. Саме від успішності залучення останніх, у кінцевому підсумку, і залежить інноваційна діяльність. Однак, при цьому постають питання, а саме: про джерела фінансових ресурсів, про інструменти їх залучення та про умови, за яких таке залучення відбудеться в достатніх обсягах. Інноваційна діяльність, як правило, характеризується досить високим рівнем невизначеності і ризику, а тому важливими принципами системи фінансування інновацій є: багатогранність джерел, гнучкість і адаптивність до швидко змінюваного, турбулентного середовища інноваційних процесів.

Теоретично в умовах досконалого ринку, рівних ставок оподаткування, різних фінансових інструментів і відсутності регулюючих заходів будь-яка форма фінансування інноваційної діяльності підприємств не повинна суттєво впливати на результати їх діяльності і рентабельності. Проте в реальних умовах підприємства досить часто стикаються з різноманітними ризиками, що обумовлює певну ієрархію форм і джерел фінансування, в тому числі з використанням фінансових інструментів ринку цінних паперів. Крім того, залучення позичкових капіталів та портфельних інвестицій має сенс, якщо в країні існує розвинена інфраструктура фінансового ринку, функціонують у конкурентному середовищі приватні економічні суб'єкти, здатні до ефективного використання отриманих коштів та сучасних інноваційних технологій у стратегічних цілях.

На практиці не лише великі, а й малі і середні підприємства вдаються до різноманітних джерел зовнішнього інвестування, в тому числі до банківського кредитування, залученню коштів на фінансових ринках, використанню ризикових капіталів (венчурних фондів) тощо. Остаточний вибір джерел фінансування інноваційної діяльності залежить від організаційно-правової форми і розміру підприємства, природи його ризиків, галузі і сфери діяльності, технологічних особливостей виробництва, специфіки продукції, яка випускається, характеру державного регулювання і оподаткування бізнесу, зв'язків з ринками та інших факторів впливу [2].

В умовах негативного впливу світової економічної кризи винятково важливого значення набуває визначення пріоритетів фінансового забезпечення інноваційного розвитку. При цьому в залежності від політико-економічних умов у країні, форми і розміри бюджетних інвестицій у інновації мають суттєві відмінності. Так, можливості надання кредитів та бюджетних інвестицій на розробку і реалізацію інновацій обмежені можливостями доходної частини

бюджетної системи у зв'язку із бюджетною кризою. Останнім часом фінансування інноваційної діяльності не перевищує 1% ВВП, тоді як за критерієм ЄС на інноваційний розвиток має витратитися не менше 2,5% ВВП. Обмежені можливості держави стосовно підтримки впровадження інновацій у поєднанні з намаганням стимулювати з бюджету інновації у всіх галузях призвели до розпорошення й без того мізерної ресурсної бази.

У сучасних умовах при фінансуванні інноваційних проектів, реалізація яких пов'язана з високим рівнем фінансового ризику і невизначеністю комерційного результату, підприємства можуть використовувати різні форми кооперації, в тому числі створення венчурних фондів, а також укладення партнерських відносин на всіх стадіях розробки, освоєння і впровадження інноваційних технологій. Крім того, слід враховувати, що згідно поширеного міжнародного класифікатора, до категорії високотехнологічних відносяться товари, у вартості яких витрати на НДДКР становлять не менше 3,5%, якщо цей показник знаходиться в межах 3,5-8,5%, то товари відносяться до категорії «техніки високої якості», а якщо перевищує 8,5%, то вони вважаються «технікою вищої якості» [3].

Тому пріоритетом фінансування інновацій повинен стати не відомчий підхід, а подібна до таких країн як Франція, Великобританія, США, Німеччина, Швеція модель єдиного фінансування для усього циклу «наука – техніка – виробництво». Це створює сприятливі умови для реалізації інноваційної стадії, забезпечує координацію дій різних учасників інноваційного процесу визначає ефективність НДДКР, віддачу від інвестицій тощо. З метою підвищення ефективності фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні доцільно розвивати за прикладом багатьох країн ЄС мережу центрів, міжрегіональних та міжнародних науково-дослідних і інноваційних центрів.

Надходження іноземних інвестицій у галузі економіки, які мають стратегічне значення, що регулюється інвестиційною та інноваційною політикою держави, обумовлює інвестиційний клімат всередині країни, формує її інвестиційну позицію і визначає інвестиційно-інноваційну привабливість для іноземного інвестування підприємств високотехнологічних галузей. При використанні ними іноземних інвестицій підвищується ступінь ефективності діяльності, що пояснюється їхнім впливом на управління, в ході якого відбувається децентралізація функцій управління з диверсифікацією

відповідальності, посиленням контролю розробки, виготовлення й випробування наукоємної продукції та технологій, впровадження новітніх методик інноваційного менеджменту [4].

Таким чином, найважливішим фактором економічного зростання країни, у сучасних умовах, є інноваційно-інвестиційна діяльність. З метою інтеграції країн з транзитивною економікою доцільно диверсифікувати фінансові потоки за рахунок іноземних інвестицій. Для використання зовнішніх фінансових ресурсів необхідно проведення маркетингу і просування на зовнішні ринки з метою стимулювання розвитку національного підприємництва на інноваційних засадах. Виключного значення набуває економічне обґрунтування спільних інноваційних проектів і програм на галузевому і регіональному рівні, узгодження інтересів національного бізнесу і іноземних інвесторів.

На сучасному етапі розвитку світового господарства саме іноземні інвестиції є головним інструментом інтернаціоналізації національних господарств, залучення їх до процесів фінансової глобалізації. Здійснення іноземних інвестицій є засобом для отримання переваг у сучасній конкуренції. Залучення іноземних інвестицій справляє безпосередній вплив на обсяги капіталовкладень в економіку, на рівень зайнятості та стан внутрішнього ринку. Країнам, які прагнуть зміцнити фінансово-економічну безпеку завдяки залученню іноземних інвестицій, необхідне створення таких умов, за яких ризики негативних впливів на економіку країни буде мінімізовано, а заходи із залучення та регулювання ПІІ спрямовані на підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки, підвищення науково-технічного і інноваційного потенціалу країни та збільшення добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=47920.
2. Офіційний веб-ресурс Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України [Електронний ресурс] / Розділ «Статистична інформація». – Режим доступу: <http://ssmsc.gov.ua/>.
3. Стратегії високотехнологічного розвитку в умовах глобалізації: національний та корпоративний аспекти: монографія / за ред. Н.П. Мешко. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – 472 с.
4. Директиви ЄС щодо фінансового ринку [Електронний ресурс]: // Україна фінансова: інформаційно-аналітичний портал Українського фінансового розвитку. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/inf/_dov-mspd.htm.

Марусяк Н.Л.

доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

Функціонування підприємства в конкурентних ринкових умовах характеризується прийняттям рішень в умовах невизначеності, можливим відхиленням результату від того який очікували. В значній мірі управління ризиками на більшості підприємств в Україні відбувається стихійно, здебільшого в умовах невизначених цілей, невизначених дій та невизначених строків.

Слід підкреслити, що підприємницька діяльність завжди пов'язана з ризиком. У практиці приватного підприємництва часто можна зустрітися з термінами «високий ризик» або «низький ризик», коли йдеться про різні рівні ризику. Рівень ризику залежить від співвідношення масштабу очікуваних втрат (збитків) до обсягу майна підприємства, а також від імовірності настання збитків. Посилення впливу ризику - це зворотний бік свободи підприємництва, своєрідна плата за неї в умовах конкуренції. Щоб вижити за відкритого конкурентного ринку, необхідно впроваджувати нові технології, новітні методи управління, йти на сміливі, нетрадиційні дії, які, в свою чергу, підвищують ризик.

У трактуванні більшості економістів, сутність фінансового ризику спрощена: фінансові ризики ... пов'язані з ймовірністю втрат будь-яких грошових коштів або їх недоотриманням. У цьому значенні поняття “фінансовий ризик” тотожне поняттю “комерційний (підприємницький) ризик. Герасимчук Н. А., Мірзоєва Т. В., Томашевська О. А. виділяють ознаки ризику пов'язані з фінансовою діяльністю: «фінансовий ризик – це ризик, що виникає при здійсненні фінансового підприємництва чи фінансових угод, виходячи з того, що у фінансовому підприємстві в ролі товару виступають або валюта, або цінні папери, або кошти» [1]. У більшості наукових праць з фінансового менеджменту фінансовий ризик розуміють як втрату частини фінансових ресурсів [2]. Але фінансовий ризик не тільки може призвести до фінансових втрат, а і до отримання додаткових фінансових ресурсів.

Будь-яке підприємство має мету своєї діяльності – отримання прибутку, що пов'язано із невизначеністю. На всіх етапах управління як операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства, є ймовірність втрат або приросту капіталу, пов'язана з різними видами ризиків, в тому числі і фінансовими. Доцільно зазначити, що фінансовий ризик виникає не тільки у фінансових процесах чи фінансовій діяльності підприємства, а є вартісним показником змін у інших видах діяльності та впливу зовнішніх факторів на діяльність підприємства.

Для ефективного управління фінансовими ризиками їх необхідно ідентифікувати, тобто визначити всі види можливих ризиків, пов'язаних із кожним видом діяльності та з конкретною операцією на підприємстві. При цьому важливо виділити фінансові ризики, які залежать від самого підприємства, і зовнішні фінансові ризики, які визначаються економічним середовищем в якому функціонує підприємство. Так до зовнішніх фінансових ризиків, що впливають на діяльність підприємства, можна віднести інфляційний, дефляційний, податковий, депозитний, валютний. Підприємства не можуть вплинути на їх виникнення, але постійний моніторинг факторів зовнішнього середовища дозволить підприємству вчасно пристосуватись до змін та зменшити їх негативні наслідки.

Серед внутрішніх фінансових ризиків доцільно виокремлювати ризики, що пов'язані із інвестиційною діяльністю (портфельні, процентні, кредитні, дивідендні), фінансово-економічною діяльністю (ліквідності, прибутковості, оборотності, фінансової стійкості) та інші (структурний, ризик не використаних можливостей, емісійний). Втрати, що виникають внаслідок цих ризиків, відображають ефективність системи менеджменту підприємства. Внутрішні ризики піддаються моніторингу, оцінці, контролюванню та оптимізації.

Фінансові ризики можуть бути причинні та наслідкові. Поява одного ризику може спричинити появу інших видів ризиків у діяльності підприємства. Як зазначають науковці, фінансові ризики не тільки перебувають в центрі діяльності будь-якого підприємства, а й найбільше впливають на ризики в інших сферах його діяльності, що визначає фінансову сферу як головний елемент стратегії управління ризиками підприємства [3].

Управління фінансовими ризиками на підприємстві передбачає, в першу чергу, виявлення ризику та визначення його форм та факторів формування. По-друге, його оцінку із використанням

відповідних кількісних методів з метою встановлення абсолютних та відносних величин, що характеризують базові кількісні параметри такого ризику. І по-третє, нейтралізацію фінансових ризиків, що здійснюється шляхом превентивних заходів фінансового, організаційного або правового характеру з метою забезпечення ефективності господарської операції підприємства.

Фінансовими ризиками управляють за допомогою різних засобів. Засобами управління фінансових ризиків може бути уникнення та зниження ступеню ризику. Уникненню ризику - це уникнення певних дій, пов'язаних з ризиком, для підприємця в той же час означає відмову від отримання прибутку.

Зниження ступеня ризику - це скорочення ймовірності і обсягу втрат, зокрема може бути страхування, диверсифікація, лімітування та хеджування. Страхування фінансових ризиків є одним із найпоширеніших способів його зниження, виражається в тому, що інвестор готовий відмовитися від частини прибутків, тільки б уникнути ризику, тобто він готовий заплатити за зниження ступеня ризику до нуля. Диверсифікація дає змогу уникнути частини ризику при розподілі капіталу між різними видами діяльності. Лімітування – це встановлення ліміту, тобто граничних сум витрат, продажу, кредиту тощо. Лімітування застосовують для зниження фінансового ризику в кредитній та інвестиційній діяльності підприємства. Хеджування передбачає укладання термінових контрактів і угод, що враховує ймовірні в майбутньому зміни обмінних валютних курсів і ставить за мету уникнення несприятливих наслідків цих змін. В Україні хеджування розглядається як страхування від ризиків несприятливих змін цін на будь-які товарно-матеріальні цінності за контрактами і комерційними операціями, що передбачають поставку (продаж) товарів у майбутньому [4].

При виборі конкретного способу управління фінансовим ризиком менеджери підприємства повинні виходити із того, що краще не ризикувати більше, ніж це дає змогу зробити власний капітал. Крім того, потрібно прораховувати можливі наслідки ризику і ,в той же час, не можна ризикувати великим обсягом капіталу заради малого фінансового результату.

Отже, щоб вижити у конкурентному ринковому середовищі, менеджерам підприємства необхідно приймати нестандартні та сміливі рішення, що підвищує рівень економічного та фінансового ризику. Оцінка та використання ефективних методів управління

фінансовими ризиками дозволить підприємствам оптимізувати співвідношення «величина ризику – премія за ризик», в той же час обмежити негативний вплив ризику та мінімізувати обсяг фінансових втрат.

Список використаних джерел:

1. Економічні і фінансові ризики: навчальний посібник / Н. А. Герасимчук, Т. В. Мірзоєва, О. А. Томашевська / НУБіП України. - Київ : Компринт, 2015. - 288 с.
2. Рогов М. А. Введение в финансовый риск-менеджмент. Управление рыночными рисками: Учебное пособие. – Дубна, 2001. – 71 с.
3. Таран О. В. Сучасні питання проблематики ризиків фінансової сфери діяльності підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз. Харків: Константа. – 2004. – 108 с.
4. Кім Ю.Г. Фінансові ризики в системі фінансово-економічної безпеки підприємства / Ю.Г. Кім // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 13.

Кузьмук С.Г.

аспірант кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ БІХЕВІОРИСТИЧНИХ ФІНАНСІВ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНИХ ЗАОЩАДЖЕНЬ

У процесі прийняття рішень людський розум, по суті, запрограмований на пошук знайомих шаблонів спостережуваних подій та розміщення цих образів у контексті, що базується на нещодавньому досвіді. І тому фінансові рішення економічних агентів періодично є нерациональними, однак, згідно постулатів біхевіористичних (поведінкових) фінансів, цілком передбачуваними. Поведінкові фінанси – це не нова область дослідження для закордонних науковців (хоча і новий для українських), однак цей науковий напрям не отримував офіційного схвалення від економічних та інвестиційних спільнот до 2002р., коли Д. Канеман та В. Сміт отримали Нобелівську премію за працю в галузі поведінкової економіки.

Вказана дата стала відправною точкою інтенсифікації наукових пошуків в області біхевіоризму та, що важливіше, його прикладної складової. Адже недостатньо просто знати про упередження під час прийняття фінансових рішень (хоча гіпотезу «знання – це сила» ніхто не відміняв, і оволодіння поведінковою фінансовою грамотністю саме

по собі є ключовим і класичним елементом модифікації впливу таких упереджень: ще Д. Канеман у своїй найвідомішій праці [1] писав, що «успіх інвестицій у довгостроковій перспективі вимагає удачі та спеціалізованих навичок. Збалансоване, самосвідоме мислення може сприяти цьому. Як мінімум, це допоможе уникнути власних помилок»), якщо є інструменти, котрі дозволяють використовувати набутки біхевіористичних досліджень у власних інвестиційних (та не тільки) стратегіях, оскільки довгострокові інвестиційні стратегії повинні обов'язково включати механізми протидії поведінковим упередженням, що призводять до нерациональності.

Іншим (популярним сьогодні) напрямком практичного застосування біхевіоризму є використання знань щодо поведінкових упереджень інших учасників фінансових відносин для укріплення власної фінансової позиції. Цей напрямок виглядає не зовсім гуманним, однак, на нашу думку, економічний суб'єкт, який витратив зусилля (та, найімовірніше, фінансові ресурси) для оволодіння додатковими знаннями про закони, які превалюють на фінансових ринках, може і зобов'язаний використовувати ці конкурентні переваги для досягнення власних цілей (мова не йде про шахрайські операції, а виключно про законні механізми управління фінансовими активами). Крім того, такий підхід не забороняє іншим учасникам фінансових відносин зосереджуватися на саморозвитку задля мінімізації власних упереджень у прийнятті фінансових рішень.

Є й інші мотиви використання набутоків біхевіористичних фінансів: вплив на поведінку працівників підприємства задля покращення їх благополуччя або вплив на поведінку населення країни загалом для досягнення різного роду соціальних та економічних цілей, однак в рамках даного дослідження розглянемо ті із яскравих прикладів застосування біхевіористичних знань, котрі стосуються пенсійних заощаджень.

Загалом, механізм заощадження для пенсії є однією з областей активного практичного застосування набутоків біхевіористичної концепції фінансів: в останні роки багато із зарубіжних політиків намагалися використовувати поведінкові фінанси для впливу на пенсійні заощадження працівників, і ці намагання сьогодні мають законодавче закріплення: у 2006р. план «Накопичуй більше завтра» (про який йтиметься далі) був включений до Закону про захист пенсій [2, с. 275], що свідчить про високу практичну значимість поведінкових механізмів для забезпечення достатку суспільства. Так,

у спільній праці провідного професора з питань поведінкових фінансів Р. Талера та професора з юридичних наук К. Санштейна «Nudge» автори пропагують необхідність застосування механізму поштовхів (nudges) для забезпечення сприятливого вибору учасниками фінансових відносин, котрі з різних причин розпізнати цей сприятливий вибір не можуть.

Вчені рекомендують підприємствам запроваджувати автоматичні плани заощаджень, тобто такі плани, в яких опцією за замовчанням є приєднання до пенсійного плану, а для виходу з нього необхідно вжити заходів (мається на увазі нескладна процедура відмови). Економічна суть автоматичного приєднання сприятливо впливає на потенційних вкладників, які схильні до інерційних дій, автоматично зараховуючи їх. Дослідження в даній області демонструють, що плани, в яких учасники повинні ввійти (не автоматично), мають 68% частку участі після 36 місяців роботи, тоді як плани, в яких учасники автоматично зараховуються і мають особисто відмовитися від плану для виходу, мають 98% частку участі після зазначеного терміну [2, с. 275]. Результати дослідження демонструють сприятливий вплив поведінкових механізмів на достаток працівників після виходу на пенсію (адже примусу не було, вибір залишався за працівниками, однак під впливом інерції частина з них змінила свій вибір на користь участі у планах пенсійних накопичень).

Окрім зміни кількості учасників, принципи поведінкових фінансів можуть бути застосовані для збільшення накопиченої суми. Р. Талер та Б. Шломо розробили план накопичень «Накопичуй більше завтра» (Save for Tomorrow), де учасники беруть на себе зобов'язання економити частину свого майбутнього збільшення доходів на випадок виходу на пенсію, тобто з кожним збільшенням зарплати ставки їх відрахувань збільшувалися на кілька процентних пунктів до досягнення максимального розміру. Експериментуючи зі схемою «Накопичуй більше завтра», вчені підсумували, що через півроку ті, хто раніше мали проблеми з накопиченнями, заощаджували 3% своїх зарплат. Через 3,5 років вони заощаджували майже 14% своїх заробітних плат, не відчуваючи при цьому зменшення реальних доходів [2]. З точки зору поведінкових фінансів дана схема передбачає врахування 5 особливостей людської психології та поведінки, котрі в даному випадку використовувались для збільшення пенсійних внесків за допомогою тих самих nudges:

- багато працівників хочуть і планують заощаджувати більше, однак нічого для цього не роблять;
- згода на самообмеження дається добровільно і, крім того, легше, якщо це самообмеження ймовірно відбудеться колись у майбутньому;
- працівникам, звісно, не подобається спостерігати за тим, як їх реальна зарплата зменшується, вони намагаються уникнути втрат;
- втрати відчуються в номінальних грошових одиницях, за рахунок чого створюється грошова ілюзія;
- інерція (а в нашому випадку використання опції на промовчування) відіграє дуже значиму роль у прийнятті фінансових рішень.

Окремим і, мабуть, найскладнішим питанням у даній тематиці є управління власними пенсійними заощадженнями, що є реальним видом фінансової діяльності, до прикладу, американських пенсіонерів. Вони повинні вирішувати, яким має бути співвідношення між акціями та облигаціями у їхньому пенсійному портфелі (не кажучи вже про різні ступені ризиковості аналогічних активів). Однак, на заваді прийняття даного фінансово раціонального рішення стає той факт, що з різних причин навіть ті із інвесторів, які володіють певним рівнем фінансової грамотності, не використовують (або використовують в незначній мірі) знання про закони, які діють на фінансових ринках. Так, коли у Г. Марковіца запитали, як він розподілив свій пенсійний рахунок, він сказав, що «мав би обчислити історичні коваріації класів активів і сформуванати межу ефективності. Замість цього [я] розділив свої внески між акціями та облигаціями в рівних частках» [3]. Як бачимо, людина, котра знає про теорію сучасного інвестиційного портфеля все і навіть є її основоположником, не використовує свою унікальну фінансову грамотність для вирішення персональних фінансових завдань (майже як «чоботар без чобіт»).

Отже, в умовах наявності великої кількості альтернативних рішень актуалізується можливість/важливість використання послуг фінансових консультантів. В. Ріккарді, професор фінансів у Goucher College, переконаний, що фінансові поведінкові консультанти можуть допомогти інвесторам прийняти кращі рішення щодо пенсійних заощаджень (оцінюючи рівень їх толерантності до ризику та розвиваючи належний підхід до розподілу активів, а потім кожен рік

здійснюючи моніторинг їх портфеля), оскільки багато інвесторів страждають від упередження неуважності.

Список використаних джерел:

1. Kahneman, Daniel. Thinking, Fast and Slow. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.
2. Талер Річард, Санстейн Кас. Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір / пер. з англ. Ольга Захарченко. – К. : Наш формат, 2017. – 312 с.
3. Zweig, Jason. “Five Investing Lessons from America’s Top Pension Fund.” Money, January (1998): 115-18.

Поляк В. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

РОЛЬ ПРИБУТКУ У ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В ринковій економіці метою кожного підприємства є прибуток. Він є основною рушійною силою ринкової економіки, джерелом власних фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення фінансово-господарської діяльності. Також забезпечує стабільність підприємства, гарантує його повну фінансову незалежність. Його нестача спонукає до здійснення запозичень, що у кінцевому підсумку, у разі неефективної боргової політики, може призвести до фінансової кризи і банкрутства.

За умов розвитку ринкових відносин різні напрями фінансово-господарської діяльності підприємств будь-якої форми власності, які пов'язані як з поточною діяльністю, так і з вирішенням задач тактичного та стратегічного менеджменту, насамперед пов'язані з раціональним формуванням та перерозподілом фінансових ресурсів з метою досягнення визначених фінансових результатів. При цьому, враховуючи різні аспекти та горизонти планування діяльності підприємства, слід сказати, що прибуток є найважливішим на підприємстві [2].

Як економічна категорія прибуток характеризує фінансовий результат підприємницької діяльності і є показником, що найповніше відбиває ефективність виробництва, обсяг і якість виготовленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості. Разом з тим, прибуток впливає на зміцнення комерційного розрахунку,

інтенсифікацію виробництва при будь-якій формі власності. Він є головною метою та мотивом підприємницької діяльності, матеріальним джерелом економічного та соціального розвитку, інвестиційної та інноваційної діяльності [4].

Прибуток – один з основних фінансових показників плану й оцінки господарської діяльності організацій. За рахунок прибутку здійснюється фінансування заходів щодо їх науково-технічного і соціально-економічного розвитку, збільшення фонду оплати праці їхніх працівників.

В сучасних умовах ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств пов'язана з раціональним формуванням та розподілом фінансових ресурсів з метою досягнення високих фінансових результатів. Основною фінансовою категорією, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і свідчить про обсяг і якість виробленої продукції є прибуток.

Прибуток являє собою кінцевий фінансовий результат, що характеризує виробничо-господарську діяльність усього підприємства, тобто становить основу економічного розвитку підприємства. Зростання прибутку створює фінансову основу для самофінансування діяльності підприємства, здійснюючи розширене відтворення [3].

За рахунок нього виконується частина зобов'язань перед бюджетом, банками й іншими підприємствами. У такий спосіб прибуток стає найважливішим показником оцінки виробничої та фінансової діяльності підприємства.

Прибуток характеризує кошториси його ділової активності й фінансове благополуччя. За рахунок відрахувань від прибутку в бюджет формується основна частина фінансових ресурсів держави, регіональних і місцевих органів влади, і від їхнього збільшення значною мірою залежать темпи економічного розвитку країни, окремих регіонів, збільшення суспільного багатства й в остаточному підсумку підвищення життєвого рівня населення. Прибуток являє собою різницю між сумою доходів і збитків, отриманих від різних господарських операцій. Саме тому вона характеризує кінцевий фінансовий результат діяльності підприємств [1].

Прибуток як економічну категорію умовно можна розглядати як з кількісного, так і з якісного боку. З кількісного боку прибуток виступає приростом власного капіталу, який вищий за витрати. З

якісного – це економічний вид додаткового прибутку, який виникає за умов залучення людського ресурсу [3, с. 70].

Саме на основі одержаного прибутку будь-яке підприємство незалежно від форми власності та виду діяльності виконує свої функції, спрямовуючи кошти на власний розвиток, на соціальні потреби, у фонд матеріального заохочування та інше.

Для того, щоб підвищити прибутковість підприємства необхідно вжити ряд певних заходів таких як:

- удосконалення виробничої структури;
- оновлення техніко-технологічної бази, переозброєння виробництва, вдосконалення виробів, що виробляється;
- удосконалення тарифної системи, форми і системи оплати праці, прискорення обігу оборотних коштів;
- регулярно проводити інвентаризацію запасів і обладнання з метою виявлення надлишків;
- знижувати собівартість продукції;
- підвищувати продуктивність праці;
- використовувати маркетинг для підвищення продажів продукції;
- дотримуватись найсуворішого режиму економії на всіх ділянках виробничо-господарської діяльності підприємства та інше.

Зважаючи на вище викладене можна з впевненістю сказати, що прибуток відіграє ключову роль у фінансово-господарській діяльності підприємства та стимулює максимальну ефективність його функціонування.

Список використаних джерел:

1. Волощук Г.О. Особливості аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємства / Г.О. Волощук, Т.М. Одінцева // Збірник друкованих праць. – 2016. - № 15. – С. 10-15.
2. Павлишенко М.М. Значення прибутку підприємства в ринковій економіці / М.М. Павлишенко, Л.А. Сивуля // Науковий вісник. – 2017. – С. 172- 174.
3. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк [та ін.] ; наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – 8-ме вид., переробл. та доповн. – К. : КНЕУ, 2015. – 70 с.
4. Фінансовий менеджмент: навч.-метод. посіб. / [Поддєрьогін А. М. та ін.]. – К.: КНЕУ, 2016. - 294 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток ринкових відносин в Україні відбувався на тлі постійної нестачі фінансових ресурсів у значній кількості суб'єктів підприємницької діяльності. Нестабільність національної валюти, розгортання інфляційних процесів, недосконалість бюджетно-податкової політики, скорочення власних ресурсів через збиткову діяльність, недоступність кредитних ресурсів через їх високу вартість, загострення економічної та політичної кризи та інші фактори здійснюють негативний вплив на ефективність господарської діяльності підприємств України різних розмірів, в тому числі і малих. Відсутність фінансових ресурсів у необхідному обсязі спричинює порушення платіжної дисципліни та зниження рівня фінансової стійкості підприємств, а отже, і національної економіки.

Як відомо, джерелами формування фінансових ресурсів малих підприємств є власні та залучені кошти. Питома вага власних фінансових ресурсів малих підприємств у структурі джерел фінансового забезпечення в середньому коливається в межах 35- 40% до загальної суми. Виявлення такої особливості дає можливість зробити висновок про можливість значної мобілізації фінансових ресурсів за рахунок зовнішніх джерел.

Джерела формування фінансових ресурсів класифікують як внутрішні та зовнішні.

Внутрішні (або власні фінансові джерела) поділяються на вперше залучені в оборот, тобто ті, з якими підприємство починає свою діяльність (статутний капітал) і які концентруються у стартовому капіталі, та повторно залучені в результаті перерозподілу коштів в активах та капіталі (нерозподілений прибуток, резервний капітал, іммобілізація залишкових поточних активів, додатковий капітал, амортизація, виручка від усіх видів діяльності та продажу частини майна). Величина власних фінансових ресурсів тісно пов'язана з обсягом виробництва і ефективністю фінансово-господарської діяльності підприємства.

Зовнішні (або залучені фінансові джерела) поділяються на залучені і позичені. Залучені включають: державну фінансову допомогу, допомогу міжнародних фінансових організацій, додатковий капітал, спонсорську допомогу та гранти, прострочену кредиторську заборгованість. До позичених відносять комерційний кредит, банківський кредит, державний кредит, інвестиційний та податковий кредит, позики міжнародних фінансових організацій, кредити іноземних банків, розміщення боргових зобов'язань, ресурси кредитних спілок, кредити «тіньового ринку» [3].

Якщо на початковому етапі функціонування підприємства, можна залучати партнерів, які можуть стати засновниками, зробивши вклад у грошах, надавати обладнання або приміщення при створенні малого підприємства. У процесі господарської діяльності малого підприємства з'явиться можливість використовувати такі власні джерела, як прибуток, амортизаційні відрахування, отримувати кошти від продажу активів.

При нестачі власних коштів малий бізнес здійснює фінансове забезпечення господарської діяльності за рахунок зовнішніх джерел фінансування. У бізнесі існування позикового капіталу не є проблемою, адже при ефективній діяльності та впевненості в успішності проекту бізнес має ступінь віддачі у відтворенні більший, ніж плата за користування кредитом.

За умови відсутності власних заощаджень з метою здійснення капітальних вкладень для розширення власного виробництва, його модернізації та освоєння нових видів продукції малі підприємства прагнуть залучити довгострокові кошти і безпосередньо звертаються за кредитами до банків.

Співвідношення власних і позикових коштів у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства формують показник структури капіталу малого підприємства, який є одним із найголовніших критеріїв оцінки фінансового стану підприємства [2, с. 327].

За даними Державної служби статистики України, у структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємств станом на кінець 2018 року частка малих підприємств становила 291754 одиниць, тобто 95,5% від загальної кількості. Частка середніх та великих підприємств становила 4,4% (14 876 од.) і 0,1% (393 од.) відповідно [4].

У 2014-2018 рр. основним джерелом фінансування юридичних осіб в Україні залишалися власні фінансові джерела підприємств, за

рахунок яких здійснено більш як половину всіх капіталовкладень; 2018 р. їхня частка в загальному обсязі становила 70,2% і зменшилась, порівняно з 2014 р., на 1,3%.

Таблиця 1

Структура інвестицій в основний капітал малих підприємств за джерелами фінансування у 2014-2018 рр., у % до загального обсягу

Джерело фінансування малого підприємства	2014	2015	2016	2017	2018
Власні фінансові джерела	71,5	67,4	69,4	69,9	70,2
Кошти державного бюджету	0,7	2,4	2,3	2,2	2,0
Кредити банків та інші кредитні позики	8,8	7,3	7,1	6,9	6,7
Позики міжнародних фінансових організацій	2,7	3,1	2,9	2,7	2,6

Другим джерелом фінансування малих підприємств є кредити банків. За даними табл. 1, банки найбільше інвестували в основний капітал 2014 р. (8,8% від загального обсягу фінансування). Станом на 2018 р. частка банківських кредитів становила лише 6,7%, що на 2,1% менше.

Склад та структура фінансових ресурсів, їхні обсяги також залежать від виду підприємства, роду його діяльності, обсягів виробництва. При цьому обсяг фінансових ресурсів тісно пов'язаний з обсягом виробництва, ефективною роботою малого підприємства. Чим більший обсяг виробництва і вища ефективність роботи підприємства, тим більше обсяг власних фінансових ресурсів, і навпаки. Наявність у достатньому обсязі фінансових ресурсів, їхнє ефективне використання визначають добрий фінансовий стан малого підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність.

Але варто зазначити, що політика кредитування малого бізнесу в Україні повинна бути складовою державної стратегії розвитку цього сектору та включати в себе більшу державну підтримку на всіх стадіях життєвого циклу підприємства, сприяти обізнаності підприємців з можливостями фінансування з різноманітних джерел, а також отримання консультаційної допомоги тощо.

Список використаних джерел:

1. Буряк Л.Д. Формування первісного капіталу малих підприємств // Фінанси України.— 2001.— №1.— С. 251-284.

2. Лігоненко Л.О. Фінанси підприємств [Текст]: Підручник / Гуляєва Н.М., Гринюк Н.А – К.: КНТЕУ, 2007. – 491 с.
3. Поддєрьогін А.М., Білик А.М., Буряк Л.Д. Фінанси підприємств [Текст]: підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.
4. Державна Служба статистики України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Томашевська А.Л.

Чернівецький Національний Університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний стан національної економіки характеризується надзвичайною мінливістю, яка зумовлена швидкими змінами зовнішнього середовища функціонування суб'єктів господарювання та розвитком фінансового ринку. За таких умов стабільність фінансового стану підприємств суттєво залежить від їх заощаджень, формування оптимального обсягу резерву ліквідності та ефективності управління грошовими потоками. Неefективна політика підприємства у сфері управління грошовими потоками може призвести до непередбачуваних негативних наслідків, зокрема, втрати платоспроможності, ліквідності та прибутковості. Виходячи з вище викладеного, треба відзначити, що оптимізація руху грошових коштів та оцінювання її ефективності є необхідною умовою підтримання життєздатності та фінансової стабільності підприємств на ринку, а також покращення їх фінансового стану та рентабельності.

Огляд літературних джерел з досліджуваної проблематики свідчить, що більшість науковців визначають грошовий потік як сукупність послідовно розподілених у часі подій, які пов'язані з фактом зміни власника грошових коштів через виконання зобов'язань між економічними суб'єктами [1]. Таке трактування дає змогу представити методику аналізу руху грошових потоків, як багатокomпонентну модель. Отже, аналіз і оцінювання руху грошових потоків підприємства має містити такі елементи: вертикальний та горизонтальний аналіз руху грошових коштів, аналіз формування

вхідного та вихідного грошових потоків, аналіз впливу факторів на формування чистого грошового потоку, коефіцієнтний аналіз, призначенням якого є дослідження грошових потоків щодо їхньої якості, ритмічності, ефективності та синхронності. Водночас, зважаючи на те, що ефективність політики управління грошовими потоками суттєво впливає на виробничо-господарську діяльність підприємства та його фінансовий стан, зокрема ліквідність і платоспроможність, доцільно розширити межі аналізу руху грошових потоків суб'єкта господарювання.

Для поліпшення фінансового результату діяльності підприємства та його конкурентної позиції на ринку, необхідно застосовувати сучасні методи управління грошовими потоками, зокрема оптимізацію грошових потоків. Оптимізація грошових потоків – важливе та складне завдання, яке потребує вирішення у процесі фінансового менеджменту підприємства. Оптимальна структура грошових потоків зумовлює таке співвідношення у використанні власних і залучених коштів, за якого забезпечується найефективніша пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності й коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства та максимізується його ринкова вартість. У процесі оптимізації грошових потоків необхідно враховувати основні особливості кожного елемента їхнього складу.

Необхідність ефективного управління на основі оптимізації грошових потоків підприємства зумовлено тим, що:

- грошові потоки обслуговують господарську діяльність практично в усіх її аспектах;

- ефективне управління грошовими потоками забезпечує фінансову рівновагу підприємства у процесі його стратегічного економічного розвитку, який суттєво залежить від різноманітності грошових потоків та їх синхронізації у часі і за обсягами;

- завдяки ефективному управлінню грошовими потоками зменшується потреба суб'єкта господарювання у позиковому капіталі, що позитивно впливає на структуру сукупного капіталу і сприяє зменшенню його залежності від зовнішніх джерел фінансування;

- ефективне управління грошовими потоками є суттєвим важелем у забезпеченні прискорення обороту капіталу підприємства та забезпечує зниження ризику його неплатоспроможності;

– ефективне управління грошовими потоками сприяє формуванню додаткових ресурсів для інвестицій, що є джерелом зростання прибутку підприємства, а також забезпечує підвищення рівня його ліквідності.

Процес оптимізації грошових потоків має ґрунтуватися на відповідних принципах, які забезпечують: збалансованість, ефективність і ліквідність цих грошових потоків, а також інформативну достовірність отриманих даних.

Об'єктами оптимізації є дефіцитні та надлишкові грошові потоки, наявність яких пов'язана з певними негативними наслідками для підприємства. Зокрема, негативні наслідки дефіцитного грошового потоку проявляються у зниженні ліквідності і платоспроможності підприємства, зростанні прострочених зовнішніх зобов'язань, збільшенні обсягу боргу, зростанні тривалості фінансового циклу, і в результаті – зниженні рентабельності використання власного капіталу і активів підприємства.

Негативні наслідки надлишкового грошового потоку проявляються у втраті вартості грошових коштів, які тимчасово не використовуються у виробничому процесі під впливом інфляційних процесів, втраті потенційного доходу від невикористання грошових активів у сфері короткострокового інвестування у фінансові активи. Отже, необхідно запроваджувати відповідні методи оптимізації як дефіцитного, так і обсяги яких залежать від періоду діяльності підприємства, характеру дефіцитності грошового потоку тощо [3].

Оптимізація грошових потоків має забезпечити ефективний розподіл платіжних засобів підприємства в динаміці з урахуванням критеріїв ефективності управління цими потоками (рис. 1).

Позитивний приріст власного капіталу зумовлює зростання грошового потоку від фінансової діяльності, збільшення обсягів продажу призводить до росту операційного грошового потоку, підвищення фінансової стійкості свідчить про зміни у фінансовому грошовому потоці, а також про збалансованість вхідного та вихідного грошових потоків. Позитивний імідж і відмінна ділова репутація сприяють зростанню вхідного грошового потоку підприємства. Щодо збільшення потужностей, то цей чинник впливає на формування грошових потоків від всіх видів діяльності підприємства, і є критерієм максимізації його чистого грошового потоку [2].

Рис. 1. Критерії оцінювання ефективності управління грошовими потоками підприємства

Загалом, виділяють три основних групи методів оптимізації грошових потоків:

– методи оптимізації за обсягами: залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення обсягу власного капіталу, проведення додаткової емісії акцій, залучення пільгових кредитів, продаж частини фінансових інвестиційних інструментів і здавання в оренду обладнання, будівель, які не використовуються;

– методи оптимізації в часі: розроблення графіків податкових платежів, закупівлі сировини, матеріалів та врівноваження їх з термінами реалізації продукції, встановлення порядку здійснення розрахункових операцій;

– методи максимізації чистого грошового потоку на основі підвищення ефективності використання ресурсів і вдосконалення амортизаційної політики, оптимізації податкового навантаження [2, 4].

Отже, треба відзначити надзвичайну вагомість аналізу й оптимізації грошових потоків в сучасних умовах функціонування підприємств, оскільки ці процеси тісно пов'язані з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів підприємства та є невід'ємним елементом загальної системи управління підприємством, особливо в режимі реалізації заходів антикризової політики. Щодо перспектив подальших досліджень, то на сьогодні необхідно зосередити значну увагу на розвитку та дослідженні новітніх методів оптимізації грошових потоків, які передбачають використання елементів програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. О. Управління грошовими потоками / І. А. Бланк. – К.: Ніка–Центр: Ельга – Н, 2002. – 736 с.
2. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент : підручник / А.М. Поддєрьогін. - К. : КНЕУ, 2005. - 535 с.
3. Єрмошкіна О. В. Управління фінансовими потоками промислових підприємств: теорія, практика, перспективи : монографія / О.В. Єрмошкіна; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Д. : Нац. гірн. ун-т, 2009. – 479 с.
4. Перловська Н. В. Моніторинг управління грошовими потоками підприємств: автореферат / Н. В. Перловська. – Д. 2008. – 23 с.

Шупер А.С.

Мартинюк А.Ю.

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СТАРТАПІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вступ. В сучасних умовах стартапи відіграють важливу роль у розвитку національної економіки, адже вони виступають зародком підприємницької діяльності. Рушійною силою для розвитку стартапу є висока мотивація стартапера, наявність великої кількості новаторських ідей і докладання всіх сил на їх втілення [6]. Як правило, стартапи реалізуються командою молодих людей. Питання підтримки та розвитку стартапів набувають особливої актуальності, зважаючи на стрімке зростання чисельності таких вітчизняних економічних проектів, які стають конкурентноздатними на міжнародному ринку [4].

Мета роботи: дослідження необхідності та основних шляхів фінансування стартапів у процесі формування сталого розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу. У сучасних економічних умовах стартап набуває особливого значення в якості першого кроку до підприємницької діяльності [6]. Ключові ознаки сучасних стартапів викладені у таб. 1 [5].

Ключові ознаки стартапу

Ознака	Опис
1. Проект з короткою історією існування.	Низька впізнаваність і розповсюдженість проекту через недостатню кількість публікацій в ЗМІ, числа операцій та угод.
2. Створюється основа для розвитку економічного потенціалу проекту.	Активне освоєння цільової аудиторії і відповідного ринкового сегменту, використання інноваційних методів управління і організації.
3. Крім стартового капіталу, проект реалізується за рахунок ентузіазму засновників та наявності інноваційних ідей.	Основою для створення стартапу виступає актуальна проблема: наукова, інформаційна, комерційна, соціальна, чи будь-яка інша.
5. Представлення проекту на професійних і тематичних форумах.	Популяризація відбувається за допомогою ЗМІ; проект презентується інвесторам, як вартий уваги, але ще не відзначений нагородою.

Стартап як економічний проект проходить у своєму розвитку декілька етапів: посівну стадію (seed stage), стадію запуску (startup stage), стадію зростання (growth stage), стадію розширення (expansion stage) і стадію «виходу» (exit stage) [3, с. 67].

У 2018 році Україна посіла 42 місце у світі за кількістю стартапів зі 137 країн, що ввійшли до міжнародного рейтингу, має великий потенціал їх розвитку, але подальша популяризація цього напрямку ведення бізнесу ускладнена застарілістю законодавчої бази, незацікавленістю інвесторів у вкладенні коштів до проектів з високим коефіцієнтом ризику, неготовністю до зміни направленості бізнесу [2].

Головними інвесторами стартапів в Україні є бізнес-інкубатори, бізнес-янгели, венчурні фонди та краудфандингові компанії. Також фінансування може здійснюватися за рахунок власних коштів, отримання кредиту або перемоги в конкурсі на отримання гранту [4].

Як правило, *бізнес-інкубатори* пропонують допомогу у залученні інвестицій, розвитку проекту до рівня, коли ним можуть зацікавитися потенційні інвестори, надання інфраструктури та складання бізнес-плану. Існує декілька варіантів участі у роботі:

1. Безкоштовний вхід для учасника з подальшим наданням частки бізнес-інкубатору в працюючому проекті.

2. Оплата за комплекс послуг, які були надані. Стартаперам може пропонуватися змішаний варіант - плата за навчання та мінімальний пакет акцій в майбутній компанії.

Бізнес-янгели - це нова для України категорія інвесторів. Це зазвичай фізична особа, яка готова вкладати власні кошти в стартап на початковому етапі натомість отримуючи частку в майбутній компанії. Ними виступають досвідчені підприємці, топ-менеджери компаній, співробітники венчурних фондів [6].

Головною особливістю *венчурних компаній* є готовність ризикувати при інвестуванні в бізнес-ідею або проект, що знаходиться в початковій стадії. Такі інвестиції дають можливість отримати високі відсотки на відносно невелику суму вкладень. Фонди закладають у план роботи можливість повного або часткового повернення вкладеного капіталу. При конкурсному відборі стартапів для інвестування визначальними є: розмір цільового ринку, досвідченість автора проекту у даній сфері, наявність детального бізнес-плану, що передбачає якісну бізнес модель функціонування проекту [4].

Ще одним джерелом фінансування стартапів може бути *краудфандинг* (з англ. «crowdfunding», crowd – «натовп», funding – «фінансування»). Це платформа для фінансування, що функціонує за рахунок залучення фінансових ресурсів від великої кількості людей. Механізм працює за рахунок соціальних проектів, платформ, де стартапери обмінюються своїми ідеями. Головними інструментами виступають соціальні медіа, забезпечуючи інформування про краудфанлигові проекти, створюючи зв'язок для прямої комунікації між стартаперами і спонсорами для вільного поширення проекту [1].

На жаль, економічна та політична нестабільність в Україні стримує фінансування стартапів за рахунок *банківських кредитів* і зменшує державну підтримку. Перешкодою для банківського кредитування є високий рівень ризику стартапів, що може призвести до неповернення вкладених коштів та високих кредитних ставок, необхідності надання ліквідної застави або поручительства [3, с. 68].

В Україні інвестиційна підтримка держави знаходиться на стадії зародження і розвитку. На сьогодні інвестиції від держави на інноваційні проекти стартапери можуть отримувати за рахунок спеціальних грантів, програм пільгового кредитування, фінансування наукових розробок, проектів з інноваційною ідеєю.

Таким чином, сутність стартапу полягає у скороченні циклу виходу на ринок, інноваційності, створенні максимально швидко за мінімальні кошти при обмеженості людських та фінансових ресурсів. Саме тому на етапі створення цього типу бізнесу однією з основних

проблем стає отримання необхідного фінансування. Важливим фактором суттєвого збільшення залучення коштів виступає державна підтримка, яка на сьогоднішній день є недостатньою. Прогрес у вирішенні даного питання на державному рівні може стати запорукою сталого економічного розвитку за рахунок оптимального використання великого інтелектуального потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Краудфандінг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/tag/kraudfanding>.
2. Рейтинг країн по кількості стартапів. Startup Ranking – Electronic resource. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.startupranking.com/countries>.
3. Ситник Н.І. Сучасний стан фінансування стартап проектів в Україні / Н.І. Ситник, О.О. Бринь // Збірник наукових праць "Сучасні підходи до управління підприємством". – 2017. – №2. – С. 65-72.
4. Фінансування стартапів та можливості їх залучення в Україні (Sources for startups financing and opportunities for their involvement in Ukraine). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/308986301>.
5. Характерні риси стартапів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-biznes.com.ua>.
6. Що таке стартап [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://predp.com/startup/main/chto-takoe-startup.html>

Явдошик К.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови розвитку ринкової економіки потребують від українських підприємств розробки стратегічних планів та самостійного визначення напрямів розвитку. Гостро постає питання необхідності ефективного управління капіталом підприємств, адже це дозволяє отримувати максимальний прибуток, рентабельність, забезпечувати фінансову стійкість, високий рівень ліквідності та платоспроможності.

Ефективність існування підприємства в першу чергу залежить від вміння менеджерів працювати з капіталом, оскільки він відображає економічні процеси підприємства та його стан у цілому. В даному випадку мається на увазі капітал у його класичній формі, що

об'єднує основні та оборотні засоби та грошові кошти підприємства, адже, окрім власне фізичного капіталу, існує також людський капітал, науково-технічна та ринкова інформація, знання, інтелектуальний капітал, які з часом відіграють усе більшу роль і на них поступово відбувається переорієнтація фінансових потоків [1, с. 29]. Отже, з розвитком економіки об'єктивно ускладнюється розуміння змісту капіталу та механізму управління ним.

Управління капіталом здійснюється за допомогою системи принципів та методів розробки управлінських рішень, які безпосередньо пов'язані з ефективністю його використання.

Оптимальне управління капіталом підприємства забезпечується за допомогою основних принципів:

- інтегрованість із загальною системою управління підприємства;
- комплексний характер формування управлінських рішень;
- високий динамізм управління;
- варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень;
- орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства [2].

Головною метою управління капіталом є максимізація ринкової вартості підприємства, за рахунок чого забезпечується максимізація добробуту власників підприємства в поточному і перспективному періодах.

Управління капіталом підприємства направлене на вирішення таких основних завдань:

- формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства;
- оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання;
- забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику;
- забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його доходності;
- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку;
- забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників;
- забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства;
- оптимізація обороту капіталу;

- забезпечення своєчасного реінвестування капіталу [2].

У ринкових умовах особливе місце для управління займають фінансові важелі. Важелі економічного механізму відповідають соціально-економічній природі підприємства і є одним із факторів розвитку виробництва та обміну на ринковій основі. Використання й удосконалення таких економічних важелів як комерційний розрахунок, планування, механізм ціноутворення і розумне оподаткування допоможуть створити надійний економічний механізм, який приведе в дію механізм економіки України [3].

Одним із стратегічних напрямків управління капіталом підприємства є планування витрат на виробництво та реалізацію продукції, що є важливим для визначення оптимальної цінової політики. Необхідною умовою є роздільне планування змінних і постійних витрат, визначення найбільш економічного розміру запасів.

Для успішного управління капіталом керівництвом підприємства можуть застосовуватися різноманітні методики, в тому числі:

- вибір політики щодо формування та використання окремих компонентів власного капіталу: резервного, додаткового, нерозподіленого прибутку;
- використання можливостей фондового ринку для операцій з власними акціями, а також випуску облігацій;
- проведення продуманої політики залучення коштів з позикових джерел, пошук найбільш придатних способів;
- розробка політики дивідендів, спрямованої на підтримку добробуту акціонерів [4].

Також можуть використовуватися неформальні методи управління, які ґрунтуються на аналітичних особливостях осіб, що ухвалюють управлінські рішення. Це сукупність логічних прийомів та методів вибору оптимального рішення шляхом теоретичного порівняння альтернатив з урахуванням накопиченого досвіду.

Використання ефективних методів та методик управління капіталом дозволить створити основу для забезпечення високих темпів нарощування ресурсного потенціалу підприємства, дозволить підприємству в повному обсязі реалізувати його цілі та задачі, зокрема щодо використання та відтворення капіталу.

Таким чином, розроблення методології управління капіталом повинне базуватися на науково обґрунтованих принципах і правилах

поведінки, що виражають динамічність і сприйнятливість до мінливих умов, спланованих результатах виробничо-господарської діяльності та інтегрованості із загальною системою управління підприємством.

Список використаних джерел:

1. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Монографія / В.В. Зянько.– Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 397 с.
2. Бланк І.А. Управління формуванням капіталу: наукове видання / І.А. Бланк. – К.: Ніка-Центр, 2008. – С. 259 – 262.
3. Мельнік М.А. Економічні методи управління капіталом підприємства/ М.А. Мельнік / Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2014. – №1. – С. 94-97.
4. Борт О.В. Управління власним капіталом підприємства/ О.В. Борт/ Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – 8 с.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

17 квітня 2019 року

м. Чернівці

Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 10,92. Зам. № 32. Тираж 100 прим.

Виготівник: Яворський С. Н.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. 099 73 22 544